

Ossi Päärnilä

Hengen hehkusta tietostrategioihin

Jyväskylän yliopiston
humanistisen tiedekunnan
viisi vuosikymmentä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 106

Ossi Päärnilä

HENGEN HEHKUSTA
TIETOSTRATEGIOIHIN

Jyväskylän yliopiston
humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2008

HENGEN HEHKUSTA TIETOSTRATEGIOIHIN

Jyväskylän yliopiston
humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 106

Ossi Päärnilä

HENGEN HEHKUSTA
TIETOSTRATEGIOIHIN

Jyväskylän yliopiston
humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2008

Editors

Maarit Valo

Department of Communication, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Matti Rahkonen, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Minna-Riitta Luukka, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Raimo Salokangas, Department of Communication, University of Jyväskylä

Kansikuva: Humanistisen tiedekunnan "alkukoti" rakennus V, nykyinen Oppio

Kuvannut Tarja Vänskä-Kauhanen

Taitto: Sinikka Lampinen

ISBN 978-951-39-3305-0 (nid.), 978-951-39-5146-7 (PDF)

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF)

Copyright © 2008, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2008

ABSTRACT

Päärnilä, Ossi

From "Glowing Spirit" to Information Strategies

Five Decades of Humanities in the University of Jyväskylä

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2008, 110 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities,

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF); 106)

ISBN 978-951-39-3305-0 (nid.), 978-951-39-5146-7 (PDF)

In 1958, the Faculty of Philosophy was founded by the Finnish Government in the small College of Education in Jyväskylä in order to increase the volume of teacher training, which in Jyväskylä had started as early as 1863. The Faculty was divided into two parts, educational and humanities, which later evolved into several different faculties. The College of Education had included a Finnish Department since 1936, but after 1958 the training of secondary school teachers, first in Finnish, Literature, History and Civics, German, Swedish and English, started a rapid development towards a multidisciplinary university. In humanities, this happened in 1968, when the Faculty of Humanities was established.

In the 1960's and 1970's, the Faculty received new professorships in Ethnology, Art History, Musicology, French, Latin, Russian and Art Education. The small unit of Speech Techniques transformed into the Department of Speech and Communication Sciences during the late 1970's and 1980's. The Department of Music started teacher training in 1982, and the Journalist training began in 1987 in the then new Department of Communication. During the 1990's, the Faculty had a total of 13 departments, divided mainly according to disciplines and their single main professorships. In 2002, they were united into five large departments: Languages, History and Ethnology, Arts, Music and Communication. The Research Center of Applied Linguistics remained as the sixth department.

Much energy was wasted during the great degree reform of the 1970's. The Government wanted to organize all higher education within professional programmes but, in the field of humanities, this soon turned out to be impossible because, with the exception of teacher training, the graduates were employed in countless different occupational areas. The Faculty was among the most dissatisfied with the governmental plans and actively worked in favor of the new European two-stage degree system, which, finally, was introduced by the Government in 2005.

The early 1990's were economically hard times for Finnish universities because the Government's budget decreased. The Faculty, however, succeeded in its saving measures and soon started several new study programmes, such as conservation, museology, intercultural communication and music therapy, supported with project funding. Although research is, for the most part, omitted in this history, it is worth mentioning that, in 2007, the Department of Music was awarded Centre of Excellence status as well as funding by the Finnish Academy for its Interdisciplinary Music Research programme.

Since the late 1990's, both the Faculty's degree and publication output has increased drastically without a significant growth in staff numbers. This is partly due to new managing ideas and practices as well as the use of information technology, especially in doctoral training, but also in the early exploitation of the two-stage degree system. While the number of fresh students coming from upper secondary schools is expected to slowly decrease, recruiting to Master's Degrees has been successfully increased, mainly on the basis of studies and degrees in the Open University, other universities and polytechnics. The Master's Programme in Archive Management was the first (2007) cooperative product accomplished by the Jyväskylä-Tampere University Alliance.

Keywords: university history, University of Jyväskylä, Faculty of Humanities

SAATESANAT

Alun perin ei ollut tarkoitus laatia tiedekunnan 50-vuotisjuhlille mitään historiategoa. Vuoden 2008 alussa virisi kuitenkin ajatus pienestä lehtisestä, jossa mainittaisiin tärkeimpien tapahtumien vuosiluvut ja lueteltaisiin dekaanit. Seuraavassa vaiheessa tuntui mahdolliselta, koska pöytäkirjoja sekä muutakin materiaalia oli käden ulottuvilla, kirjoittaa hieman tapahtumien taustaa vuosilukujen ympärille. Näin syntyi tämä pienimuotoinen historia, joka kertoo Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan synty- ja kasvuvaiheista. Tässä aikataulussa ja näillä kirjoitusresursseilla ei ollut mahdollista luoda pitkäjänteisiä kehityskaaria ja yhteenvetoa laitosten opetuksesta, tutkimuksesta, yhteiskunnallisesta vaikutuksesta sekä tieteellisen sivistyksen vaalimisesta. Etenkin tiedekunnassa harjoitettu tutkimustyö ansaitsisi oman esittelynsä, mutta tois- taiseksi on tyydyttävä siihen, että se on saanut huomiota *Suomen tieteen historiassa* (2. osa WSOY 1999), muutamissa laitoshistorioissa, erilaisissa professorimatrikkeleissa ja että tutkimus tulee myös näkymään vuonna 2009 julkaistavassa yliopiston 75-vuotishistoriassa.

Tätä teosta voisi luonnehtia tiedekunnan koulutusrakenteiden, koulutusalojen sekä tiedekuntahallinnon historiaksi. Olen rohjennut värittää tarinaa muutamilla muistinvaraisilla detaljeilla ja arvioilla opiskelu- ja työvuosiltani. Taustastani johtuen yliopistojen 1970-luvun tutkinnon- uudistus jälkimaininkeineen tulee käsitellyksi varsin laajasti, mutta toki prosessin ylä- ja alamäet ovat merkittävä osa tiedekunnan historiaa, etenkin kun humanisteilla oli vaikutusta kehityksen kääntymiseen uusille rai- teille 1990-luvulla. Arvioni prosessista ovat tietenkin jälkiviisautta, kuten kaikki "itse elettyyn" perustuva historiankirjoitus, mutta ehkä puolueet- tomampi ja laajemmasta näkökulmasta katsova tutkimus aikanaan antaa objektiivisemmän tuomion.

Muistitietoa antaneiden ja muutenkin historiikka avustaneiden työ- tovereiden joukko on niin suuri, ettei tässä kaikkia voi luetella. Lämmin kiitos kaikille! Työn viimeistelyssä professori Maarit Valon ja professori Minna-Riitta Luukan tekstikommentit ja kielikorjaukset ovat olleet olen- nainen apu, samoin kuin juh latoimikunnan puheenjohtajan amanuenssi Tellervo Helinin taiteellinen silmä ja kokemus.

Olen pyrkinyt lyhyesti kuvaamaan tiedekunnan kunkin opetusalan syntyvaiheet, sen käytössä olleet tilat sekä mainitsemaan ensimmäisen opettajan sekä ensimmäiset professorit nimeltä. Rajauksesta johtuen mo-

net 1960-luvun jälkeen vaikuttaneet henkilöt jäävät ansaitsemaansa huomiota vaille, etenkin tiedekunnan "vanhoissa" oppiaineissa kielissä ja historiassa – mutta toivottavasti tämä kannustaa kirjoittamaan lisää laistosten, oppiaineiden ja ainejärjestöjen omia historiikkeja, varsinkin kun kuvituksessakaan ei ollut mahdollista tuoda kaikkia oppiaineita tasapuolisesti esille.

Pari viimeistä vuosikymmentä tuo esille ideoiden, projektien, hankkeiden ja koko tiedekunnan toiminnan tavattoman laajuuden ja moninaisuuden, vaikka kuvaus jääkin luettelonomaiseksi. "Hengen hehku" historiikin otsikossa on lainattu Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun 25-vuotisjuhlakantaatista vuodelta 1959, siksi se kuulostaa aidosti vanhahtavalta. Loppuosa kuvastaa sitä hämmästyttävää muutosta 2000-luvulla, jonka tuloksena aiemmin vanhoillisena pidetty humanistinen tiedekunta "loi nahkansa" ja kiri mukaan tietotekniikan tehokäyttäjien joukkoon – jos nyt ei aivan huipulle, niin ainakin näköetäisyydelle kärjessä.

Pallaksella 16. syyskuuta 2008

Ossi Päärnilä

SISÄLTÖ

Saatesanat

Varhaisimmat juuret.....	11
Oppikoulunopettajista käännekohta	12
Filosofisen tiedekunnan synty ja tarkoitus.....	15
Suomen rinnalle vieraita kieliä, kirjallisuus ja historia	18
Historiallis-kielitieteellisen osaston omat tutkinnot	22
Kasvua ja uusia aloja 1960-luvulla	26
Osasto muuttuu tiedekunnaksi.....	31
Perinteitä ja uusia tuulia	33
Ohjaako kasvua kukaan?	36
Opiskelua 1970-luvulla ja kasvavaa kritiikkiä.....	37
Tutkintoja halutaan uudistaa	40
Uudistuksen suunta epäselvä	41
Aineenopettajan koulutusohjelma jää toteutumatta.....	43
Aineryhmien naamiointi koulutusohjelmiksi.....	45
Humanistien hillitty vastarinta	47
”Ei tullut takkia, liivit sentään”	50
Ahtautuminen seminaarin tiilitaloihin	51
Tiedekunnan ensimmäiset yliopistorakennukset	53
Uusia oppiaineita ja opetusaloja 1970-luvulla	55
Hallinnonuudistus ja ensimmäinen laitosfuusio	61
Koulutuksen ja verkostojen kirjoja 1980- ja 1990-luvulla.....	62
Tietotekniikan tulo.....	78
Tutkinnonuudistuksen purku.....	80
Tiedekunta selviää 1990-luvun lamasta.....	82
Maisteriohjelmiä ja muuntokoulutusta	83
Laitosten uusi yhdistäminen 2000-luvulla	89
Kohti palvelukeskusta.....	90
Uusia ja vanhoja haasteita 2000-luvulla.....	93
Kuvalähteet	99
Lähdeviitteet	99

Liite 1: Dekaanit 1960–2008

Liite 2: Humanistisen tiedekunnan kunniatohtorit 1969–2004

Liite 3: Kaavio tutkintomääristä ja vakinaisesta henkilöstöstä 1961–2007

Liite 4: Henkilöhakemisto

*”Yliopisto ei voi olla olemassa vain jotakin maan määräosaa varten,
koska samaa opetussuuntaa ei voida sijoittaa tasaisesti jokaiseen
maakuntaan”*

(JKK:n hallintokollegio 1960)

VARHAISIMMAT JUURET

Humanistisen korkeakoulutuksen juuret Jyväskylässä johtavat vuonna 1863 perustettuun Suomen ensimmäiseen ala-asteen opettajia valmistavaan seminaariin. Koska seminaari oli suomenkielinen, piti tulevien kansankynttilöiden toki hallita hyvin suomea ja tuntea kotimaan kulttuuria, etenkin historiaa ja kirjallisuutta. Suomen kielen teho-opetusta tarvittiin, koska alkuaikoina kaikki oppilaat ja opettajat eivät suomen kieltä kovin hyvin hallinneet, eivät etenkään ruotsinkielisistä kodeista tulleet naispuoliset opettajat. Ruotsin oppiminen puolestaan tuotti maalaispojille vaikeuksia. Saksan kielen opetus aloitettiin seminaarissa jo vuonna 1865.¹ Harjoitettiin myös käden taitoja kuten kaunokirjoitusta ja piirustusta sekä laulua ja soittoa.

Akateemisen opetuksen merkkipaaluna oli vuonna 1912 Jyväskylässä toimintansa aloittanut kesäyliopisto. Se järjesti jo ensimmäisenä kesänä muun muassa suomalaisen kirjallisuuden, suomalaisen mytologian ja historian luentoja. Tarjolla oli myös saksan ja latinan kielen sekä piirustuksen ja käsityön kurssit.² Yliopistokursseille osallistui seminaarin oppilaita ja Helsingin yliopistosta lomalla olevia opiskelijoita, mutta tarjolla oli myös niin sanottuja vapaita luentoja. Niitä tuli kuuntelemaan paitsi kaupunkilaisia myös tiedonjanoisia lähimaaseudun asukkaita. Kesäyliopisto oli siis Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun (JKK), Jyväskylän yliopiston sekä sen avoimen yliopiston alkujyvä. Jo edellisenä vuonna 1911 oli seminaarin rehtori I. A. Heikel kevätlukukauden avajaispuheessaan tuonut voimakkaasti esille ajatuksen toisen suomalaisen yliopiston perustamisesta, jonka tulisi sijaita maan keskuksessa.³

Kesäyliopisto antoi pohjan ja kokemusta korkeakouluopintojen järjestämiseen Jyväskylässä. Tämä oli sittemmin painava syy keskustelujen myönteiselle suhtautumiselle siihen, että seminaari muutettaisiin korkeakouluksi. Seminaarin, kesäyliopiston ja vihdoin korkeakoulun synnyttäminen tapahtui Jyväskylän ja lähiseudun henkisten, aatteellisten ja taloudellisten voimien vahvasti ideoimana ja tukemana. Korkeakouluhankkeen merkittävin toteuttaja oli seminaarin lehtori, sittemmin JKK:n professori ja rehtori Kaarle Oksala (1873–1949). Rinnalla kulki kuitenkin piirilääkäri Wolmar Schildtin (1810–1893) jo 1800-luvun puolimaissa ilmaisema ja Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen myöhemmin sitkeästi ajama haave monialaisesta yliopistosta. Muuhun kuin erikoiskorkeakouluun ei 1930-luvulla ollut mahdollisuuksia, sillä Turku oli jo ennättänyt edelle maan toisen suomenkielisen yleisyliopiston aseman

tavoittelussa.⁴ Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu perustettiin vuonna 1934 siten, että pääosa seminaarin opettajista ”ylennettiin” suoraan korkeakoulun opettajiksi.

Olennaista oli, että Jyväskylään ei tarvinnut siirtää korkeakoulua mistään muualta ja että se ei ollut komitean synnyttämä kokeilu keskellä ”ei mitään”. Jyväskylässä voitiin hyödyntää varhain virinnyttä sivistystä, koulutuskokemusta ja pedagogista ammattitaitoa alati suurenevissa ympyröissä. Korkeakoulun alkuvaiheen hiljaiselon jälkeen yliopistoajatus edistyi vaihe vaiheelta, ja filosofisen tiedekunnan perustaminen oli jälkeinpäin katsoen lopullinen askel kohti monialaista yliopistoa.

OPPIKOULUNOPETTAJISTA KÄÄNNEKOHTA

Ensimmäisen kymmenvuotisen kautensa aikana Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu ei vielä ollut tieteellinen korkeakoulu, mutta seminaarin uusi status avasi kehittämismahdollisuuksia moneen suuntaan. Kielet, historia, yhteiskuntaoppi, kotiseutuoppi, laulu, musiikkioppi ja soitto edustivat näkyvästi humanistista koulutusta kansakoulujen opettajanvalmistuksen pedagogiikassa. Vuonna 1935 korkeakouluun nimitetty Erik Ahlman (1892–1952), filosofian ja teoreettisen kasvatusopin professori ja JKK:n rehtori vuosina 1940–1948, oli tunnettu kielitieteilijä ja latinisti. Suomen kielen professori Aarni Penttilästä (1899–1971), jonka virka oli perustettu vuonna 1935, tuli korkeakoulun pitkäaikainen rehtori (1948–1962). Korkeakoulun ”akateemisella linjalla” oli myös suomen kielen lehtori, historian ja yhteiskuntaopin lehtori sekä musiikin lehtoreita, mutta vieraiden kielten opetus oli toisen maailmansodan jälkeen jäänyt ruotsin kielen tuntiopetuksen varaan. ”Puhetekniikan ja kaunoluvun” opetuksella, johon oman leimansa antoivat vierailevat lausuntataiteilijat, oli myös pitkät perinteet kansakoulunopettajien koulutuksessa. Penttilän professuurin, johon hänet nimitettiin vuonna 1936, alan vuoksi suomen kielellä oli korkeakoulussa vakaa asema. Suomen kieli muodosti yhden korkeakoulun neljästä akateemisesta laitoksesta, muut olivat kasvatustieteellinen, psykologinen sekä suojelu- ja parantamiskasvatusopin laitos. Suomen kielen laitos aloitti toimintansa vuoden 1937 alussa. Jyväskylän yliopistoyhdistykseltä saadun lainan turvin laitokselle hankittiin heti oskillologia, jolla Penttilä saattoi ryhtyä tutkimaan liivin kielen intonaatio-suhteita.⁵

Kansankoulunopettajien jatkotutkinnossa saattoi erikoistua muun muassa suomen kieleen, kotimaiseen kirjallisuuteen, historiaan, valtio- ja talousoppiin, musiikkitietoon ja piirustukseen. Opetusministeriö ei kuitenkaan hyväksynyt sitä, että opinnot olisivat vastanneet yliopistolaisia arvosanoja, joten jatkotutkinnolla ei ollut mitään virallista asemaa. Helsinkiläisestä näkökulmasta katsoen eivät korkeakoulun professuuritkaan vastanneet yliopistollisia oppituuksia. Rehtori Oksala ryhtyi kuitenkin jo 1930-luvulla ajamaan yliopistotutkintojen saamista Jyväskylään. Opiskelijoiksi oli tarkoitus ottaa sekä ylioppilaita että kansakoulunopettajia, joille tutkinto antaisi kansakouluntarkastajan pätevyyden. Keskellä jatkosodan kiivaita loppuvaiheita suunnitelma hieman yllättäen eteni niin, että toukokuussa 1944 opetusministeriö vahvisti korkeakoulun tutkinto-ohjesäännön.

Näin oli toteutunut Kaarle Oksalan päämäärä, jossa kesäyliopiston ja ylioppilas pohjaisen opettajaseminaarin pohjalta luotaisiin kasvatustieteelliseen tutkimukseen erikoistuva korkeakoulu. Erik Ahlman, Oksalan seuraaja rehtorina, oli syyslukukauden avajaisissa 1944 varovaisesti ilmaissut myös yliopistoajatusten tulleen lähemmäksi toteutumistaan.⁶ Yliopiston käytännöllistä toteuttamista jatkoi kesäyliopisto, joka – huolimatta liittämistään vuonna 1937 JKK:n kolmanneksi lukukaudeksi – jatkoi opetusohjelmaansa entisessä akateemisessa laajuudessaan. Suomen kielen ja vieraiden kielten kesäkurssit olivat hyvin suosittuja sodan jälkeen aina 1970-luvulle saakka.

Korkeakouluun oli akateemisten tutkintojen myötä käytännössä syntynyt kasvatustieteellinen tiedekunta, vaikka tällaista termiä ei vielä käytetty. Vuonna 1946 valmistui ensimmäinen kasvatustieteen kandidaatti, ja asetuksella säädettiin, että Jyväskylän kandidaatit ja tohtorit vastasivat Helsingin yliopiston filosofian kandidaatteja ja tohtoreita. Itse asiassa JKK:n kandidaatin tutkinto oli vaativampi kuin Helsingin yliopiston vastaava, sillä edellisessä vaadittiin kaksi laudaturia ja Helsingissä vain yksi. Molempien laudaturien tuli olla kasvatustieteellisiä aineita, mikä korosti tutkinnon pedagogista erikoisluonnetta. Kevääseen 1958 mennessä kandidaatin tutkintoja suoritettiin kaikkiaan 101. Näissä 14:ssä oli suomen kieli sivuaineena. Helsingin yliopiston mallin mukaisesti myös alempi kandidaatin tutkinto oli 1950-luvulla suunnitteilla Jyväskylän korkeakouluun, mutta ennen virallista lupaa oli tyydyttävä antamaan todistuksia vastaavista opinnoista.

Alempi tutkinto liittyi suunnitelmaan, jonka mukaan korkeakoulu ryhtyisi kouluttamaan keskikoulun opettajia. Vuonna 1946, jo ennen rehtoriksi tuloaan professori Penttilä teki korkeakoulun opettajaneuvostolle tätä koskevan esityksen, jota kouluhallitus suorastaan odotti korkeakoululta. Keskikoulun opettajilta vaadittiin alempi kandidaatin tutkinto ja opetettavissa aineissa cum laude approbatur -arvosana, joita korkeakoulun humanistisissa aineissa oli neljä tarjolla; suomen kieli (tentaattorina Penttilä), historia (tri Sakari Kuusi), musiikki (tri Eino Roiha) ja kotimainen kirjallisuus (Penttilä). Asian valmistelu eteni hyvin verkkaisesti, mihin vaikuttivat 1950-luvulla virinneet koulujärjestelmän ja opettajakoulutuksen uudistussuunnitelmat sekä vastustus korkeakoulun sisällä. Myöskään kandidaattitasoisten kansakoulunopettajien koulutussuunnitelma ei edennyt, vaikka ministeriö sitä Jyväskylään tarjosi. Akateemisen linjan vahvistaminen ei 1950-luvun alussa ollut korkeakoulun opettajakunnan suosiossa, mutta Penttilä näyttää uskoneen ja halunneen, että sitä tietä pienin askelin saadaan yliopisto toteutumaan.⁷

Keskikoulun opettajakoulutusta koskevassa korkeakoulun virallisessa esityksessä koulutus ehdotettiin aloitettavaksi asteittain niin, että ensi vaiheessa matematiikan ja fysiikan opetus alkaisi historian, ruotsin ja saksan opetuksen rinnalla. Aika oli kuitenkin jo 1950-luvun alkupuolella ajanut erillisen keskikoulun opettajaratkaisun ohi, sillä keskusvirastot halusivat nyt koko oppikoulun, siis myös lukion, opettajakoulutuksen pysyvän saman katon alla. Lukioon tarvittiin filosofian kandidaatteja, jotka ministeriö kehotti korkeakoulua sisällyttämään suunnitelmaansa. Niinpä rehtori Penttilän johdolla ryhdyttiin kehittämään suunnitelmaa korkeakoulun laajentamiseksi oppikoulun opettajien koulutuksella. Taustatukea antoi vuoden 1954 korkeakoulukomitea, joka varovaisesti oli asettunut puoltamaan Jyväskylän opettajakoulutuksen laajentamista humanistisissa, matemaattisissa ja ehkä myös liikunta-aineissa. Paras Jyväskylän puolestapuhuja oli komitean sihteeri, Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professori Oiva Ketonen. Hän kannatti kansakoulunopettajien koulutuksen supistamista ja korkeakoulun kehittämistä humanististen alojen yliopistoksi, jossa ehkä olisi myös matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta. Komitea ei kuitenkaan ollut samoilla linjoilla humanistisen koulutuksen painottamisessa.⁸

Jyväskylän korkeakoulukomitea (1956), jonka puheenjohtajaksi kutsuttiin rehtori Penttilä ja sihteeriksi Helsingin yliopiston latinan kielen apulaisprofessori Päivö Oksala, Kaarle Oksalan poika, täsmensi korkeakoulun opettajakoulutuksen laajennussuunnitelmaa, jolla periaatteessa

oli nyt valtiovallan tuki. Tehtävää varten komitea ehdotti perustettavaksi humanististen aineiden sekä matematiikan ja fysiikan professuureja. Muuten suunnitelma oli varsin varovainen, eikä JKK:n nimen muuttamisesta yliopistoksi edes keskusteltu. Penttilän ideoiden mukaisesti oppikoulunopettajien koulutus tulisi Jyväskylässä järjestää eri tavalla kuin Helsingissä, nimittäin ottaen oppia ja mallia korkeakoulun kansakoulunopettajien valmistuksesta, joka eteni tiiviissä vuosikurs sijärjestyksessä. Penttilä puhui tähän suuntaan myös julkisissa esiintymisissään.⁹ Olipa kyseessä taktiikka tai ei, niin suunnitelma joka tapauksessa eteni tämän jälkeen nopeasti lainvalmisteluun, ja filosofinen tiedekunta aloitti toimintansa syksyllä 1958.

FILOSOFISEN TIEDEKUNNAN SYNTY JA TARKOITUS

Historiatieteen periaatteisiin kuuluu, että prosesseja ei selitetä niiden lopputuloksesta käsin, vaan aikaisten tietoa, tavoitteita ja ymmärrystä rekonstruoiden. Tiedekunnan perustajat, etenkin rehtori Penttilä, eivät lausuneet julki laskevansa tulevan monialaisen yliopiston peruskiveä, vaikka saattoivatkin niin ajatella. Vuonna 1958 oli tarkoituksena laajentaa suppean erikoiskorkeakoulun alaa siihen ammatilliseen suuntaan, jota yhteiskuntakin sillä hetkellä näytti odottavan. Sodanjälkeinen opettajapula oli ilmeinen, ylioppilasmäärät olivat kuusinkertaistuneet vuodesta 1920 vuoteen 1958, ja niin sanotut suuret ikäluokat olisivat pian yliopistojen porteilla. Samaan päämäärään kuin filosofisen tiedekunnan perustaminen tähtäsi myös Joensuun yliopiston perustaminen kymmenkunta vuotta myöhemmin.

Tiedekunnan perustamisen taustalla oli hyvin monitahoinen ja monivaiheinen prosessi, josta ei puuttunut kilpailevia elementtejä. Rehtorina Penttilä joutui sulattamaan yhteen Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vanhan yliopistohaaveen ja korkeakoulun ensimmäisen rehtorin Kaarle Oksalan ajatuksen kasvatustieteellisestä erikoiskorkeakoulusta, pehmittämään seminaarihenkisten opettajien vastustusta sekä seuraamaan tarkasti Oulun yliopistosuunnitelman etenemistä ja Helsingin yliopiston reaktioita. Helsingin kanssa kilpailevalle toiselle valtionyliopistohankkeelle ei olisi ollut odottavissa tukea mistään päin, mutta Helsingin yliopisto taipui lopulta kannattamaan korkeakoulun laajennushanketta humanistiin aineisiin, koska sen oman historiallis-kielitieteellisen osaston toimin-

ta uhkasi tukahtua sodanjälkeiseen opiskelijatulvaan.¹⁰ Penttilä joutui taiteilemaan ristiriitaisten näkemysten ja intressien aallokossa, ja rehtorina hänen tietysti täytyi ottaa poliittiset realiteetit huomioon. Penttilän saavutukseksi on laskettava, että kompromissista huolimatta tie kehitykselle jäi avoimeksi.

Filosofinen tiedekunta merkitsi käytännössä humanistisen tiedekunnan alkua, koska oppikoulunopettajien koulutus alkoi äidinkielessä, historiassa sekä ruotsin, saksan ja englannin kielessä. Matemaattis-luonnontieteellinen ja liikuntatieteellinen osasto olivat myös suunnitteilla, mutta loppumetreillä korkeakoulun vuoden 1958 laajennus tuli ensiksi merkitsemään humanistisen osaston perustamista. Sen rinnalla tai edellä, jos niin halutaan sanoa, oli jo olemassa kasvatustieteiden akateeminen linja. Vielä lukuvuoden 1957–58 toimintakertomuksessa odotettiin sekä kasvatustieteellisen että historiallis-kielitieteellisen ”tiedekunnan” aloitettavan syyslukukaudella. Ilmeisesti ei oltu varmoja siitä, minkä muodon valmisteilla oleva lakiluonnos saa. Eduskunnan kolmannessa käsittelyssä osastot kuitenkin jätettiin myöhemmin asetuksella säädettäväksi, joten syksyllä 1958 aloitti virallisesti vain filosofinen tiedekunta.

On myös toinen näkökohta, joka yhdistää filosofisen ja humanistisen tiedekunnan synnyn. Laajennettu opettajankoulutus laukaisi nopean kehityksen kohti yliopistollista tiedeyhteisöä, koska filosofisen tiedekunnan uudet professorit alkoivat heti toimia itsenäisesti tavoitteenaan oma tiedekunta ja ”oikea” yliopisto. He eivät ajatelleet siirtyvänsä seminaarihengen jatkajiksi Jyväskylään, vaan katsoivat edustavansa vain ja ainoastaan omia tieteenalojaan ja toimivansa niiden puolesta. Korkeakoulun akateemisessa painopisteessä oli siis tapahtunut merkittävä muutos. Ensimmäinen virallinen tiedekunta oli kokoonpanoltaan ja luonteeltaan humanistis-pedagoginen, vaikka perinteiden valossa asia olisi voinut olla toisinkin päin.

Pian tapahtuva osastojako osoitti konkreettisesti sen, mitä filosofisen tiedekunnan syntyessä asiallisesti oli jo tapahtunut. Opettajainvalmistuslaitoksen (OVL) jättäytyminen tässä vaiheessa koko tiedekuntaratkaisun ulkopuolelle aiheutti korkeakoulun sisäisen integraatio-ongelman. Se kosketti historiallis-kielitieteellistä osastoa siinä mielessä, että seminaarimalliselle koulutukselle ei osastossa löytynyt puolestapuhujia, huolimatta rehtori Penttilän pyrkimyksistä vuosikurssimaiseen opetukseen. Oppikoulunopettajien valmistus oli siis aloitettava ikään kuin ”puhtaalta pöydältä”, mikä käytännössä tarkoitti yliopistomaista koulutusta.

Ensimmäinen filosofisen tiedekunnan kokous pidettiin 3. syyskuuta 1958 puheenjohtajanaan rehtori Penttilä. Perustavaan kokoukseen osallistuivat Penttilän lisäksi professorit Martti H. Haavio (käytännöllinen kasvatustieteiden kandidaatti), Niilo Mäki (suojelu- ja parantamiskasvatustieteiden kandidaatti), Martti Takala (sielutiede) sekä vt. professorit Mauno Jokipii (historia), Auvo Kurvinen (englannin kieli) ja Vilho Suomi (kirjallisuus). Pöytäkirjaa piti notaari, jona toimi oman työnsä ohella suomen kielen lehtori Päivi Rintala. Jatkossakin notaarit olivat sivutoimisia. Rintalan jälkeen notaarina toimivat ruotsin lehtori Hilikka Hiilos (sittemmin pohjoismaisen filologian apulaisprofessori), fil. maist. Eeva-Maija Tammekann (sittemmin Jyväskylän yliopiston ylikirjastonhoitaja) ja varatuomari Pekka Kalaja (sittemmin yliopiston opintotoimiston päällikkö).

Koko korkeakoulun johtoelimenä toimi hallintokollegio. Kansakoulunopettajien valmistuslaitos oli, kuten edellä todettiin, itsenäinen laitos filosofisen tiedekunnan rinnalla. Tiedekunta antoi vuoteen 1961 saakka vain kasvatustieteiden kandidaatin ja kasvatustieteen tohtorin tutkintoja, joihin korkeakoulu oli saanut oikeudet vuonna 1944. Aikavälillä 30.7.1958–30.5.1961 valmistui 22 kasvatustieteiden kandidaattia (vastaa nykyistä KM-tutkintoa). Muutamia valmistuneista olisivat mieluummin ottaneet tutkinnon filosofian kandidaatin nimikkeellä, jos sellainen olisi ollut saatavissa. Kandidaateiksi opiskelevia oli jo lukuvuonna 1959–60 enemmän kuin kansakoulunopettajiksi opiskelevia, mikä ilmensi korkeakoulun akateemisen linjan nopeata kasvua.

Ei ollut itsestään selvää, minkälaista oppikoulunopettajien koulutuksen pitäisi olla. Rehtori Penttilän ajatuksena oli, kuten edellä todettiin, että korkeakoulu pysyisi opettajankoulutukseen keskittyvänä erikoiskorkeakouluna. Käytännössä se tarkoitti, että uuden koulutuksen tulisi ottaa mallia kansakoulunopettajien tiiviistä kurssimuotoisesta koulutuksesta ja asettaa ammatilliset tavoitteet etusijalle. Penttilän ideoiden mukaisesti suomen kielen ja uusien humanististen aineiden opetusta suunniteltiin ja alkuvuosina myös toteutettiin vuosikursseittain etenevinä. Käytännössä järjestelmä ei toiminut pitkään, sillä vuosikurssit sekoittuivat ja niin opettajat kuin opiskelijatkin omaksuivat Helsingin yliopiston vapaan opiskelukuluttuurin.

Penttilän vaikutus kesäyliopiston eli korkeakoulun kolmannen lukukauden toiminnassa jatkui pidempään. Opiskelijoille pystyttiin kesä-

lukukauden aikana tarjoamaan sellaista ohjelmaa, jota kurssimuotoisen talven aikana ei voitu järjestää. Esimerkiksi Viron kirjallisuuden ja unkarin kielen kurseja pidettiin alkujaan vain kesäisin.¹¹ Opettajiksi opiskelevat puolestaan pystyivät kesällä paremmin keskittymään kasvatustieteen opintoihin. Vielä vuonna 1972, vuosi Penttilän kuoleman jälkeen tämän kirjoittaja suoritti kahden kesäkuukauden aikana kasvatustieteen approbaturin. Myöhemmin tapahtunut kesälukukauden yhdistäminen lukuvuoden jatkeeksi sekä erillisrahoituksen ja organisaation lakkauttaminen hiljensivät kesäopiskelun minimiin, kunnes kongressitoiminta ja erilaiset kesäkoulut sitä jälleen vilkastuttivat.

SUOMEN RINNALLE VIERAITA KIELIÄ, KIRJALLISUUS JA HISTORIA

Oppikoulunopettajien koulutuksen aloittamista varten filosofinen tiedekunta sai perustamisvuotenaan 1958 historian, kirjallisuuden, englannin kielen, saksan kielen ja ruotsin kielen professuurit. Virkojen ensimmäiset hoitajat olivat vastaavassa järjestyksessä dosentit Mauno Jokipii, Vilho Suomi, Auvo Kurvinen, Eero Alanne sekä Lars Huldén. Jokipii, Kurvinen ja Alanne saivat vakinaisen nimityksen vuonna 1960, ja samana vuonna kirjallisuuden professoriksi nimitettiin dosentti Aatos Ojala ja ruotsin professoriksi dosentti Carl-Eric Thors.

Korkeakoulun uudet humanistiprofessorit olivat kaikki Helsingin yliopiston dosentteja. Yliopiston idean ja mallin he olivat omaksuneet omasta opinahjostaan, eivätkä Jyväskylän seminaariperinteet olleet heille läheisiä. Sen seurauksena sisäoppilaitosmainen vuosikurssiajattelu joutui pian antamaan periksi yliopistomaiselle opiskelun vapaudelle ja laaja-alaiselle humanistiselle yleissivistykselle.¹² Filosofisen tiedekunnan humanistisen osaston nopea kasvu vahvisti tätä kehitystä. Vuosia myöhemmin yhtenäismallin mukaista aineenopettajakoulutusta yritettiin vielä toteuttaa, kuten jäljempänä tulee puhe, vuoden 1973 opettajankoulutuskomitean toimesta, mutta yritys tuli liian myöhään.

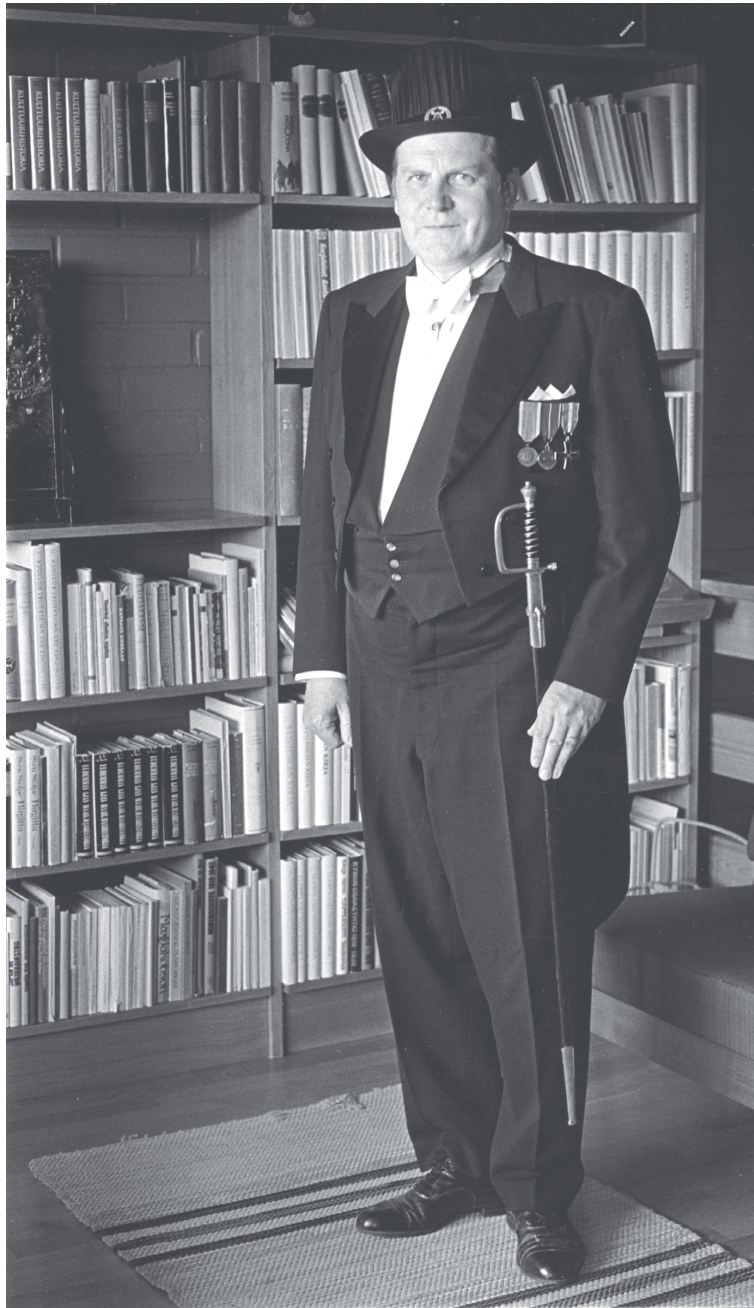
Ensimmäiset kielten professuurit olivat siis nimikkeiltään kielten virkoja. Filologia-nimitys kiinnittyi niihin sekä kielten oppiaineisiin myöhemmin (1968), kun haluttiin varmistaa, että ”ei syntyisi epäselvyyksiä eri yliopistoissa suoritettujen tutkintojen tason vastaavuudesta”.¹³ Samanaikaisesti professuurien kanssa (1958–59) perustettiin tiedekun-

taan suomen, ruotsin, saksan ja englannin kielen lehtorin virat sekä hie-
man myöhemmin yhteiskuntatieteen apulaisprofessori sekä lehtoraatit
historiaan ja latinaan. Saksa ja englantia saivat pian myös ns. natiiviopet-
taji, joiden Jyväskylän korkeakoulukomitean mukaan tuli olla ”syntype-
räisiä saksalaisia ja englantilaisia”.¹⁴ Muitakin lehtorin virkoja tuli kieliin
pian lisää.

Korkeakoulun vuosikertomusten 1958–64 mukaan tiedekunnan
ja osaston vanhimmat lehtoraattien viranhaltijat tai -hoitajat olivat fil.
maist. Hillka Hiilos (ruotsin kieli 1959), Dr. Phil. Ingrid Schellbach-
Kopra (saksan kieli 1959), M.A. Anne Holden (englannin kieli 1959), fil.
tri Heikki Kirkinen (historia 1960), fil. maist. Päivi Rintala (suomen kieli
1961) ja fil. maist. Anna Puupponen (englannin kieli 1961). Saksan kie-
len lehtoraattia hoiti aluksi fil. maist. Jorma Koivulehto, kunnes fil. lis.
Kalevi Tarvainen nimitettiin virkaan (1961). Ruotsin toista lehtoraattia
hoiti aluksi valt. maist. Karl Schäring, apulaislehtoraattia fil. maist. Valter
Mäkelä (nimitettiin vakinaiseksi 1962), saksan apulaislehtoraattia HuK
Helmut Henning (vakinaiseksi 1962) ja englannin vastaavaa virkaa B.A.
Irene Southall. Latinan lehtoraatti saatiin täytettyä vasta vuonna 1962,
kun virkaan nimitettiin fil. maist. Erkki Palmén.

Professorien avuksi perustettiin vähitellen assistentin määräaikaista
toimia. Näistä osaston kolme ensimmäistä olivat suomen kielen assistentti
ja historian assistentit. Rehtori Penttilän tutkimusapulaisena ja suojatti-
na 1950-luvulta alkaen oli virolainen emigrantti Leho Vörk, joka nimitet-
tiin suomen kielen assistentiksi vuonna 1958 ja viron kielen tp. lehtoriksi
lyhyin määräyksin vuodesta 1965 alkaen.¹⁵ Vörk oli erikoistunut käytte-
lemään suomen laitoksen foneettisia tutkimuslaitteita. Historian oppiai-
neen ensimmäisiin assistentteihin nimitettiin fil. maist. Seikko Eskola
(1960) ja fil. lis. Erkki Lehtinen (1961). Kummastakin tuli sittemmin toh-
toreita ja professoreita, Seikkolasta Tampereen yliopistossa ja Lehtisestä
Jyväskylässä. Lehtinen toimi myös humanistisen tiedekunnan dekaanina
vuosina 1988–1990.

Huolimatta siitä, että vuoden 1958 lopulla tiedekunnan yhdeksästä
professorista kuusi oli humanisteja, dominoi kasvatustieteellinen perin-
ne vielä tutkintoja. Pääaineen lisäksi myös ensimmäisen sivuaineen suo-
siteltiin olevan kasvatus- ja opetusoppi, psykologia taikka suojelu- ja pa-
rantamiskasvatusoppi. Uskalikkojen pyynnöt esimerkiksi yhdistelmän
kasvatus- ja opetusoppi sekä historia vahvistamiseksi olivat toistaiseksi
turhia.

(1) Suomen historian professori Mauno Jokipii oli historiallis-kielitieteellisen osaston ensimmäinen dekaani vuosina 1960–1966 ja yliopiston vararehtori vuosina 1966–1971. Kuvassa hän valmistautuu toimimaan promoottorina vuoden 1984 yleisessä promootiossa. Humanistisen tiedekunnan professoreista myös Aatos Ojala, Kari Sajavaara ja Jaakko Lehtonen ovat toimineet promoottoreina yleisissä eli kaikkien tiedekuntien promootioissa.

Filosofisen tiedekunnan ensimmäinen lukuvuosi päättyi korkeakoulun ensimmäiseen akateemiseen juhlaan, kun korkeakoulu täytti neljännesvuosisadan ja sen uudet rakennukset olivat valmiit vihittäviksi. Toukokuun 30. päivänä 1959 pidetyssä juhlassa oli kunniavieraana presidentti Urho Kekkonen. Hän totesi tervehdyksessään maan korkeakoululaitoksen laajentuneen merkittävästi, kun toinen valtionyliopisto aloitteli toimintaansa Oulussa, mutta hän ei ottanut kantaa JKK:n tulevaisuuteen. Tosin hänen huolensa Suomen pysymisestä kehityksen mukana luonnontieteellisissä aineissa varmasti rohkaisi matemaattis-luonnontieteellisen osaston suunnittelua, joka pian toteutuikin.

Opetusministeri Heikki Hosian juhlapuheessa viitattiin Jyväskylään syntyneeseen pienoisyliopistoon, mutta muuhun tehtävään kuin opettajankoulutukseen hänkään ei vihjannut. Päinvastoin hän varoitti maan vähäisistä voimavaroista, minkä seurauksena ”ohjelmiltaan monitiedekuntaiset ja suunnitelmiltaan korkeatavoitteiset” laitokset saattaisivat toiminnaltaan jäädä näivettyneiksi.¹⁶ 25-vuotisjuhlan puheista kuulijat saivat havainnollisen kuvan maan korkeakoululaitoksen nopeasta kasvusta Helsingin ulkopuolella Turussa, Oulussa ja Tampereella. Monet luultavasti ajattelivat, että rohkeammalla aloitteella olisi Jyväskylään suoraan voinut syntyä yliopisto, ainakin nimellisesti. Hallitus näytti suhtautuvan suurpiirteisesti muutoseikkoihin nyt kun laajennusprosessi oli vauhdissa.¹⁷

Toivo Lyy oli runoillut korkeakoulun uusien rakennusten vihkiäiskantaattiin arkaaisia sanakuvaelmia, joista ”hengen hehku” runon kolmannesta säkeestä on tämän historiikin nimeenkin lainattu:

*”Ja ihminen sai sanan huulilleen,
hän tällä tähdellämme ainoana,
ja liekki syntyi ihmissydämeen,
se ihme, joka Alku-Synnyyn myötä,
sen hiukkasena, jatkaa luomistyötä,
aseina aine, hengen hehku, sana”.*

Ehkäpä nykyhumanisti vaihtaisi aineen tilalle viestintäteknologian, mutta muuta päivitystä runo ei kaivanne. Kantaatin oli säveltänyt virolainen Edward Tubin ja sen esittivät professori Tauno Hannikaisen johtamana Jyväskylän ylioppilaslajajat ja Jyväskylän orkesteri.

(2) Historian laitoksen huone vanhan kirjaston eli nykyisen Oppion yläkerrossa vuonna 1963. Oikealla dosentti Pekka Lappalainen, sittemmin kirjallisuuden apulaisprofessori, ja takana opiskelija Paavo Niemi mikrofilmien lukulaitteen ääressä.

HISTORIALLIS-KIELITIEEELLISEN OSASTON OMAT TUTKINNOT

Vuonna 1960 filosofinen tiedekunta jakaantui kasvatustieteelliseen ja historiallis-kielitieteelliseen osastoon. Jälkimmäiseen ositettiin suomen kielen, historian, kirjallisuuden, ruotsin kielen, saksan ja englannin kielen professuurit, yhteiskuntatieteen apulaisprofessori, suomen kielen lehtoraatti, historian lehtoraatti sekä ruotsin, saksan ja englannin lehtoraatit. Muut virat menivät kasvatustieteelliseen osastoon, johon pian perustettiin myös yhteiskunta-, liikunta- ja matemaattis-luonnontieteellisiä virkoja. Niistä sitten aikanaan versoi tulevan yliopiston uusia tiedekuntia. Filosofia, joka ehkä luontevammin olisi kuulunut historiallis-kielitieteelliseen osastoon, kiinnittyi yhteiskuntatieteiden puolelle. Myös yhteiskuntatiede siirtyi sittemmin (1972) yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan.¹⁸ Yhteiskuntatieteiden pienlaitoksessa saattoi suorittaa approbaturin ja cum lauden sekä tenttiä kansantaloustieteen approbaturin, jotka olivat tarpeellisia historian ja yhteiskuntaopin opettajien viroissa.

Korkeakoulun laajennusta koskevissa säädösluonnoksissa ei osastoille alun perin ollut suunniteltu hallintoelimiä. Niiden lisääminen JKK:n

perussääntöä koskevaan asetukseen (1960) merkitsi, että osastojen kehitys tiedekunniksi oli avoin ja mahdollinen. Korkeakoulun molemmat osastot olivat juridisesti olemassa 1.9.1960 alkaen. Historiallis-kielitieteellisen osaston ensimmäinen kokous pidettiin 19.10.1960. Siinä olivat läsnä rehtori Penttilän lisäksi professorit Jokipii, Ojala ja Thors sekä vt. professori Niilo Peltola (englannin kieli), vt. apulaisprofessori Jaakko Nousiainen (yhteiskuntatiede) sekä maisteri Ensio Seies, joka valittiin osaston notaariksi. Myöhemmin 1960-luvulla osaston notaareina toimivat maisteri Aira Lehtinen (sittemmin JY:n kirjastonhoitaja), HuK Tuovi Jokipii (sittemmin maisteri ja Kilpisen koulun historian ja äidinkielen lehtori) sekä maisteri Keijo K. Kulha (sittemmin tohtori ja Helsingin Sanomien päätoimittaja).

Kokouksessa toimitetun dekaanin vaalin jälkeen Penttilä luovutti puheenjohtajuuden Jokipiille, jonka dekaanikausi jatkui vuoteen 1966 saakka. Tuolloin hänet valittiin yliopiston vararehtoriksi, jonka johdosta professori Aatos Ojala (kirjallisuus) toimi dekaanina siihen saakka, kunnes uuden humanistisen tiedekunnan ensimmäisissä vaaleissa vuonna 1968 taidehistorian professori Sakari Saarikivi äänestettiin dekaaniksi.

Osasto päätti vuoden 1961 alusta alkaen pitää kokouksensa tiistaisin klo 14 alkaen. Tämä tapa on säilynyt meidän päiviimme saakka ja jatkuu varmaankin seuraaville sukupolville. Kokouspaikaksi vakiintui Alvar Aallon suunnittelema varsin erikoinen kampusrakennus Lyhty,

(3) Puhetekniikan laitos sijaitsi nykyisen Historican toisessa kerroksessa. Lehtori Ossian Leisimo opastaa opiskelija Eero Koposta lausunnassa vuonna 1963.

jossa nykyinen humanistinen tiedekunta jatkaa perinnettä. Mainittuna vuonna 1961 filosofinen tiedekunta sai oikeuden myöntää kasvatusta ja humanistisen alan alempia tutkintoja (HuK) sekä filosofian kandidaatin tutkintoja (FK), jonka jälkeen historiallis-kielitieteellisessä osastossa pian alkoi valmistua sekä HuK:ja että FK:ja. Ensimmäinen filosofian tohtorin arvo myönnettiin viiden vuoden kuluttua. Varmuuden vuoksi säädettiin taas asetuksella, että korkeakoulun uudetkin tutkinnot tuottavat saman kelpoisuuden kuin Helsingin yliopiston samannimiset tutkinnot.¹⁹

Uusiin tutkintoihin oli patoutunutta kysyntää. Aikavälillä 7.2.–29.7.1961 osastossa valmistui peräti 57 humanististen tieteiden kandidaattia. Osaston ensimmäisessä publiikissa 7.2.1961 valmistui kymmenen HuK:ia, joukossa muun muassa edellä mainittu Keijo K. Kulha, Ellen Sakari (sittemmin romaanisen filologian professori) ja Pertti Kuokkanen (sittemmin OKL:n historian lehtori).²⁰ Useimmat HuK:ksi valmistuneista olivat kansakoulunopettajia, jotka halusivat pätevöityä keskikoulun äidinkielen taikka historian ja yhteiskuntaopin opettajiksi. Tiedekunnan ja osaston alkuvuosina suomen kieli oli ylivoimaisesti suosituin pääaine alemman kandidaatin tutkinnossa. Filosofian kandidaatteja valmistui aluksi hyvin vähän, vuonna 1961 vain yksi ja seuraavana vuonna kuusi.²¹ Maisterin arvot myönsi filosofinen tiedekunta.

Kasvatustieteen kandidaatti Jenny Lilja (sittemmin kirjallisuuden apulaisprofessori) olisi halunnut vaihtaa tutkintonsa nimen filosofian kandidaatiksi, mutta osasto ja tiedekunta eivät siihen suostuneet.²² Niinpä ensimmäinen osaston ja samalla koko tiedekunnan filosofian kandidaatti oli Erkki Olavi Kaikkonen, joka valmistui 3.10.1961 pääaineenaan Suomen historia.²³ Hän oli jo kolme vuotta aikaisemmin, kuten edellä mainittu Jenny Liljakin, valmistunut kasvatustieteen kandidaatiksi kasvatustieteiden korkeakoulussa. Tulevalla rovestilla ja Joensuun yliopiston OKL:n uskonnon ja historian lehtorilla oli myös teologian kandidaatin tutkinto Helsingin yliopistosta.

Saksan laitoksen lehtori Kalevi Tarvainen (sittemmin germaanisen filologian professori) väitteli vuonna 1966. Hän ei halunnut jäädä odotamaan seuraavaa promotiota, joten hänen filosofian tohtorin arvonsa on osaston ensimmäinen. Se on myös ainoa kasvatustieteiden korkeakoulussa myönnetty filosofian tohtorin arvo (oppilaitoksen nimi muuttui seuraavana vuonna). Osaston ensimmäinen naistohtori ja ainoa kasvatustieteiden korkeakoulussa filosofian lisensiaatin tutkinnon suorittanut henkilö oli vuonna 1967 Jyväskylän yliopistossa väitellyt ruotsin lehtori

Hilkka Hiilos. Keijo K. Kulha puolestaan oli ensimmäinen korkeakoulussa perustutkintonsa tehnyt filosofian tohtori (väitös Jyväskylän yliopistossa vuonna 1969).

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa, joka halusi korostaa erikoisluonnettaan suhteessa Helsingin yliopistoon, oli jälkimmäisestä poiketen ollut kasvatustieteen tohtorin tutkinto eikä arvo. Vuoden 1961 perussäännössä kuitenkin sekä filosofian että kasvatustieteen tohtoreille otettiin käyttöön Helsingin mallin mukainen tohtorin arvo, joka sopivissa tilanteissa oikeutti kantamaan tohtorin arvomerkkejä eli hattua ja miekkaa. Vasta vuoden 1978 tutkintoasetus toi humanistisellekin alalle käyttöön tohtorin tutkinnon. Filosofian kandidaattien vastaava arvo oli maisteri ja arvomerkinä maisterinsormus.

Lukuisat aloitteet, toimenpiteet ja lahjoitukset loivat pohjaa osaston ja tulevan tiedekunnan toiminnalle. Maakunta-arkiston perustamista Jyväskylään oli ehdotettu jo seminaarin aikana. Hanke oli erityisen tarpeellinen historian tutkimuksen kannalta, ja se sai vauhtia professori Mauno Jokipiin uudesta aloitteesta vuonna 1959. Aloite sai aikaan melkein heimosodan vaasalaisten ja keskisuomalaisten välille, sillä ensiksi mainitut pelkäsivät sen merkitsevän Vaasan arkiston siirtämistä Jyväskylään.²⁴ Jyväskyläläisten kansanedustajien vietyä asian eduskuntaan toteutui maakunta-arkisto lopulta vuonna 1967, ja Vaasakin sai pitää omansa. Jokipiin toimesta järjestettiin myös seminaarin museona jo vuonna 1900 aloittaneen korkeakoulun museon toiminta ja kokoelmat uudelleen.

Filosofisen tiedekunnan alkuvuosien merkittävistä lahjoituksista mainittakoon yliopistoyhdistyksen kirjastolle ohjattu tuki, joka koki etenkin historiallis-kielitieteellisen osaston opiskelijoiden hyödyksi. Lisäksi Yhdysvalloista saatiin kirjakokoelma englannin laitokselle. Se tuli todelliseen tarpeeseen, koska englannin kielen opetus korkeakoulussa oli vasta alkanut. Lahjoituksen arvo oli suurempi kuin korkeakoulun kirjaston yhden vuoden hankintamääräraha.²⁵ Myös Länsi- ja Itä-Saksasta saatiin kirjalahjoituksia, mutta näyttävin tuki oli DDR:n opetusministeri Margot Honeckerin vierailun yhteydessä vuonna 1964 lahjoittama saksan kielen lehtoraatti. Vaikka lahjoituksiin ja etenkin lahjalehtoraattiin, jollainen myöhemmin saatiin myös Länsi-Saksasta, saattoi aavistella haudatun poliittisia taka-ajatuksia, niin ”lahjahevosiin” oltiin kovasti tyytyväisiä.²⁶

(4) Myös kielilaboratorio sijaitsi Oppion toisessa kerroksessa. Vt. apulaislehtori Roland Freihoff opastaa muodostamaan o-äännettä saksan ääntämisharjoituksissa vuonna 1963. Kolmas oikealta on opiskelija Jussi T. Lappalainen, sittemmin Suomen historian assistentti ja Turun yliopiston Suomen historian professori.

KASVUA JA UUSIA ALOJA 1960-LUVULLA

Historiallis-kielitieteellinen osasto koki 1960-luvulla kasvuvaiheen, joka moninkertaisti opiskelijamäärän ja kasvatti professoriluvun yhdeksään. Syksyllä 1961 kirjattiin osastossa olevan 197 uutta opiskelijaa, joista ruotsin kielessä 92, saksassa 75, suomen kielessä 70, historiassa 65, englannin kielessä 47, kirjallisuudessa 16 ja yhteiskuntatieteessä 12. Englanti oli siis vasta kolmanneksi suosituin vieras kieli, mutta jo vuonna 1966 sen sisänotto nostettiin 80:aan eli samaan kuin suomen, ruotsin ja saksan kielessä sekä kirjallisuudessa. Etenkin kielten sisänottoa haluttiin nostaa, koska ne olivat niin ”suosittuja”. Kaiken kaikkiaan korkeakoulussa tunnettiin huolta siitä, että kasvavalle ylioppilasjoukolle olisi tarjota opiskelupaikka. Etenkin opettajien työllisyystilanne oli vielä niin hyvä, ettei valmistuneiden sijoittumisesta tarvinnut huolehtia.

Uudempiä opetusaloja edustivat professuurit kansanelämäntutkimuksessa (1964), romaanisissa kielissä (1965), taidehistoriassa (1967) sekä musiikkitieteessä (1968). Virkojen ensimmäiset hoitajat vastaavassa järjestyksessä olivat tohtorit Asko Vilkuna (nimitys 1966), Aimo Sakari (1966), Sakari Saarikivi (1967) ja Olavi Ingman (1968). Nämäkin uudet oppiaineet eivät syntyneet tyhjästä.

Jyväskyläläisen kansatieteen perustuksena oli korkeakoulun museo, jonka etnografisia kokoelmia oli jo seminaarin opettaja, arkkitehti Yrjö Blomstedt 1900-luvun alussa kartuttanut opetuksellisiin tarkoituksiin. ”Kansatieteellisen kotiseutuopin” ohjaajana ja opettajana tuli sotien jälkeen tunnetuksi opettajanvalmistuslaitoksen suomen kielen lehtori Ahti Rytkönen, sittemmin professori arvoltaan.²⁷ Professori Mauno Jokipiin ahkerasti järjestämällä paikallishistoriallisia retkillä oli myös kansatieteellisiä intressejä. Kansatieteen rinnalle kasvoi pian suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen oppiaine (myöhemmin folkloristiikka), jonka arvosanat professori Vilkuna otti vastaan sivutöinänsä.

Ranskan kielen approbatur-arvosanoja oli jo dosenttina ottanut vastaan vuodesta 1961 alkaen Aimo Sakari ja dosentti Ingman (korkeakoulun musiikin lehtori) vastaavasti musiikkitieteen ja musiikkipedagogiikan approbatureita vuodesta 1962 alkaen. Tuolloin osastossa opetettiin myös teatteri- ja näyttämötyötä sekä aloitettiin italian kielen alkeisopetus tuntiopettajan voimin.

Vuonna 1965 opetusministeriö laati korkeakoulujen kehittämissuunnitelmaa, ja siihen sai filosofinen tiedekuntakin esittää näkemyksensä humanistisen alan kasvusta ja tulevaisuudesta Jyväskylässä. Toivelistalla olivat professuurit yleisessä kielitieteessä, oppi- ja kulttuurihistoriassa, teatterihistoriassa, suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa, Suomen ja Skandinavian historiassa, Kreikan kirjallisuudessa, arkeologiassa sekä estetiikan ja kritiikin teoriassa.²⁸

Viimeksi mainittu virkaesitys liittyi kunnianhimoisiin suunnitelmiin musiikkipedagogisen ja visuaalisten aineiden koulutuksen laajentamiseksi ja monipuolistamiseksi Suomessa. Vuosina 1965–66 työskennellyt dosentti Päivö Oksalan johtama toimikunta oli huolissaan etenkin kuvaamataidon opettajien koulutuksen suppeudesta, mutta katsoi visuaalisen koulutuksen saaneita tarvittavan myös lehdistön, kustannusalan, television ja liike-elämän piirissä. Edelleen maasta puuttui kriitikkokoulutus. Toimikunta näki, että Jyväskylään voitaisiin perustaa ehkä kokonaan itsenäinen taiteiden tiedekunta tai ainakin visuaalisten aineiden opintosuunta.²⁹ Viimeksi mainitulla tarkoitettiin Teknillisen korkeakoulun mallin mukaista suurlaitosta, joka olisi hallinnollisesti ja resursseiltaan itsenäinen. Toimikunta esitti perustettavaksi seitsemän yliopistollista virkaa, joukossa taidehistorian professuuri, sekä 24 käytännön taideopettajan virkaa. Näin massiivisena ei virkaesityksellä tietenkään ollut mahdollisuuksia toteutua, mutta se kuvastaa hyvin 1960-luvun optimismia korkeakoululaitoksen laajentamistyössä.

Samanaikaisesti työskennellyt akateemikko Joonas Kokkosen johtama toimikunta esitti musiikkipedagogisen opintosuunnan aloittamista Jyväskylässä. Suunnitelmaan sisältyi myös musiikkiterapian opetus. Aiemmin mainittu musiikkitieteen ja taidehistorian professuurien perustaminen oli yhteydessä näihin suunnitelmiin. Kummallakin alalla oli vankka pohja Jyväskylässä, sillä lehtori Ingman oli erikoistunut musiikkipedagogiikkaan ja dosentti Sakari Saarikivi puolestaan oli opettanut taidehistoriaa kesälukukaudella.

Historiallis-kielitieteellisessä osastossa Ingmanin johtama toimikunta jatkoi vuonna 1967 Kokkosen toimikunnan työtä ja esitti suunnitelman musiikin aineenopettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä. Vastaavasti Saarikivi, joka oli jo nimitetty taidehistorian professuuriin, laati suunnitelman kuvaamataidonopettajien koulutuksesta. Yliopiston suunnitteluneuvoston asettama työryhmä asettui vuonna 1969 puoltamaan musiikinopettajien koulutuksen aloittamista, mutta ei lämmennyt jälkimmäiselle suunnitelmalle, koska Taideteollisen oppilaitoksen (nykyään Taideteollinen korkeakoulu) katsottiin uudistusten jälkeen pystyvän hoitamaan koulutustarpeen.³⁰

Helsingin yliopiston apulaisprofessori ja kasvatusopillisen korkeakoulun dosentti Päivö Oksala oli vastaanottanut latinan tentit vuodesta 1967 alkaen. Vuonna 1971 hänet nimitettiin Jyväskylän yliopiston latinan kielen professoriksi. Oksalalla oli jo professorinimityksen saadessaan takanaan mittava ura Jyväskylän yliopiston ja kaupungin kulttuurielämän kehittäjänä, sillä latinan opetuksen ohella hän oli toiminut pitkään kesäyliopiston sihteerinä ja Jyväskylän Kesän organisaattorina. Jyväskylän Korkeakoulukomitean sihteerinä hänellä oli ollut merkittävä rooli korkeakoulun muuntumisessa yliopistoksi.

Fonetiikka tutkimusalueena oli lähes yhtä vanha kuin suomen kieli, sillä professori Aarni Penttilä harrasti jo 1930-luvulla puheen mittaamista erilaisten laitteiden avulla. Erityisesti hän oli kiinnostunut Satakunnan murteiden intonaatiosta. Penttilän hankkimien mittauslaitteiden ympärille suomen kielen laitokseen kehittyi foneettinen laboratorio, jonka kehitys jatkui voimakkaana vielä 1970-luvulla. Penttilän aloitteesta perustettiin vuonna 1964 fonetiikkaan lehtoraatti, johon seuraavana vuonna annettiin vakinainen nimitys fil. kand. Vilho Kallioiselle, joka kuitenkin pian jätti viran. Vuonna 1968 lehtoraatti muutettiin apulaisprofessoriksi, jota aluksi hoiti fil. kand. Jaakko Lehtonen, turkulaisen professori Kalevi Wiikin toimiessa jonkinlaisena valvojana. Tohtoroiduttuaan Lehtonen nimitettiin vakinaiseksi virkaan vuonna 1972.

(5) Suomen kielen laitoksen henkilökuntaa vuonna 1966. Kyseessä on fonetiikan lehtori Vilho Kallioisen läksiäiskahvit. Henkilöt vasemmalta assistentti Ulla Partanen, professori emer. Aarni Penttilä, Kallioinen, apulaisprofessori Viljo Nissilä, tp. lehtori Leho Vörk, assistentti Ilkka Savijärvi ja maisteri Jaakko Lehtonen. Kallioisesta tuli sittemmin ranskan kielen lehtori Helsingin yliopistoon, Savijärvestä suomen kielen professori Joensuun yliopistoon ja Lehtosesta Kallioisen seuraaja ja lopulta yhteisöviestinnän professori Jyväskylän yliopistoon.

Professorien joukkoa täydensivät venäjän kielessä (professuuri 1972) useat viranhoitajat, koska pätevää viranhaltijaa ei tahtonut ensin löytyä. Venäjän approbatur-tentit oli vuodesta 1968 alkaen ottanut vastaan Helsingin yliopiston professori Igor Vahros. Jyväskylässä virkaa hoitivat aluksi yhdessä fil. maist. Risto Rönkä ja fil. tri Maria Widnäs professori Vahrosin avustamana, kunnes vuodesta 1976 alkaen viran hoitajaksi saatiin säynätsalolainen, Neuvostoliitossa opiskellut filologisten tieteiden kandidaatti Erkki Peuranen. Väittelemisensä jälkeen hänet nimitettiin vakinaiseksi professoriksi vuoden 1983 alusta alkaen, jolloin oppiaineen nimi oli muutettu venäjän kieleksi ja kirjallisuudeksi.

Vuonna 1967 oli filosofisessa tiedekunnassa virinnyt hanke teologisen tiedekunnan saamiseksi Jyväskylään. Hanke ei ollut ensimmäistä kertaa esillä, sillä jo vuonna 1963 oli yliopistoyhdistys ollut samalla asial-

la. Nyt kuitenkin aloite oli lähtenyt Helsingin piispa Aimo Nikolaiselta, joka toivoi rajaa Helsingin tiedekunnan jatkuvalle kasvulle.³¹ Vararehtori Mauno Jokipii tarttui ponnekkaisesti ideaan, joka näytti jo valmiiksi pedatulta. Helsinkiläisten tuki ei lopulta ollutkaan niin vahvaa kuin oletettiin. Hanke raukesi, mutta ikään kuin lohdutukseksi historian laitos sai vuodesta 1968 alkaen oikeuden järjestää yleisen teologian approbatur-arvosanoja Helsingin yliopiston tentaattorille. Myöhemmin opetus laajeni cum laude approbaturiin, joka oli suosittu sivuaine historian opettajiksi aikovilla.

Kuten edellä on käynyt ilmi, oli historiallis-kielitieteellinen osasto vuosina 1965–1967 poikkeuksellisen aloiterikas pääkaupunkiseudun taideoppilaitosten reviiireillä. Teatterialakaan ei jäänyt tutkimatta. Professori Aatos Ojalan toimikunta esitti vuonna 1967 teatteritaiteen ja lausunnan vahvistamista etenkin opettajankoulutusta silmälläpitäen. Draamaopetus toteutui sittemmin kirjallisuuden linjana. Se tosin kuihtui kirjallisuuden apulaisprofessori Sirkka Heiskanen-Mäkelän siirryttyä eläkkeelle.

Edellä mainitusta korkeakoulujen kehittämisohjelmaan (1965) esitetystä professuurien toivelistasta ei suoranaisesti toteutunut mikään. Suomen ja Skandinavian historian professuurin sijasta yleinen historia nousi Suomen historian rinnalle. Yleistä historiaa oli opettanut vuodesta 1959 alkaen historian lehtori, dosentti Heikki Kirkinen, josta sittemmin tuli Joensuun yliopiston professori ja rehtori. Yleisen historian cum laude approbatur -arvosanoja otti vuodesta 1961 alkaen vastaan fil. tri Aira Kemiläinen, ensiksi dosenttina ja vuodesta 1963 alkaen historian apulaisprofessorina. Vuodesta 1965 alkaen Kemiläinen, jonka virka oli muutettu yleisen historian apulaisprofessoriksi, otti vastaan myös laudatur-arvosanat. Tämä ennakoி jo yleisen historian professuuria, johon Kemiläinen valittiin vuonna 1969. Taloushistoriaan perustettiin vuonna 1971 apulaisprofessori³², johon nimitettiin dosentti Jorma Ahvenainen. Oppiaine kasvoi täysimittaiseksi eli laudatur-tasoiseksi vuonna 1980. Ahvenaisen virka muutettiin taloushistorian professuuriksi vuonna 1993.

Lukuvuonna 1968–1969, jolloin historiallis-kielitieteellinen osasto jo oli muuttunut humanistiseksi tiedekunnaksi, tiedekunnan opettajakuntaan kuului kymmenen professoria sekä yhdeksän apulaisprofessoria. Lehtoreiden suuri määrä (26) kertoi perinteeseen nojaavasta opetuspainotteisuudesta, jota haluttiin entisestään lisätä. Opetusta antoivat myös assistentit (24), eräät amanuenssit, dosentit sekä tuntiopettajat.

(6) Vararehtori, musiikkitieteen professori Timo Mäkinen puhuu professori Aimo Sakarin muotokuvan paljastustilaisuudessa Lyhdyssä vuonna 1977. Taustalla seisomassa on teoksen maalannut taiteilija Mikko Asunta ja Mäkisen vasemmalla puolella kohti kameraa on rouva Asunta.

OSASTO MUUTTUU TIEDEKUNNAKSI

Professuuri merkitsi 1960-luvulla ja myöhemminkin täysimittaista eli laudatur-tasoista oppiainetta, joista jokainen muodosti oman hallinnollisen yksikkönsä eli laitoksen. Pää- eli varsinaisia professoreita oli vain yksi kussakin oppiaineessa, jossa hän kantoi sekä hallinnollisen että tieteellisen vastuun. Ennen vuoden 1968 hallinnonuudistusta, jossa tiedekuntien kokoukseen lisättiin opiskelijoiden ja muun opettajakunnan edustus, olivat professorit yhdessä muodostaneet filosofisen tiedekunnan sekä sen historiallis-kielitieteellisen osaston päättävän elimen. Muut osastot olivat kasvatustieteellinen ja matemaattis-luonnontieteellinen osasto. Lisäksi korkeakoulussa oli liikuntakasvatuksen opintosuunta.

Historiallis-kielitieteellisen osaston professorikunta ei alun alkaenkaan ollut tyytynyt pelkkään alempia yliopistotutkintoja tuottavaan opettajankoulutukseen, kuten edellä todettiin. Kasvatettaessa tiedeyliopistoa ylempine tutkintoineen olivat laadun ja tason normina Helsingin

yliopiston vaatimukset jo senkin takia, että uusien yliopistojen laajentumissuunnitelmissa Helsingin yliopiston lausunto oli usein ratkaiseva.³³ Professori Aatos Ojala oli jo vuonna 1961 ehdottanut filosofiselle tiedekunnalle, että tutkintovaatimusten Helsinki-sidonnaisuudesta luovuttaisiin. Käytännössä Helsingin yliopiston vaatimuksia ei joka kohdassa matkittu, mutta uusia oppiaineita perustettaessa pyydettiin pääkaupungista alan professorin lausunto. Vielä 1970-luvulla oli varsin radikaalia sanoa julki, että Jyväskylässä voitaisiin tehdä aivan omat opetussuunnitelmat, jopa omat tutkintorakenteet Helsingistä piittaamatta.

Ojala oli myös huomannut epäkohdan, joka vallitsi korkeakoulun hallinnossa. Leimaavaa siinä oli jo 1960-luvun alussa hallintokollegion, tiedekunnan ja sen osastojen käsittelemien asioiden päällekkäisyys sekä osastojen vähäinen valta. Osaston vakinaiset professorit osallistuivat myös tiedekunnan kokouksiin. Perinteet ylläpitivät näennäistoimintaa; tiedekunnassa esimerkiksi luettiin tiedoksi osaston jo hyväksymät pro exercitiot. Ojala ehdotti osastojen muuttamista tiedekunniksi ja tiedekunnan muuttamista konsistoriksi.³⁴ Näin tavallaan tapahtuikin yliopistoa muodostettaessa. Tosin konsistorin ohella pikemminkin hallintokollegio muistutti vanhaa filosofista tiedekuntaa. Jyväskylän yliopistoa koskevan lain antamisen (1967) jälkeen perustettiin seuraavana vuonna asetuksella (nro 146/8.3.1968) uudet tiedekunnat. Filosofisen tiedekunnan muodostama hallinnollis-akateeminen väliporras siis hävisi, ja historiallis-kielitieteellisestä osastosta tuli humanistinen tiedekunta.

Uuden tiedekunnan aloittaessa toimintansa oli notaarina lisensiaatiksi ehtinyt Keijo K. Kulha ja hänen jälkeensä fil. kand. Kari Hokkanen, sittemmin tohtori ja sanomalehti Ilkan päätoimittaja. Notaarin tilalle tiedekunta sai 1.9.1969 lukien päätoimisen tiedekuntasihteerin viran (nykyisin hallintopäällikkö). Ensimmäiseksi tiedekuntasihteeriksi valittiin oikeustieteiden kandidaatti Pauli Liukkonen, ja hänen jälkeensä virassa oli yht. kand. Seppo Rautakivi. Vuonna 1973 tiedekuntasihteeriksi valittiin fil. kand. Erkki Tuunanen (sittemmin yliopiston hallintojohtaja). Tiedekuntasihteerin hoiti kahden sihteerin avustamana henkilöstö-, talous- ja opintoasiat sekä esitteli ne tiedekunnan kokouksessa. Kanslia sijaitti tässä vaiheessa yliopiston päärakennuksen alakerrassa.

Tiedekunnassa oli 1960- ja 1970-luvun taitteessa 11 pääaineiden professuurien mukaista laitosta, joista romaanisten kielten laitos kuitenkin sisälsi kaksi pääainetta, latinan ja romaanisen filologian. Tiedekunnalla ja etenkin sen suomen kielen laitoksella oli läheinen yhteys opettajain-

valmistuslaitoksen lehtori Ossian Leisimon johtamaan puhetekniikan laitokseen, joka virallisesti oli erillislaitos. Siihen kuului myös logopedia. Myös fonetiikkaa kutsuttiin välillä laitokseksi, enimmäkseen kuitenkin osastoksi, mutta kun myös yleiseen historiaan oli saatu perustettua apulaisprofessori, keskusteltiin vakavissaan siitä, pitäisikö sekä fonetiikan että yleisen historian muodostaa omat laitoksensa. Olivathan myös yhteiskuntatieteet humanistiseen tiedekuntaan kuullessaan muodostaneet laitoksen, jonka henkilökunta käsitti yhden apulaisprofessorin ja assistentin.

Vuoden 1970 aikana yliopistossa viriteltiin niin sanottuun kolmikan-taan perustuvia alihallinnon elimiä eli laitosneuvostoja. Tässä yhteydessä suurempien laitosten ajatus tuotiin ensimmäistä kertaa painokkaammin esille. Taustalla oli myös se mahdollisuus, että tiedekunnat poistuisivat kokonaan. Yliopiston johdon asettama hallinnonuudistustoimikunta oli esittänyt, että vieraiden kielten kuudesta oppiaineesta voitaisiin muodostaa ”Germaanisten kielten laitos”, käsittäen englannin, ruotsin ja saksan, sekä ”Etelä- ja Itä-Euroopan kielten laitos”, johon kuuluisivat ranska, latina ja venäjä. Humanistinen tiedekunta piti etenkin ensiksi mainittua ”mammuttilaitosta” mahdottomana, koska peräti kuuden professorin ja 31 muun opettajan laitos ”olisi hallinnollisesti raskasliikkeinen ja sen tasapuolinen johtaminen tuottaisi erittäin suuria vaikeuksia”. Tiedekunnan asiasta antamassa lausunnossa vakuutettiin, että ”suora yhteys” tiedekunnan (jolla tarkoitettiin dekaania ja kansliaa) ja silloisten 12 laitoksen välillä toimi riittävän hyvin, joten väliporrasta ei tarvita. Kuitenkin pidettiin mahdollisena, että kielet olisivat muodostaneet oman tiedekuntansa tai ainakin hallinnollisesti itsenäisen ”opintosuunnan”.³⁵ Muutoksia ei kuitenkaan tapahtunut ennen 1980-luvun alkua.

PERINTEITÄ JA UUSIA TUULIA

Sekä filosofisen että humanistisen tiedekunnan tutkintoasioiden käsittelymalli ja traditiot periytyivät pääosin Helsingin yliopistosta, mikä oli ymmärrettävää, koska kaikki ensimmäiset professorit olivat opiskelleet Helsingissä. Seminaariperinteet jäivät heikoiksi ja harvojen ylläpitämiksi. Vähitellen kuitenkin Helsingin traditioista uskallettiin irtautua silloin, kun menettelyt eivät enää tuntuneet järkeviltä tai niihin ei ollut resursseja.

Kuten jo filosofisessa tiedekunnassa oli tapana, oli uudenkin tiedekunnan kokouksissa (nykyään tiedekuntaneuvosto) aikaa käsitellä yksittäisen opiskelijan asioita moneen kertaan. Kypsyysnäytteet ja tutkinnon aineyhdistelmät piti kokouksen siunata, mutta kielikokeista sai merkinnän opintokirjaan tiedekunnan kansliasta. Aineyhdistelmän vahvistamisesta kokouksessa luovuttiin vasta joulukuussa 1974. Kokouksessa dekaani luki kunkin valmistuvan kandidaatin ja maisterin arvosanat. Ne saattoivat vanhentua, mistä johtuen kokouksissa säännöllisesti käsiteltiin tutkintoajan pidennysanomuksia. Vähintään kahdelle luennoille täytyi jokaisen opiskelijan osallistua lukukausittain, ellei saanut vapautusta tiedekunnan notaarilta. Notaarin tuskastuttua rutiininomaisten anomusten käsittelyyn lupamenettelystä luovuttiin, jonka jälkeen "luentopakon" noudattaminen jäi opiskelijan omalletunnolle.

Kieliopetuksen lisäämistä ja uudistamista suunnittelivat monet valtakunnalliset työryhmät jo ennen tutkinno uudistuksen varsinaista käynnistymistä. "Uusien kielten" pro exercitiot eli pakolliset kielikokeet olivat pääasiassa luetun ymmärtämisen testejä, joita järjestivät kielten professorit oman toimensa ohella. Vaikka koe oli kevyt, oli sen tarkastusmenettely raskas. Tuloslistaan tarvittiin vielä 1960-luvulla nimet kolmen professorin lautakunnalta. Menettely oli perua Helsingin yliopiston latinan kielen pro exercitio tarkastuksesta 1800-luvulta, jolloin latinaa vielä käytettiin opiskelun ja tieteen kielenä.

Uusien kielten pro exercitio -järjestelmää yritettiin kasvatusopillisen korkeakoulun aloitteesta uudistaa jo 1960-luvulla, mutta omia ratkaisuja ei uskallettu muiden yliopistojen reaktion pelossa vielä toteuttaa. Vasta 1970-luvulla tekstikokeen tarkastus uskallettiin antaa maisterin tehtäväksi. Samanaikaisesti pakollinen latinan kielikoe poistui muilta kuin kielten opiskelijoilta.

Maturiteettiin ei suhtauduttu aivan yhtä juhlavasti kuin pro exercitioihin. Historiallis-kielitieteellisen osaston vuonna 1961 tekemän päätöksen mukaan vaaditun "suomen kielen käyttämisen taidon ja tyydyttävän aineen tuntemuksen" toteamiseen voisi riittää "lyhyt ehkä valvonnan alainen kirjoituskoe".³⁶ Vuoden 1972 tutkintosäännössäkään ei edellytetty kokeen valvontaa, mutta vaatimuksen suomen tai ruotsin kielen taidosta katsottiin käytännössä edellyttävän kirjoittajan henkilöllisyyden varmistusta. Maturiteetit hyväksyi muodollisesti tiedekuntakokous, sittemmin varadekaani, mutta vuodesta 1997 alkaen maturiteetit on kirjattu hyväksytyksi laitoksilla.

Korkeakoulun publiikkiperinne unohtui 1960-luvun loppupuolella, mutta virisi uudelleen 1980-luvulla. Vastapainoksi alkoivat Helsingin yliopiston akateemiset perinteet 1960-luvulla siirtyä Jyväskylään, minkä osoituksena filosofinen tiedekunta järjesti vuonna 1964 pienimuotoisen promootion. Keväällä 1969 oli uuden yliopiston ensimmäinen kaikkien tiedekuntien maisteri- ja tohtoripromootio. Seuraavat opiskelijapolvet eivät kuitenkaan olleet kiinnostuneita elitistisenä pidetystä promootiperinteestä, ja niinpä seuraava varsinainen promootio järjestettiin vasta vuonna 1984. Humanistisen tiedekunnan uusien rakennusten (Athenaeum ja Musica) vihkimisen yhteydessä järjestettiin oma pienimuotoinen kunnia-tohtoripromootio syksyllä 1976, samoin kuin tiedekunnan 40-vuotisjuhlan yhteydessä vuonna 1998.

Kuultuaan, että publiikkiperinne oli alkanut elpyä muissa yliopistoissa ja tiedekunnissa, päätti tiedekunta vuonna 1983, että valmistuneet kutsutaan kerran kuussa neuvoston kokousten yhteydessä kahvitilaisuuteen. Järjestely osoittautui epäkäytännölliseksi, ja sittemmin 1990-luvulla päädyttiin kerran vuodessa pidettävään erilliseen iltapubliikkiin kesäkuun alussa. Tiedekunnan publiikit olivat luonteeltaan valmistumistilaisuuksia ja lopulta pienimuotoisia juhlia, mutta todistusten antoa ei toki voinut rajoittaa kerran kuukaudessa, saati kerran vuodessa tapahtuvaksi.

Valmistuminen oli 1960-luvulla ja vielä 1970-luvullakin opiskelijan yksityisasia, jota ei ”riviopiskelijan” osalta erityisemmin seurattu. Henkilökunnastakaan muiden kuin assistenttien ei odotettu väittelevän, mihin usein kului toistakymmentä vuotta. Niinpä ei ollut ihme, että aina ei uudempien professuurien sijaisuuksia hoitamaan löytynyt tohtoria, ei aina edes lisensiaattia. Tutkintoja tipahteli rauhalliseen tahtiin, tohtoreita ei läheskään joka vuosi.

Vielä 1960-luvun lopulla alempia kandidaatteja valmistui tuntuvasti enemmän kuin ylempiä. Esimerkiksi vuonna 1969 humanistisessa tiedekunnassa valmistui 65 filosofian kandidaattia ja alempia kandidaatteja (HuK) peräti 288. Jälkimmäisten moninkertainen osuus selittyy siten, että monet jättivät opinnot alempaan tutkintoon, koska sillä ja vuoden kestäväällä opetusharjoittelulla (auskultoinnilla) sai jo oppikoulun nuoremman lehtorin viran. Humanististen tieteiden kandidaatti oli vielä tässä vaiheessa monille varsinainen perustutkinto. Tämä seikka sekä hyvä työllisyystilanne selittävät tilastoissakin (ks. liite 3) näkyvää FK-tutkintojen määrällisen kasvun hidastumista ja jopa laskua 1970-luvun alussa.

OHJAAKO KASVUA KUKAAN?

Humanistis-yhteiskunnallisten alojen koulutus oli valtiolle eli veronmaksajille halpaa, joten suurten ikäluokkien paine suunnattiin niihin. Vuosina 1945–1973 oli korkeakouluopiskelijoiden määrä Suomessa viisinkertaistunut, mutta humanistisella alalla määrä oli kasvanut yhdeksänkertaiseksi. Tämän politiikan seurauksena etenkin tyttöjen kouluttautumismahdollisuudet kasvoivat, mutta samalla menetettiin lahjakkuusreservejä teknisiltä ja matemaattisilta aloilta. Tilanteesta ei tietenkään yksittäinen tiedekunta voinut olla vastuussa.

Humanistisen tiedekunnan kasvumahdollisuudet näyttivät 1970-luvun alussa rajattomilta. Uusia tutkinto-opiskelijoita oli syksyllä 1968 kirjattu 267, kahden vuoden kuluttua ylittyi jo 400 ja pian uusia opiskelijoita kaavailtiin otettavaksi vuodessa jopa 700, mukaan luettuna ”irrallisia” opintoja suorittavat. Vuonna 1971 uusien opiskelijoiden määrä kohosi ennätykselliseen huippuun 407:ään. Opetusministeriön ohjeen perusteella kiintiö vakiinnutettiin seuraavina vuosina 350:ksi, vaikka ministeriönkään mukaan ”ei ollut tietoa koulutetun työvoiman tulevasta tarpeesta”.³⁷

Kun kasvu oli myös tiedekuntien strategisena tavoitteena ja suurille ikäluokilla haluttiin opiskelijapaikkoja, olivat harvat huolestuneita kasvun vaikutuksesta laatutekijöihin. Olihan aihetta luottaa myös opettajamäärän kasvuun. Uusia opettajavirkoja saatiinkin valtion budjetissa joka vuosi, mutta laitteistot ja tilat eivät ehtineet kasvaa samaa tahtia. Aikavälillä 1969–1974 oli tiedekunnan opettajamäärä kasvanut 79:stä 109:ään, joista 13 oli laskennallisia eli tuntiopetusmäärärahasta muunnettuja. Opiskelijoita oli tuolloin noin 14 yhtä opettajaa kohden. Korkeakoulujen kehittämislain mukaan opettaja/opiskelijasuhteen olisi pitänyt olla 1:12 vuoteen 1981 mennessä, mikä tiedekunnan arvion mukaan merkitsi noin viiden opettajan lisätarvetta edellyttäen, että kokonaisopiskelijamäärä kasvaisi 1500:sta noin 1700:aan. Kaukana ei oltu tavoitteesta, johon ei kuitenkaan koskaan päästy (v. 2008 opiskelijoita oli tiedekunnassa noin 28 yhtä opettajaa kohden).

Huoli hallitsemattoman kasvun seurauksista tuotiin näkyvästi julki 1970-luvun tutkinnonuudistuksen käynnistyttyä. Humanistisen alan ohjausryhmän (HUMOS) puheenjohtaja Lauri Lindgren, Turun yliopiston romaanisen filologian professori, maalaili varsin synkkää kuvaa yliopistolaitoksen tilasta lokakuussa 1975. Tiedekunnat pyrkivät hänen

mukaansa kasvattamaan opiskelijamääränsä resurssiensa ääri rajoille kilpaillessaan koulutuksen laajuudesta ja suuntautumisestaan. Vallitsi täydellinen "viidakkosotamenteliteetti", josta Lindgrenin mielestä olisi pitänyt päästä eroon ja järkevään työnjakoon.³⁸ Mutta miten järkevään valtakunnalliseen työnjakoon voitaisiin päästä, jos Lindgrenin omin sanoin suunnittelun tärkein edellytys oli "tiedekunnan selväpiirteinen tahto siitä millaiseksi se itse haluaa kehittyä"?

Mitään työnjakoa humanististen tiedekuntien kesken ei 1970-luvulla tapahtunut, ei edes opiskelijamäärien suhteen. Vuosikymmenen puolivälissä Jyväskylän yliopiston humanistinen tiedekunta asettui varovaisesti opiskelijamäärien pudotuksen kannalle, vedoten muun muassa ikäluokkien pienenemiseen,³⁹ mutta käytännössä vähennystä ei tapahtunut. Eivät tosin vähentyneet hakijamääräkään, sillä Jyväskylän yliopisto kasvatti suosiotaan suhteessa muihin yliopistoihin. Osa suosiosta selittyi kaupungin edullisella sijainnilla ja muutenkin hyvällä maineella opiskelupaikkakuntana.

Vuosikymmenen lopulla kasvun mahdollisuudet heikkenivät, ja kun suuret ikäluokatkin oli jo koulutettu, suhtautui tiedekunta penseästi Vaasan läänin ja Itä-Suomen korkeakoulutuksen kasvattamiseen sekä suunnitellaan Lapin yliopistosta. Tiedekunta katsoi, että "Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa ei ole kansantaloudellisesti järkevää pyrkiä läheskään kaikkien koulutusalojen luomiseen jokaiselle korkeakoulutusalueelle. Kannattavampaa olisi nykyisten yksiköitten vahvistaminen siten, että edes niistä muodostuisi riittävän toimintakykyisiä kokonaisuuksia". Vain Vaasan kauppar korkeakoulun kielenkääntäjien koulutussuunnitelmalle tiedekunta näytti vihreää valoa.⁴⁰

OPISKELUA 1970-LUVULLA JA KASVAVAA KRITIIKKIÄ

Tekniikka teki tuloaan opiskeluunkin. Jyväskylään muuttaneilla opiskelijoilla oli mukanaan omat kannettavat, eli matkakirjoituskoneet. Jyväskyläläisillä saattoi kotonaan olla käytettävissä hieman parempaa jälkeä tekevä konttorikone. Esitelmät monistettiin joko niin sanottuja vahaksia tai kopioivaa kalkkeripaperia hyväksi käyttäen. Opetusteknologia käsitti muutamissa saleissa piirtoheittimen tai episkoopin eli kuvanheittimen, jolla jo valmiiksi hämäriä oppikirjan kuvia voitiin heijastaa kaalle.

Tietotekniikasta kuitenkin huhuttiin ja sen käyttömahdollisuuksia osattiin jo ennustaa. Luennot, harjoitukset ja arvosanat kirjattiin kaikki opiskelijan henkilökohtaiseen opintokirjaan, joka samalla toimi tunnistusvälineenä. Alkujaan opettaja kirjoitti itse kurssin aloituspäivän, kurssin nimen, lopetuspäivän, kuulustelutuloksen ja allekirjoituksensa, mihin helposti sai kulumaan luennon ensimmäisen ja viimeisen tunnin. Ennen pitkää monet antoivat opiskelijan itse kirjoittaa merkinnät loppuarvolausesta ja allekirjoitusta lukuun ottamatta. Keväällä 1974 yliopiston työryhmä esitti, että opintokirja korvattaisiin ATK-rekisterillä, joka kirjaisi kaikki opintosuoritukset, laskisi kokonaisuuksien arvolauseet, antaisi tarvittaessa opintosuoritusotteet sekä ilmoittaisi milloin tietyn tutkinnon suoritukset ovat valmiina. ”Laskentakeskuksen lävistystyövoimaa” ei kuitenkaan pidetty vielä riittävänä koko yliopiston käsittävän rekisterin luomiseksi.⁴¹

Humanistis-yhteiskunnallisten alojen korkeakouluopetus Suomessa nojasi vielä 1970-luvulla perinteiseen kateederiluentoon, kirjatentteihin, yksin tapahtuvaan kirjoittamiseen sekä harjoituksiin. Luennoilla ja kirjatenteilla pystyi yksikin opettaja hoitamaan suuria opiskelijamääriä, mutta etenkin harjoitusten ja kirjallisten töiden palaute jäi usein puutteelliseksi tai olemattomaksi. Tavallaan myönteistä, vaikkakaan ei ehkä tarkoitettua, oli se, että taktisesti lahjakas opiskelija saattoi kahlata tutkintovaatimukset (nykyään opetussuunnitelma) nopeastikin läpi, etenkin jos hän ei pyrkinyt korkeimpiin arvosanoihin. Tutkintovaatimukset tarkoittivat opiskelijaan kohdistuvia suoritusnormeja, tutkinnon tavoitteista ne eivät kertoneet juuri mitään.

Tutkintovaatimuksissa ei siis selitetty tavoitteita, mutta sitä ei yksittäisen osasuorituksen kohdalla osattu kaivatakaan. Olihan se kurssin otsikosta ja tenttikirjoista pääteltävissä. Tutkintorakenne, eli alempaan ja ylempään kandidaattiin kuuluvat vähimmäisarvosanat ja kieliopinnot oli määritelty Kasvatusopillisen korkeakoulun tutkintosäännössä vuodelta 1960. Mitään yleisiä tutkinnon tavoitteita tai laatumääreitä ei siinä annettu, ei myöskään ministeriön vuonna 1972 antamassa humanistisen tiedekunnan tutkintosäännössä.⁴²

Kahden ylimmän kokonaisuuden (cl, l) päätti yleensä kirjallinen loppotentti, jossa periaatteessa piti osata kaikki aiemmin opittu. Opiskelija kohtasi professorin viimeistään loppudentin suullisessa osassa, joka usein oli jännittävä ja mieleen painuva kokemus. Opettajien työn- ja tuntijaot (nykyään työsuunnitelma) eivät tunteneet juuri muuta opetusta kuin luen-

not, tentit ja harjoitukset. Perinteistä kiinni pitäminen ei kuitenkaan merkinnyt huonoa tasoa, jos opettaja oli selkeä puhuja ja kohtalainen pedagogi. Monet professorit, lehtorit ja assistentit olivat suvereenia esiintyjiä, vaikka mitään "show"ta ei heiltä odotettukaan. Opetusmuotojen monipuolisuutta ei silti voinut kehua, ja hämmästyttä herätti, kun Helsingin yliopiston psykologian professori Valde Mikkonen eräässä seminaarissa esitteli noin 50 erilaista tapaa pitää luento.⁴³

Yleinen käsitys oli, että yliopistot olivat pedagogisesti tehottomia. Aina ei tosin ymmärretty, että pedagogiikka on hataralla pohjalla, jos opettajia on liian vähän. Oppiaineita perustettiin etenkin 1970-luvulla luottaen siihen, että virkoja saadaan vähitellen lisää. Kasvu kuitenkin hidastui 1980- ja etenkin 1990-luvulla, minkä seurauksena jotkut oppiaineet joutuivat vuosikausia toiminaan muutaman opetusviran voimin. Toisaalta opettajavirkojen lisääntyminen johti siihen, että yksittäiset jaksot usein olivat liian suppeita. Se taas johti opintojen pirstoutumiseen ja liian suureen kontaktiopetuksen määrään. Tämän tyyppistä tutkintovaihtimusten paisumista tapahtui etenkin kielissä.⁴⁴ Voisi yleistää, että opetus lisääntyi 1970-luvulla ja 1980-luvun alkupuolella, mikä oli hyvä asia, mutta ohjaus suhteellisesti väheni.

Suurena epäkohtana pidettiin jo 1970-luvulla sitä, että työkokemus ja yliopisto-opinnot eivät juuri kohdanneet. Esimerkiksi ammatillisista opinnoista ei hyvitetty mitään yliopiston tutkinnoissa. Humanististen tutkintojen yhteiskunnallinen käyttöarvo, opettajankoulutusta lukuun ottamatta, oli epäselvä ja mitattiin oikeastaan vasta valmistumisen jälkeen. Puhtaasti "akateeminen" tutkinto, jonka päälle oli erikseen hankittava ammattipätevyys, näytti opiskelijoiden silmin auttamattoman vanhanaikaiselta.

Opiskelijoiden kritiikki tiivistyi Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan (JYY) arviossa vuodelta 1976, jonka mukaan korkeakoulun sisäisen toiminnan epäkohdat ja tulosten epätyytyväisyys johtuivat suurella määrällä tutkintojen ja opetuksen suunnittelemattomuudesta ja tavoitteettomuudesta. Ne merkitsivät opiskelijan valinnanmahdollisuuksien mielivaltaisuutta, erityisesti opinto-oikeuksien rajoittamisen takia, sekä sitä, että ammatilliset tekijät sivuutettiin opetuksessa. Lisäksi JYY:n mukaan tutkinnoille oli luonteenomaista se, että niiden sisältöä ja työmäärää ei voinut vertailla.⁴⁵

Opiskelijoiden ääni oli tullut yhä tärkeämmäksi sen takia, että heidän oli sallittu osallistua hallintoon vuodesta 1968 alkaen sekä tiedekuntata-

solla että hallintokollegiossa. Laitostasolla he saivat äänensä kuuluviin ainejärjestöjen sekä vapaaehtoisten laitosneuvostojen kautta. Tiedekunnan vanhimpia ainejärjestöjä ovat *Sane* (suomen kieli), *Opus* (kirjallisuus), *Tosine* (historia), *Rana* (taidehistoria ja nykyisin myös taidekasvatus), *Nefa* (etnologia), *Trioli* (musiikkitiede), *Svenska Klubben* (ruotsin kieli), *Magna Charta* (englannin kieli), *Astérix* (romaaniset kielet), *Taberna Latina* (latinan kieli), *Sturm und Drang* (saksan kieli) ja *Sputnik* (venäjän kieli). Vieraiden kielten kielten ainejärjestöillä oli lisäksi katto-organisaationaan *MixVox*, joka 1970-luvulla oli varsin aktiivinen etenkin yhteisten illanviettojen järjestäjänä. Ainejärjestöjen politisoituminen 1970-luvun alkupuolella näkyi monessa ainejärjestössä. Myöhemmin toiminta on painottunut enemmän sosiaaliseen yhdessäoloon, mutta yksittäisissä kysymyksissä, kuten laitoksen virantäytöissä, ainejärjestöt usein heräävät valvomaan opiskelijoiden äänen kuuluvuutta. Nuorempia ainejärjestöjä ovat *La Strada* italian kielessä, *Pedaali* musiikkikasvatuksessa, *CoMix* yhteisöviestinnässä, *Diaario* museologiassa, *Enosis* kulttuurienvälisessä viestinnässä, *Lööppi* journalistiikassa, *Parku* puheviestinnässä ja *Viito!* viittomakielessä.

Vaivalloisten uudistuskokeilujen jälkeen oli 1970-luvun loppupuolella selvää, että tulevassa hallinnonuudistuksessa opiskelijat saisivat entistä vahvemman virallisen aseman, vaikka niin sanottu mies ja ääni-periaate ei ollut lähelläkään toteutumistaan.

TUTKINTOJA HALUTAAN UUDISTAA

Radikaalit korkeakoulutuksen uudistussuunnitelmat, jotka kulminoituivat 1970-luvun tutkinnonuudistukseen, saivat sysäyksen 1960-luvulla alkaneesta uusien tiedekuntien ja yliopistojen perustamisesta. Valtavasta kasvusta aiheutuvien ongelmien nähtiin konkretisoituvan humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen koulutuksessa, ja niinpä lukuisissa uudistusehdotuksissa käsiteltiin pelkästään niitä. Jo vuonna 1968 opetusministeriön nimittämä korkeakouluneuvosto viritteli mietinnössään keskustelua tutkintojen pisteyttämisestä ja oppiainerakenteesta luopumisesta. Mietinnön nimi oli enteellisesti *Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tiedekuntien tutkintojärjestelmän uudistaminen*.⁴⁶

Jyväskylässä humanistisen tiedekunnan reaktio oli penseä, sillä se ei pitänyt järjestelmää mahdollisena mietinnön esittämässä muodossa. Vaikka pääaine säilytettäisiin, olisi tuloksena kandidaattitason madal-

tuminen, koska osa opiskelijoista sortuisi keräämään pelkkiä pisteitä. Tiedekunta olisi kuitenkin sallinut, että pieni osa tutkinnossa olisi koottavissa pisteinä. Tiedon tason laatumäärittely oli tiedekunnan mielestä säilytettävä.⁴⁷ Silloisissa a-, cl- ja l-kokonaisuuksissa ajateltiin olevan tasotai laatuhierarkia, joka tosin pian alkoi rapistua, kun monissa aineissa – opettajien vähyden takia – sama suoritus oli pakko sallia käytettäväksi yhdellä opiskelijalla esimerkiksi cum laudeen ja toisella laudaturiin.

Myös ylioppilaskunta vastusti tässä vaiheessa uudistuksia, joiden katsottiin lähtevän liiaksi talouselämän ehdoista. Nouseva radikalismi heijastui ylioppilaskunnan vaatimuksessa, että yliopisto oli avattava ”kaikelle kansalle”.⁴⁸ Opiskelijamielenosoitusten iskulauseet, kuten ”tiede kansaa palvelemaan”, heijastivat käsitystä, että yliopistot ja tutkimus olivat yhteiskunnasta vieraantuneen eliitin käsissä.

Korkeakouluneuvoston mietintö vuodelta 1968 sai pian kuuluisamman seuraajan. *Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunnan* (FYTT, 1972) mietinnössä kulminoitui suuria yhteiskunnallisia muutostoimia.⁴⁹ Mietintö hylkäsi kokonaan vanhan tieteenaloille rakentuvan arvosanajärjestelmän sekä alemman tutkintoportaan, joka oli 1950-luvulla luotu sodanjälkeisen opettajapulan nopeaksi ratkaisuksi. Mietinnössä esitettiin vähintään nelivuotista, opetussuunnitelmaltaan yhtenäistä perustutkintoa, joka olisi monitieteinen ja yhteiskunnan ammatillisiin tarpeisiin kytketty.

FYTT:n tarjoilemassa projektioppimisen ideassa oli paljon vaikutteita ulkomailta, etenkin Ruotsista ja Tanskasta. Projektien avulla uskottiin lisättävän luovuutta ja tutkinnon yhteiskunnallista relevanssia. Humanistisen tiedekunnan uuden taidekasvatuksen oppiaineen suunnittelussa keväällä 1974 projektit olivat vahvasti esillä, sillä niiden avulla toivottiin selkiinnyttävän uuden oppiaineen hieman hahmotonta profiilia.

UUDISTUKSEN SUUNTA EPÄSELVÄ

Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunta (FYTT) kehotti vuodenvaihteessa 1970–71 alan tiedekuntia käynnistämään uudistusta ja muodostamaan suunnitteluryhmiä. Tavoitteeksi lueteltiin opintoaikojen ja keskeyttämisen väheneminen, kiinteiden opintolinjojen ja aikanormien luominen, tenttiopiskelun muuttaminen kurssimuotoiseksi

sekä joustavuuden, luovuuden ja kriittisyyden lisääminen. Suunnittelun ensi vaiheena olisi mitoitus, toisena mitoituksen vakiointi ja lopuksi modulointi, joka sisälsi projektiopiskeluun siirtymisen sekä arvosana-asteista ja nimikkeistä luopumisen.⁵⁰ Viimeksi mainittu merkitsi oppiaineille rakentuvan koulutuksen purkamista joksikin muuksi, mikä ei FYTT:n ohjeista käynyt kovin hyvin selville.

Uudistuksen suunnittelu alkoi konkreettisesti vuonna 1973 Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa, jossa uuden järjestelmän mukainen opetus neljässä koulutusohjelmassa ja kahdessa "tieteenalaohjelmassa" aloitettiin vuonna 1975. Humanistiselta tiedekunnalta kului vielä viisi vuotta uuden järjestelmän käynnistämiseen, ja silloin varsin toisenlaisissa puitteissa kuin yhteiskuntatieteellisessä. Suunnittelu kuitenkin käynnistyi ripeästi, vaikka suunta oli alun alkaen epäselvä.

Humanistisessa tiedekunnassa dekaaneina olivat suunnittelun alkuvaiheessa germaanisen filologian professori Erik Erämetsä (dekaani 1971–1975) sekä kansatieteen professori Asko Vilkuna (1975–1977). Vilkunan syksyllä 1976 tapahtuneen sairastumisen vuoksi varadekaani Heikki Leskinen (suomen kielen professori) joutui ottamaan vastuun suunnittelusta, joka sittemmin yleisen historian professori Aira Kemiläisen dekaanikaudella (1978–1982) hiljeni lähes tyhjäksi.

Alkusoitto varsinaisen suunnittelun käynnistymiselle humanistisissa tiedekunnissa oli dekaanien vuoden 1974 tammikuussa opetusministerille jättämä kirjelmä, jossa vaadittiin lisää opettajavoimia "massoituneisiin" aineisiin, tutkijakoulutukseen sekä ammatilliseen jatkokoulutukseen. Kirjelmä kiteytti tiedekuntien taktiikan lähivuosiksi: "Mikäli pyritään, kuten välttämätöntä on, siirtymään uuteen tutkintojärjestelmään, on tehokkaan uudistamisen ehdoton edellytys valinnaisten kurssien lisääminen, opetusryhmien opiskelijamäärien pienentäminen sekä opinto-projekteja ajatellen henkilökohtaisen ohjauksen voimakas lisääminen."⁵¹

Tyytymättömyys humanistisen alan opetuskapasiteettiin suhteessa opiskelijamääriin oli ikuinen huolenaihe. Tutkinnonuudistuksen kytkeminen vaatimukseen lisäresursseista oli epäilemättä opportunistia, sillä humanistidekaanien enemmistö ei kannattanut niin radikaaleja uudistuksia kuin valtiovalta oli ryhtynyt ajamaan. Professori Päiviö Tommila, Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan dekaani, oli tosin ollut FYTT:n historia-aineiden jaoston puheenjohtaja, mutta hänen ja professori Olli Tammen eriävä mielipide oli edustanut maltillisempaa uudistusajattelua.⁵²

Julkilausumassaan dekaanit olivat sitoutuneet jonkinlaisen uudistuksen kannattajiksi eivätkä niin muodoin voineet tiedekunnissaan esittää muuta roolia, vaikka epäilyksiä olisi ollutkin. Yleinen asenne tässä vaiheessa vielä oli, että jos uudistuksen suhteen oltaisiin aktiivisia, saatettaisiin toiminnalla voittaakin jotain etua tiedekunnalle, ehkä koko alalle. Toisaalta varovaisen linjan muotoutuminen näkyi keväästä 1974 alkaen kaikissa tiedekunnan suunnittelupäätöksissä. Opetusministeriön FYTT-henkisiä ohjeita ei voitu tai haluttukaan julkisesti torjua, mutta oli nähtävissä, että ristiriitaisista ja ratkaisemattomista lähtökohdista seuraisi ongelmia käytännön toteutuksessa.

Tiedekunnan professorikunnan asenne vaihteli enemmän tai vähemmän vahvasta epäilystä uudistusmielisyyteen. Jälkimmäisiä edusti englannin kielen apulaisprofessori Kari Sajavaara. Hänen ehdotuksestaan oli pro gradu -tutkielmien arvostelulle ja arvolauseille hyväksytty ensimmäistä kertaa kriteerit tammikuussa 1974.⁵³ Professori Aira Kemiläinen vastusti tutkinnonuudistusta, mutta hän ei kuitenkaan dekaanikaudellaan pyrkinyt avoimesti sitä torpedoimaan. Ylioppilaskunta ja ainejärjestöt vaativat vuoden 1975 aikana useaan otteeseen suunnittelun nopeuttamista. Vitkastelijoina nähtiin yliopiston ja tiedekuntien johto sekä vanhoilliset professorit, joita ylioppilaskunta epäili löytyvän erityisesti sosiologian, kasvatustieteiden ja historian laitoksilta.⁵⁴

Joka tapauksessa tiedekunta oli jo helmikuussa 1974 perustanut työryhmän suunnittelemaan uudistuksen organisaatiota, josta päätös tehtiin 9.4.1974. Sen mukaan perustettiin kieliaineiden, historia-aineiden sekä taide- ja perinneaineiden suunnitteluryhmät. Monet näkivät, että organisaatio ennakoiki tulevia koulutusohjelmia, vaikka ne saivat ammatillisemmat nimet. Suunnittelua koordinoi tiedekunnan toimikunta (lyhenne HUTI), jossa oli edustus mainituista kolmesta ryhmästä. Opiskelijoiden asema suunnittelussa oli alun alkaen vahva, sillä tiedekunnan päätös edellytti heiltä 50 %:n edustusta suunnitteluryhmissä. Opiskelijat kutsuivat tätä ”pariteettiperiaatteeksi”.

AINEENOPETTAJAN KOULUTUSOHJELMA JÄÄ TOTEUTUMATTA

Jo vuoden 1970 lukiokomitea oli esittänyt erityisten opettajalinjojen perustamista niihin tiedekuntiin, joissa oli kouluaineiden opetusta. Jyväskylän yliopiston humanistinen tiedekunta epäili, että opettajalinja keräisi käy-

tännöllisesti katsoen kaikki opiskelijat, koska harvalla olisi opintojen alussa vielä sellaista luottamusta kykyihinsä, että uskaltaisi jättäytyä ”tiedemiesuran” varaan.⁵⁵ Opettajalinjan ajatusta ei kuitenkaan haudattu, ja loppujen lopuksi se toteutuikin hieman toisella tavalla.

Vuoden 1973 opettajankoulutustoimikunta, jota kutsuttiin puheenjohtajansa professori Erkki A. Niskasen mukaan myös Niskasen komiteaksi, ehdotti 160–170 opintoviikon peruskoulun opettajan tutkintoa sekä 180–200 ov:n lukio-opettajan tutkintoa, jotka molemmat koulutusohjelmoina rakentuisivat kasvatustieteen ympärille. Opetettavien aineiden opintoja olisi lukio-opettajan tutkintoon mahtunut vain nykyisten aineopintojen verran. Kasvatustieteellisiin yleisopintoihin hupenisi 30 ov ja aine- ja syventävät opinnot olisivat pääosin koostuneet kasvatustieteestä, harjoittelusta, projektiopinnoista ja didaktiikasta.

Ainetiedekuntien reaktio esitykselle oli yksimielisen torjuva. Humanistinen tiedekunta liitti varmuuden vuoksi lausuntonsa etusivulle tiivistelmän, jossa todettiin mietinnön ja siihen liittyvän asetusehdotuksen olevan kelvottomia toteutettavaksi. Lausunnossa alleviivattiin, että ”esityksen toteutuminen ei vain veisi tiedekunnan opiskelijoita, vaan vaarantaisi myös humanististen tieteiden olemassaolon ja tulevaisuuden”.⁵⁶ Niskasen esityksen tiedekunta näki yrityksenä nostaa yläasteen kelpoisuus kattamaan myös lukio, kun tavoite olisi tiedekunnan mielestä pitänyt olla päinvastainen, eli lisätä lukiokelpoisuuden hankkineita aineenopettajia yläasteella. Kompromissiin ei näistä lähtökohdista ollut mahdollisuuksia, ja kun muidenkin ainetiedekuntien kannanotot olivat samansuuntaisia, Niskasen komitean suunnitelma hyllytettiin vähin äänin.

Lopputuloksessa voi nähdä heijastumaa filosofisen tiedekunnan syntyvuosilta. Helsingin yliopiston kasvattamat humanistisen tiedekunnan professorit eivät halunneet seminaarihenkistä opettajankoulutusta, vaan pitivät parempana yliopistomaista vapaata tutkintorakennetta. Useat heistä olivat 1970-luvun alussa vielä virassaan, ja heidän kannanotoillaan oli painoarvoa. Esimerkiksi professorit Mauno Jokipii ja Aira Kemiläinen olivat keskinäisistä erimielisyyksistään huolimatta opettajankoulutuksen suhteen samalla puolella rintamaa.

Lopullisissa tutkintoasetuksissa aineenopettajan kasvatustieteellisten opintojen määräksi säädettiin 40 opintoviikkoa ja koko tutkinnon laajuudeksi 180 ov, mikä ylitti normaalitutkinnon 20 ov:lla. Opettajatutkinnon aineyhdistelmiä oli uudistuksessa pyritty saamaan monipuolisemmiksi, etenkin työllisyysnäkökohtia ajatellen, ja siksi tutkintoon tuli kuulua vä-

hintään kaksi opetettavaa ainetta. Äidinkielen ja kirjallisuuden yhdistelmän kohdalla tehtiin kuitenkin poikkeus. Yhdistelmä, johon kuului myös puheviestintää, katsottiin yhdeksi opetettavaksi aineeksi.

Jotta kahden vieraan kielen tutkinnosta ei tulisi liian raskas, oli ministeriö ehdottanut, että molemmissa riittäisi aineopintotasoa.⁵⁷ Tämä oli heijastusta Niskasen komitean alkuperäisestä esityksestä, ja sen olisi mahdollistanut varsin alhaiseksi jäänyt lukiokelpoisuuden antavien opintojen vähimmäismäärä (55 ov). Laudatur-opinnot osoittautuivat kuitenkin vahvemmaksi perinteeksi lukion ensimmäisen aineen kelpoisuusvaatimuksena, ja yleensäkin opettajatutkinnon aineyhdistelmät jäivät käytännöllisesti katsoen sellaisiksi kuin ne jo vuoden 1948 oppikoulunopettajien kelpoisuusasetuksessa (nro 620/48) oli määrätty.

Valinta opettajankoulutukseen määrättiin tapahtuvaksi ensiksi tiedepohjaisiin koulutusohjelmiin ja sitten viimeistään toisen lukuvuoden loppuun mennessä aineenopettajan ”suuntautumisvaihtoehtoon”.⁵⁸ Toisaalta myös tutkinnon jälkeen tapahtuva pätevytyminen sallittiin. Suuntautumisvaihtoehtoon valinnan takarajaa pidennettiin myöhemmin (1986), tutkinnon laajuus pudotettiin 160 opintoviikkoon ja pedagogisten opintojen laajuus 35 opintoviikkoon (1994).

Yhtenäinen aineenopettajankoulutus, jota jo rehtori Aarni Penttilä aikanaan oli suosinut, jäi siis kauaksi toteutumisestaan. Eräät tutkinnon-uudistuksen rakenneratkaisut olivat kuitenkin kompromisseja siihen suuntaan. Seuraavalla vuosituohannella järjestetty aineenopettajien niin sanottu suoravalinta oli myös eräänlainen kunnianosoitus Penttilän ideoille, vaikka se ei merkinnytkään muusta koulutuksesta erillistä linjaa. Opettajankoulutuksen pitkässä kehityskaareissa yhtenäiskoulutuksen ja yleissivistävän humanistisen koulutuksen ideat elävät edelleen rinnakkain.

AINERYHMIEN NAAMIOINTI KOULUTUSOHJELMIKSI

Vaikka aineenopettajan koulutusohjelma ei toteutunutkaan, niin ammatillisesti suuntautunut koulutusohjelma oli edelleen uudistuksen keskeinen periaate – ja samalla sen pahin kompastuskivi humanistisella alalla. Joulukuun 19. päivänä 1974 valtioneuvosto teki lopullisen ja ratkaisevan periaatepäätöksen tutkinnonuudistuksen toteutuksesta. Siinä paalutettiin uudistuksen keskeisiksi käsitteiksi koulutusohjelma, yleis-, aine- ja

syventävät opinnot sekä nelivuotinen perustutkinto. Päätöksessä asetettiin tavoitteeksi uudistuksen käynnistyminen kaikilla aloilla jo syksystä 1977 alkaen, mikä heti näytti epärealistiselta juuri koulutusohjelmakäytännön takia.

Jyväskylässä Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen tekemän selvityksen mukaan opettaja-ammatin lisäksi humanistien sijoittumisalat eivät antaneet ”riittävää pohjaa useiden erilaisten koulutusohjelmien muodostamiselle”. Syynä oli se, että samaa koulutusta oli tarjolla lähes kaikissa humanistisissa tiedekunnissa, mistä johtuen sijoittuneiden lukumäärät yksikköä ja ammattia kohden olivat hyvin pieniä.⁵⁹ Johtopäätöksestä olisi pitänyt seurata, että koulutusohjelmista olisi humanistisella alalla luovuttu. Näin ei tapahtunut, joten koulutusohjelmille oli keksittävä jokin muu ratkaisu. Valtioneuvoston keksimää saaliseläintä ei metsästä löytynyt, joten oli tyydyttävä johonkin tutumpaan otukseen.

Humanistisessa tiedekunnassa muodostettiin aineryhmien mukaan vieraiden kielten, suomen ja sen sukukielten, historian, taiteiden tutkimuksen sekä kulttuurien tutkimuksen koulutusohjelmat. Hieman myöhemmin perustettiin lisäksi musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian, soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen sekä viimeisenä journalistiikan ohjelma. Kaikissa näissä pääaine määräsi sen, mistä koulutusohjelmasta opiskelija valmistui. Alan ohjausryhmän siunaamana muutkin humanistiset tiedekunnat veivät oppiaineensa koulutusohjelmanimikkeiden alle, myös ”pienet aineensa”, jotka jatkoivat sivuaineen roolissa. Näin syntyneet ohjelmat olivat käytännössä yhteen niputettuja suurempia tai pienempiä pääaineryhmiä, joissa pääaineen ja sivuaineet saattoi valita samoilla ehdoilla kuin ennenkin.

Humanistisen alan tutkintoasetuksessa koulutusohjelman ammatillisesta määrittelystä ei enää ollut jälkeäkään, sillä sen tavoitteet rakentuvat yhden ”päävastuisten tieteenalan” ympärille.⁶⁰ Opiskelijat eivät täysin ymmärtäneet tapahtunutta, sillä monet uskoivat ”tiividen koulutusohjelmien” tulleen vapaasti koottujen tutkintojen tilalle. Heidän puolustukseksi on sanottava, että myös uudistusta vastustavat opettajat alkoivat puhua putkitutkinnoista.

Kuten jo edellä todettiin, mitään työnjakoa tiedekuntien kesken ei uudistuksen yhteydessä tapahtunut. Ministeriö salli kaikkien humanististen tiedekuntien jatkavan kielten, historian ja ”kulttuurityön” koulutustensa aineenopettajakoulutuksen ohella, joka yksiköillä jo oli.⁶¹ Niin sanottu kakkostutkintoasetus (nro 741/1979) luetteli vain koulutusohjelmat ja ne

kouluissa opettavat aineet, joiden koulutusta kukin tiedekunta sai järjestää, mutta tutkintojen pääaineiden säätely jäi toistaiseksi – vuoden 1994 uudistukseen saakka – yliopistojen omaan päätösvaltaan. Tiedekunnat perustivat intressiensä mukaisesti ja ministeriön luvalla myös uusia koulutusohjelmia, esimerkiksi Jyväskylän yliopisto toimittajakoulutuksen vuonna 1987.

HUMANISTIEN HILLITTY VASTARINTA

Humanistisen alan ensimmäinen tutkintoasetusluonnos saapui lausuntokierrokselle keväällä 1977, allekirjoittajina silloinen opetusministeri Marjatta Väänänen ja osastopäällikkö Mikko Niemi. Tiedekunnan suunnittelijan tehtävänä oli laatia lausuntoluonnos, joka toimikuntien kautta kierrettyään sai hyvin kriittisen sisällön: ”On pelättävissä, että ehdotuksen mukaisessa järjestelmässä nykyisen tutkintojärjestelmän hyvät puolet katoavat, eivätkä huonot korjaannu”. Huonoja puolia olivat erityisesti yleisopinnojen liian suuri määrä (40 ov), resurssien riittämättömyys uusille opintomuodoille ja koulutusohjelmahallinnolle, opettajankoulutuksen erikoisasema suhteessa muiden alojen ammattikoulutukseen ja välitutkinnon poistaminen. Hyviä puolia ei löytynyt. Asetusluonnoksen ohjelmallisia yleistavoitteita tiedekunta piti hämärinä, määrittelemättöminä ja tulkinnanvaraisina. Tiedekunta ehdotti kohteliain sanakääntein harkittavaksi, ”eikö olisi tavoitteiden ja resurssien kannalta tehokkainta lähteä nykyisen tutkintojärjestelmän pohjalta ja muuttaa ja korjata sitä ottaen huomioon havaitut epäkohdat”.⁶²

Yliopiston lausunto vahvisti tiedekunnan kannan: ”Jyväskylän yliopisto katsoo, että humanistisen alan tutkintoja tulisi kehittää nykyisen tutkintojärjestelmän pohjalta arvosanajärjestelmä säilyttäen ja yleisopinnoja kehittäen.”⁶³ Helsingin ja Jyväskylän yliopistot suhtautuivat kaikkein kielteisimmin humanistisen alan asetukseen, muut yliopistot olivat empiiväisempiä. Ehkä voi laskea taktiseksi virheeksi sen, että kaikki ehdottivat luonnokseen pykäläkohtaisia korjauksia sen sijaan, että olisivat vaatineet valmistelun käynnistämistä puhtaalta pöydältä.⁶⁴ Humanistinen tiedekunta esimerkiksi ei vaatinut koulutusohjelman käsitettä poistettavaksi, vaan ”monitieteisen” korvaamista sen yhteydessä ”tieteellisellä”. Sekään muutos ei mennyt läpi.

Uudistuksen säädetyt hallinnolliset muodot vietiin läpi ilman suurempaa innostusta. Tutkintoasetukset eivät luonnoksistaan paljoa muuttuneet, vaikka jo vuonna 1978, kolme vuotta yhteiskuntatieteellisen uudistuksen aloituksen jälkeen silloinen opetusministeri Jaakko Itälä oli antanut kokeilusta tylyn arvion: "On ilmiselvää, että Jyväskylässä toteutetut koulutusohjelmat ja arvosanaopintoja korvaavat koulutuspaketit ovat olleet liian ahtaat, ja että opintojen kapea ammattiin ohjaaminen on ollut liian pitkälle vietyä."⁶⁵

Lokakuun lopulla 1981 pidettiin Jyväskylässä tutkinnonuudistuksen humanistisen sektorin ensimmäinen seurantaseminaari. Monet uudistuksen varovaisista kannattajistakin olivat nyt kääntyneet sen vastustajiksi. Kritiikin toivottiin tekevän "veret seisauttava" vaikutus opetusministeriön paikalla oleviin edustajiin, jotka olivat korkeakouluneuvokset Anneli Mäkinen ja Antti Ranta-Knuutila, esittelijä Leena Pirilä, suunnittelijat Marjukka Koskinen ja Riitta Väisänen sekä tutkija Keijo Mäkelä.

Avauspuheenvuorossaan Anneli Mäkinen vältti mainitsemasta uudistuksen kipupisteitä ja käsitteli sen sijaan konkreettisia kehittämistarpeita kuten seurannan järjestämistä, harjoittelua ja opiskelijavalintoja: "Humanistisella alalla olisi varmaankin mahdollista päästä ainakin aineryhmäkohtaiseen yhteisvalintaan." Seuraavissa puheenvuoroissa siirryttiin järeisiin aseisiin. Professori Heikki Leskinen korosti, etteivät uudistuksen myötä tulleet pakolliset luennot ja harjoitukset "yksinkertaisesti enää mahdu käytettävissä oleviin viikkotunteihin" ja että "kaavamaiset opintolinjat (suuntautumisvaihtoehdot) ovat hävittäneet humanistisille aloille luonteenomaisen valinnan vapauden". Parannuskeinoiksi Leskinen esitti opetusharjoittelun siirtämistä tutkinnon loppuun, yleisopintojen supistamista käsittämään vain kaikille yhteiset jaksot sekä alemman tutkinnon palauttamista.

Jopa professori Kari Sajavaara, joka alun perin oli suhtautunut uudistukseen varsin myönteisesti, katsoi sen nyt suuntautuneen hakoteille: "Koska humanistisen alan uudistus toteutettiin yhteiskuntatieteellisestä mallia ottaen, annettiin uudistamisen vastustajille erinomaiset aseet käteen. Uudistuksesta tulikin vain puiteuudistus, jonka voi sanoa pysäyttäneen sen luonnollisen kehityksen, joka eräillä ainelaitoksilla oli 1960-luvun lopulla virinnyt." Sajavaaran mielestä olisi tarvittu ensisijaisesti sisältöjen kehittämistä yhteiskunnalliset tarpeet huomioon ottaen sekä pienempien kokonaisuuksien luomista tutkinnon sisällä. Siihen hänen mukaansa "vanhan tutkinnon kehukset olisivat vallan hyvin riittäneet".⁶⁶

Humanistien vastarinta oli kuitenkin voimistunut liian myöhään, sillä asetukset oli jo annettu.

Vuosikymmenen kului mietittäessä, miten tutkintoasetuksen kanssa elettäisiin. Approbaturin poistumisesta selvittiin sillä, että humanistisen tiedekunnan varadekaani Kalevi Tarvainen keksi aineopintojen pienemmälle osalle nimen ”suppeat aineopinnot”, eikä tiedekunta virallisesti palannut arvosanoihin, vaikka ne puhekielessä säilyivätkin pitkään.

Vaikka tavoitteena oli ollut yksiportainen perustutkinto, oli kuitenkin kompromissina säädetty 100 opintoviikon laajuinen humanististen tieteiden kandidaatin arvo. Se ei ollut virallinen tutkinto, mutta oli enustettavissa, että sitä sellaiseksi joissain yhteyksissä luultaisiin. Tämä oli pian todettavissa ja väärinkäsityksiä selviteltiin vielä 2000-luvulla.

Tutkinnonuudistuksessa oli, päinvastaisesta tavoitteesta huolimatta, rakennettu sisään opiskeluajan venyminen. Liikaa hyviä aikomuksia oli ladattu 160 opintoviikkoon, eikä se siten vastannut neljän vuoden opiskelua kuten olisi pitänyt. Sitä paitsi humanistiselle alalle tärkeän opettajatutkinnon oli sallittu ylittää tavoite 20 opintoviikolla. Ylimääräisten opintojenkaan suorittaminen ei vähentynyt, sillä keskimääräiset tutkinnot ylittivät 200 opintoviikkoa. Raskautta lisäsi uuden opettajatutkinnon vaatimus kahden vieraan kielen yhdistelmästä, eikä tutkinnonuudistus kyennyt keventämään perinteistä suomen kielen ja kirjallisuuden yhdistelmää äidinkielen opettajankoulutuksessa. Uudistuksen ensimmäisen viiden vuoden jaksolla 1980–1985 kävi selväksi, että opintoajat entisestään venyvät ja keskeyttäminen lisääntyy hälyttävästi. Tämä näkyy FK-tutkintojen lukumääräisen kasvun hidastumisessa 1970-luvun loppupuolen nousun jälkeen (ks. liite 3).

Humanistisen tiedekunnan tilanne ei ollut niin hälyttävä kuin monilla muilla aloilla. Toivottua opintoajan lyhenemistä ei silti ollut näköpiirissä, vaikka ensimmäinen koulutusohjelmassa aloittanut filosofian kandidaatti valmistuikin viidessä vuodessa (1985). Koska tutkinnonuudistus oli asettanut rajan opiskelutyön määrälle ja vanhat oppisisällöt haluttiin pääosin säilyttää, tulivat toiset opintoviikot raskaammiksi kuin toiset, ja esimerkiksi pro gradu -tutkielmalle varatut opintoviikot eivät usein lainkaan vastanneet todellisuutta. Humanistinen tiedekunta kevensi vuosikymmenen lopulla opetussuunnitelmiaan, mistä etenkin kielten opiskelijat hyötyivät. Pro gradun suhteellinen osuus tutkinnon työmäärästä nostettiin kahdeksasosaan (20/160 ov).

Vanhamuotoisille tutkinnoille annettiin automaattisesti armonaikaa vuoteen 1986 saakka ja sen jälkeen pyynnöstä lisää aikaa vuosi kerrallaan. Tiedekunta myönsi kernaasti lisää aikaa niin pitkäksi aikaa kuin mahdollista eli vuoteen 1992 saakka! Ministeriössä oli arveltu optimistisesti, että ”vuoden 1986 jälkeen vanhan tutkintojärjestelmän mukaan suoritettu tutkinto on jo poikkeus”.⁶⁷ Kahdentoista vuoden ennätysellinen siirtymäkausi ilmensi toivetta, että uudistus vielä vääntyy paremmille raiteille, kuten sitten tapahtuikin jo kahden vuoden kuluttua viimeisen arvosaanatutkinnon myöntämisestä. Myös liitteessä (nro 3) näkyvä HuK-tutkinnojen laskeva käyrä 1980-luvulla kuvastaa pitkää siirtymäkautta (HuK-arvot eivät näy taulukossa).

”EI TULLUT TAKKIA, LIIVIT SENTÄÄN”

Vaikka inhimillistä energiaa tuhlaantui ”suuren uudistuksen” suunnitteluun, niin kehitystä silti tapahtui opetuksessa, tutkinnon yksityiskohdissa ja etenkin hallintomallissa. Kärkijoukkoon uudistuksen reaalista vaikutuksista on nostettava toteutunut periaate ”korkeakouluyhteisön laajasta osallistumisesta suunnitteluun”.⁶⁸ Se tarkoitti käytännössä muidenkin opettajien kuin professorien sekä opiskelijoiden osallistumista suunnitteluun ja päätöksen tekoon. Tutkinnonuudistuksen ”villien” vuosien jälkeen opiskelijoiden vaikutus korkeakoulupolitiikkaan jäi kuitenkin laimeaksi. Se kohdistui enemmän opintososiaalisiin kysymyksiin kuin tutkinnon sisältöön.⁶⁹

”Opintoyksikkö” muuntui opintoviikoksi ja sittemmin opintopisteeksi. Vaikka opintoviikkoakin aluksi vastustettiin, niin periaate opintotyön jonkinlaisesta mitta-asteikosta tuli yleisesti hyväksytyksi. Yleisopinnot ovat osin säilyneet ja saaneet uusia sisältöjä, mainittakoon esimerkkinä laajentunut tietotekniikka- sekä työelämä- ja yrittäjäyyskoulutus. Koulutusohjelman periaate toteutuu maisteriohjelmissa, joskin rajatummin ammatillisin tavoittein, ja aineenopettajankoulutuksessa etenkin sen jälkeen, kun opettajaksi koulutettavat alettiin valita jo pääaineen valinnan yhteydessä (ns. suoravalinta).

Opetusministeri Jaakko Itälä lausui eräässä seurantaseminaarissa, ettei uudistuksesta tullut takkia, mutta tulipa sentään liivit. Tälle viraliselle optimismille oli jonkinlaista katetta, mutta vasta parinkymmenen vuoden viiveellä nähtynä. Jälkiviisaasti voi sanoa, että toteutuneisiin uu-

distuksiin olisi päästy nopeammin, jos 1970-luvun ”suuren uudistuksen” sijasta olisi alun alkaen lähdetty ajamaan hallittua määrää osauudistuksia.

AHTAUTUMINEN SEMINAARIN TIILITALOIHIN

Alvar Aallon suunnittelema ja vuonna 1958 lopullisesti käyttökuntoon valmistunut elegantti uusi päärakennus oli suunniteltu pienelle erikoiskorkeakoululle, jonka aika kuitenkin oli ohi jo talon valmistuessa. Se ei tarjonnut kelvollisia laitostiloja muille kuin opettajanvalmistuslaitokselle, ja jo 1960-luvulla sen kirjasto lukusaleineen kävi ahtaaksi. Suojelusyistä tiloja ei voinut saneerata toisenlaista käyttöä varten. Vaikka vuonna 1958 perustetut yhden professorin laitokset eivät alkuun suuria tiloja tarvitseet, on silti erikoista, ettei viiden uuden laitoksen tarvitsemiin tiloihin ollut varauduttu 1950-luvun rakennussuunnitelmissa.

Uusien oppiaineiden laitokset tarkoittivat fyysisesti professorin työhuonetta, jos sellaista edes oli. Vieraiden kielten ja ruotsin laitosten ensimmäinen tila käsitti professoreiden yhteisen vastaanottohuoneen päärakennuksen 3. kerroksessa (huone 321). Myös kirjallisuuden professorit Vilho Suomi sekä vuonna 1960 vakinaiseksi nimitetty Aatos Ojala käyttivät tätä huonetta keskittyen alkuvuosina tutkimukseen.⁷⁰ Kielten lehtoreiden työtiloina olivat aluksi opetussalit, sillä heillä ei muina aikoina vielä ollut läsnäolovelvollisuutta. Vieraat kielet saivat vuonna 1961 rakennus V:n (Oppio) toiseen kerrokseen huoneita siten, että ruotsi, saksa ja englanti saivat professorihuoneen lisäksi kukin lehtoreiden huoneen. Ranska ja latina joutuivat aluksi tyytymään yhteiseen huoneeseen, eikä kirjallisuudellakaan ollut väljempää.⁷¹ Esimerkkinä huoneiden varustuksesta mainittakoon, että saksan laitoksella oli vuoden 1962 alusta alkaen käytössään ”kirjahyllyjä, kirjoituspöytä, opetustarkoitukseen varattuja pikku pöytiä tuoleineen, puhelin sekä kirjoituskone”.⁷² Myöhemmin kielet saivat muutamia lisähuoneita päärakennuksesta.

Suomen kielen laitos, tiedekunnan vanhin, sijaitsi 1960-luvun alussa korkeakoulun vanhan ns. kansliarakennuksen (rakennus IV eli D-talo) laitossiivessä. Lokakuussa 1964 laitos muutti rakennus V:een (nykyinen Oppio), sieltä vuonna 1968 Vaasankatu 3:een ja vihdoinkin Musican odotustilan kautta syksyllä 1977 nykyiseen sijoituspaikkaansa rakennus I:een (Fennicum, aiemmin myös Kilistiikkana⁷³ tunnettu). Kirjoittajan opiske-

luaikana Fennicumissa oli vielä puulämmitys, mutta peruskorjauksessa talo sai keskuslämmityksen.

Fonetiikan laboratorio ja sitä hoitavan lehtorin työtila siirrettiin vuonna 1964 suomen kielen yhteyteen rakennus V:een. Laboratorion tiloina oli yksi huone ja kaksi studioksi ja murrenauhojen kuunteluhuoneeksi sisustettua komeroa. Fonetiikka muutti suomen kielen mukana Vaasankatu 3:een ja sai vuonna 1970 omat tilat Vapaudenkatu 20:ssa, kunnes palasi vuonna 1978 suomen kielen lähelle päärakennuksen kirjastosiipeen, johon myös yleisen kielitieteen lehtori ja puheopin assistentti saivat työtilat.⁷⁴

Historian laitos sai vuoden 1959 aikana käyttöönsä peräti kaksi pientä tutkijahuonetta uudesta päärakennuksen kirjastosta, sen toisen kerroksen ahtaasta siivestä. Jo seuraavana vuonna laitos siirtyi seminaarin vanhan kirjistorakennuksen (rakennus V, nykyinen Oppio) kolmannen kerroksen ”tilavaan huoneeseen”, johon mahtui yhdeksän työpöytää ja paljon kirjahyllyjä. Yksi työpöydistä oli yhteiskuntatieteiden ”laitoksen”, eli apulaisprofessorin miehittämä. Myöhemmin rakennus V:n korjaustöiden ajaksi molemmat yksiköt muuttivat viimeksi Kilpisen oppikouluna käytettyyn, sittemmin purettuun vanhaan ja rapistuvaan puurakennukseen nykyisen D-talon vieressä. Lopulta vuonna 1965 historiat ja yhteiskuntatieteet pääsivät muuttamaan hieman väljempiin tiloihin tiilitalossa nro III (nykyinen Historica), johon tulivat myös kirjallisuus, puhetekniikka ja opettajainvalmistuslaitoksen henkilökuntaa. Taloushistorian apulaisprofessorin työtilat olivat aluksi Seminaarinkatu 19:ssa toisen kerroksen vuokrahuoneistossa, jonka sijainti ”sivukirjastojen” eli Sohvin ja Ruthin ravintoloiden välissä antoi herkästi aiheita vitsailuun.

Musiikkitieteen professori aloitti rakennus II:ssa, nykyisessä Seminariumissa, josta laitos hieman kasvettuaan siirtyi väliaikaisesti vuokratiloihin Kauppakatu 20 A:han. Taidehistorian professorin ensimmäiset työtilat olivat Cygnaeuksenkatu 3:n talossa, johon myöhemmin muutti yliopiston laskentakeskus ja viimeksi Yliopistopaino.

Suomalaisen ja vertailevan kansanelämäntutkimuksen laitos aloitti toimintansa vuonna 1964 rakennus V:ssa (Oppio) ja alkoi heti kerätä omaa kirjastoa, kuvarainoja, karttoja, mikrofilmejä ja kenttätyövälineistöä. Nimi lyheni pian kansanelämäntutkimuksen ja vuonna 1968 etnologian laitokseksi. Syksyllä 1967 laitos muutti väliaikaisesti tiloihin taidehistorian viereen Cygnaeuksenkadulle. Seminaarin aikaisen piirustus- ja veistorakennuksen Villa Ranan (rakennus VI) kunnostuksen ja restauroinnin valmistuttua kevääksi 1969 kansatiede muutti sen itäiseen ja taidehistoria

läntiseen päähän. Villa Rana oli jo aiottu purkaa, koska sen tyyli poikkesi kovin arkkitehti Constantin Kiseleffin piirtämistä vanhoista punatiilitaloista ja Alvar Aallon päärakennuksesta, mutta professori Asko Vilkuna puolusti kaunista taloa menestyksekkäästi yliopiston rakentamisen neuvottelukunnassa.

Sen jälkeen kun fonetiikan omasta laitoksesta ei enää puhuttu, yhteiskuntatieteet siirretty uuteen yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan ja puhetekniikka katsottu erillislaitokseksi, oli tiedekunnassa 1970-luvun alussa 11 laitosta professuurien mukaisesti; englantia, etnologia, historia, kirjallisuus, musiikkitiede, pohjoismaiset kielet, romaaniset kielet, saksan kieli, suomen kieli, taidehistoria, venäjän kieli. Venäjää lukuun ottamatta muut vieraiden kielten pääaineet olivat filologioita, mutta laitosten niminä käytettiin välillä kieliä, välillä filologioita, kunnes vanhan filosofisen tiedekunnan perinteen mukaiset kielten laitosten nimet vakiintuivat. Taidekasvatus yhden professorin ja assistentin voimin muodosti 12 laitoksen vuosikymmenen puolivälissä. Se toimi aluksi Seminaarinkatu 1:ssä silloisen taidemuseon talossa (nykyisin Alvar Aallon katu 1).

Rakennus V (Oppio) kävi jo 1960-luvulla sietämättömän ahtaaksi vieraille kielille, etenkin kun sen alakertaan alettiin rakentaa kielilaboratoriota magnetofonipöytineen ja jakokeskuksineen. Väliaikaisratkaisuna englannin kieli muutti Seminaarinkatu 26:n puutaloon (nykyisin Kirjailijatalo), kunnes syksyksi 1974 valmistui entisen oppilasasuntola Naatin (lyhenne internaatista) korjaus laitospöytään (nykyinen Philologica). Venäjä ei aluksi kuitenkaan sinne mahtunut vaan jäi kirjallisuuden naapuriksi uuteen A-taloon. Sen jälkeen kun laitoksen lehtorit ja assistentti oli saatu Philologicaan, jäi professori vielä monen vuoden ajaksi yksikseen Villa Ranaan.

TIEDEKUNNAN ENSIMMÄISET YLIOPISTORAKENNUKSET

Musica- ja Athenaeum-talojen valmistuminen vuonna 1976 oli suuri taupaus tiedekunnan fyysisten toimintaedellytysten historiassa. Olivathan ne ensimmäiset – ja toistaiseksi viimeiset – alun perin yliopistokäyttöön suunnitellut tiedekunnan rakennukset. Rakennukset olivat osa suurempaa kampuksen rakennusprojektia, jota varten oli vuonna 1969 järjestetty pohjoismainen suunnittelukilpailu. Samalla kertaa oli tarkoitus rakentaa myös uusi kirjasto sekä hallintorakennus. Kilpailun voitti ja rakennukset

suunnitteli arkkitehtitoimisto Arto Sipinen, jonka ideana oli sovittaa uudisrakennukset vanhojen seminaarirakennusten tyyliin, kokoon ja yleishahmoon. Rakennusmateriaalina oli edelleen yliopistoalueen punatiili ja toisaalta sininen pelti, joka toisti vanhojen rakennusten koristeiden ja ornamenttien väriä.

Musica rakennettiin Yliopistonkadun päähän vanhan vajarakennuksen paikalle. Rakennukseen tuli musiikin laitoksen lisäksi taidehistorian näyttelytila Pinacotheca, josta myöhemmin kahvion laajennuksen johdosta luovuttiin, sekä kamarimusiikkisali, jonka Keski-suomalainen otsikoi olevan ”ratkaiseva parannus Jyväskylän musiikin esityspaikkapulaan”.⁷⁵ Uuteen taloon ryhdyttiin heti rakentamaan mittavaa musiikkilaboratoriota, jota etenkin suunnitelmassa olevat uudet koulutusalat, musiikkiterapia ja musiikkipedagogiikka tulisivat tarvitsemaan.

Samaan aikaan valmistuneeseen Athenaeumiin muuttivat kirjallisuus H-talosta sekä taidehistoria Villa Ranasta, jonne edelleen jäi etnologian laitos. A-rakennukseen mahtui taidehistorian lisäksi vielä taidekasvatuksen pienoislaitos sekä alakertaan puheopin studiotilat. Rakennuksen kaksi keskisuurta luentosalia helpottivat lähilaitostenkin opetustilojen puutetta, ja korkeat ateljeehuoneet mahdollistivat grafiikan, maalauksen ja kuvanveiston demonstraatiot.

Vuoden 1976 jälkeen tiedekunta ei ole saanut käyttöönsä uudisrakennuksia, mutta laitosrakennuksia on toki korjattu ja osin restauroitu vanhaa tyyliä kunnioittaen. Historian hyvin onnistuneen peruskorjauksen aikana lukuvuonna 1996–97 historian laitos sijaitsi väistötiloissa Rajakatu 78:ssä ammattikoulun vieressä. Taidehistoria, taidekasvatus ja museologia siirtyivät syksyllä 2001 Vapaudenkatu 5:ssä sijaitsevaan modernisoituun vanhaan tehdasrakennukseen, joka aiemman käyttötarkoituksensa mukaisesti nimettiin Juomatehtaaksi. Rakennus on yksityisen säätiön omistama ja yliopiston vuokraama pitkäaikaisella sopimuksella.

Tiedekunnan laitosten nykyiset tilat ovat pääosin hyvät, mutta ongelmiakin on. Laitosjohtoa hankaloittaa se, että tiedekunnan kuudesta laitoksesta neljässä toimintatilat hajaantuvat useampaan rakennukseen, jotka kaikki eivät ole edes lähekkäin. Tilakysymys on myös se, miten viestintätieteiden laitos saadaan lähemmäksi tiedekunnan muita laitoksia. Lisäksi P-talon soveltuvuus nykyaikaiseen oppilaitoskäyttöön on kyseenalaista – sisätilojen pintaremontit eivät peitä sen asuntolataustaa – mutta toisaalta ahtaus luo eräänlaista kodikkuutta ja yhteisyyden tunnetta.

(7) *Historica vasemmalla on yliopiston ja tiedekunnan vanhimpia rakennuksia, joka rakennettiin Jyväskylän opettajaseminaaria varten 1880-luvulla. Edessä oleva Musica valmistui vuonna 1976. Se ja Athenaeum Historican takana ovat toistaiseksi ainoat tiedekunnan käytössä olevat yliopistoa varten suunnitellut rakennukset.*

UUSIA OPPIAINEITA JA OPETUSALOJA 1970-LUVULLA

Tiedekunnan kasvu 1970-luvulla, josta edellä jo kerrottiin, merkitsi myös uusien koulutus- ja tutkimusalojen syntyä. Vanhimman oppiaineen eli suomen kielen rinnalle kasvoi 1970-luvulla uusia oppiaineita, jotka ensin johtivat laitoksen nimen muuttumiseen ja lopulta "liitännäisten" itsenäistymiseen omaksi laitoksekseen, joka sekin koki suuren metamorfoosin 1980-luvulla.

Fonetiikan oppiaineen synty apulaisprofessoriksi muutetun lehtoraatin kautta kerrottiin jo aiemmin. Osasto sai 1970-luvulla assistentin, teknikon ja uuden lehtorin virat samalla kun yleiseen kielitieteeseen perustettiin lehtoraatti, johon vuonna 1972 nimitettiin fil. lis. Matti Leiwo (sittemmin tohtori ja suomen kielen professori). Puheoppi kuului samaan suomen kielen liitännäisten ryhmään kuin fonetiikka ja yleinen kielitiedekin.

Puheoppi, nykyinen puheviestintä, polveutui äidinkielen opettajilta vaaditusta ”puhetekniikan ja kaunoluvun” tutkinnosta, jonka vuoksi puheoppia oli aiemmin kutsuttu myös puhetekniikaksi. Jyväskylässä tutkinnon järjesti vuodesta 1962 alkaen hallintokollegion alainen puhetekniikan laitos, jonka esimiehenä toimi suullisen esitystaidon lehtori Ossian Leisimo. Äidinkielen opettajilta vaaditun puheopin tutkinnon vaatimukset hyväksyi historiallis-kielitieteellinen osasto ja sittemmin humanistinen tiedekunta, mutta laitos järjesti opetusta myös liikunnan opiskelijoille. Kansakoulunopettajiksi valmistuville oli tarjolla pidempi erikoislinja. Puhetekniikan laitoksella, joka toimi historian laitoksen yläpuolella rakennus III:ssa, oli lukuvuonna 1969–70 lehtorin ja assistentin ohella käytettävissään useita tuntiopettajia sekä logopedian dosentti.⁷⁶ Suunnitelmat teologisesta tiedekunnasta ja taidepedagogisesta opintosuunnasta 1960-luvun lopulla näyttivät lupaavan puhetekniikan laitoksen mittavaa kasvua, mutta suunnitelmat eivät siis toteutuneet.

Puhetekniikan laitoksella oli selkeä koko yliopiston käsittävä palvelutehtävä, mutta sen hallinnollinen asema oli epäselvä. Laitoksella ei ollut ainuttakaan vakinaista opetusvirkaa ja lehtori Leisimokin, jonka virka oli opettajanvalmistuslaitoksessa, johti laitosta ikään kuin sivutyönään. Tilanteen selkiyttämiseksi humanistiseen tiedekuntaan suomen kielen laitokselle perustettiin vuonna 1975 puheopin osasto, joka otti hoitaakseen puhetekniikan laitoksen yleisopetuksen neljälle tiedekunnalle ja etenkin opettajanvalmistuslaitoksen opiskelijoille. Oppiaineen ensimmäinen assistentin vakanssi polveutui puhetekniikan tilapäisestä amanuenssista, jonka ensimmäinen hoitaja vuonna 1969 oli fil. kand. Auli Hokkanen. Yliopiston pitkäaikainen rehtori Aino Sallinen hoiti vuosina 1975–1977 puheopin assistenttuuria, oltuaan sitä ennen tuntiopettaja sekä suullisen esitystaidon vs. lehtori Leisimon sijaisena.

Vuosikymmenen loppupuolella logonomikoulutuksen lopettaminen antoi sysäyksen puheopin nopealle kasvulle. Logonomeja oli koulutettu Helsingissä, jossa toimi iltakouluna yksityinen Suomen Puheopisto. Opetusministeriö päätti vuonna 1977, että opiston niin sanotun korkeakoululinjan valtionapu lakkaa syyslukukaudesta 1978 lukien, minkä seurauksena viimeinen logonomi valmistui vuonna 1980. Päätöksen yhteydessä ministeriö tiedusteli yliopistojen valmiutta aloittaa cum laude-tasoinen puhekasvattajien koulutus. Tampereen ja Jyväskylän yliopistot vastasivat heti huutoon (Helsingin ja Joensuun yliopistot myöhemmin), vaikka ministeriöllä ei ensi alkuun ollut osoittaa tehtävään ainuttakaan uutta virkaa.

Logonomikoulutuksen sisällöistä puhe-, keskustelu- ja kokoustaidot antoivat suuntaa myös puheopille, mutta yliopistollisena oppiaineena sen painopisteeksi määriteltiin alkuvaiheessa puheviestintätaitojen tutkimus ja asiantuntijoiden koulutus. Tästä syystä oppiaineen nimeksi lopulta tuli puheviestintä mallinaan amerikkalainen *speech communication*.⁷⁷ Mainittakoon vielä, että 1980-luvun alussa puhe- ja ilmaisutaidon opettajankoulutusta pyrittiin uudistamaan ja tehostamaan. Ministeriön asettama puheviestintäkoulutustyöryhmä esitti (1983) että Suomen Puheopisto ottaisi keskiasteen opettajankoulutuksen hoitaakseen. Ehdotus ei ollut yhdensuuntainen edellä mainitun opetusministeriön ilmoituksen kanssa. Humanistinen tiedekunta katsoi asiantuntijalausunnossaan, ettei tätä koulutusta pidä irrottaa yliopistoista eikä muusta äidinkielen opettajankoulutuksesta. Tiedekunta ehdotti sen sijaan, että puheviestinnän kursseja lisätään äidinkielen opettajatutkintoon, lisätään mahdollisuuksia ottaa puheviestintä kolmanneksi aineeksi tutkintoon, järjestetään täydennyskoulutusta sekä palautetaan puhekasvatuksen erikoistumisopinnot luokanopettajille.⁷⁸

Edellä mainituista aineksista alkoi muotoutua ”kieli- ja puhekommunikaatioaineiden yksikkö” 1970-luvun puolimaissa. Siihen luettiin vuonna 1974 perustettu puhe- ja äänilaboratorio, fonetiikka, puheoppi sekä yleinen kielitiede.⁷⁹ Yksikön tiivistämisen taustalla oli ajatus koota osastot yhteen vahvemmakeksi yksiköksi, kenties jopa laitokseksi, ja järjestää koulutus tutkinnonuudistuksen edellyttämänä koulutusohjelman. Ajatukselle antoi tukea erillislaitoksena toimineen puhetekniikan laitoksen vähittäinen lakkauttaminen. Laitoksesta jäi tässä vaiheessa jäljelle logopedia kasvatustieteiden tiedekuntaan.

Kieli- ja puhekommunikaatioaineiden yksikölle kaavailtiin omaa laitosta jo vuonna 1974, jolloin nimeksi ajateltiin kielitieteen ja viestinnän laitosta.⁸⁰ Koska pääaineiden edellyttämiä professuureja ei vielä saatu, ei omaa laitosta voitu heti perustaa, mutta suomen laitoksen nimi pidentyi laajentumisen takia suomen kielen ja viestinnän laitokseksi. Yksikön lopullinen irtaantuminen suomen kielestä tapahtui vuonna 1984, kun tiedekuntaan perustettiin soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen professorin virka, jota hoitamaan määrättiin fonetiikan apulaisprofessori Jaakko Lehtonen. Uuden laitoksen nimeksi tuli soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen laitos koulutusohjelmansa mukaisesti. Laitos toimi päärakennuksessa ja osittain A-talossa, jossa oli puheopin studiotilat ja kaksi työhuonetta.

Päärakennuksen kirjastosiivessä oli myös Aarni Penttilän foneettisen laboratorion pohjalta kasvanut puheentutkimuksen laboratorio lukuisine laitteineen, joista mainittakoon nauhurit, oskilloskoopit, ”kolmi-kanavainen mustekirjoitin”, erilaisia näyttölaitteita, puhesyntetisaattori sekä tietokoneita – jo 1980-luvun alussa.⁸¹ Vielä suurempia muutoksia oppiaineryhmän sisällä oli pian tekeillä – samoin muutto Tourulaan – mutta niihin palataan myöhemmin.

Suomen kielen laitoksen opetusalue levittäytyi 1970-luvulla Suomenlahtea pitkin. Viron kielessä oli jo vuodesta 1965 alkaen ollut tilapäinen lehtoraatti, jota hoiti aiemmin mainittu Leho Vörk. Pysyvä lehtoraatti, johon Vörkillä ei ollut kelpoisuutta, perustettiin vuonna 1971. Sen hoitajaksi lähetettiin Neuvosto-Eelistä vuonna 1973 ”filologia kandidat” Toivo Kuldsepp, josta sittemmin Viron itsenäistyttyä tuli vähäksi aikaa apulaisulkoministeri ja Tallinnan Sakalan koulutuskeskuksen johtaja. Viron kieleen, samoin kuin karjalan, vepsän, vatjan ja liivin kieleen saattoi erikoistua itämerensuomalaiset kielet -nimisessä oppiaineessa, jonka tentaattorina oli suomen kielen, erityisesti suomen sukukielten apulaisprofessori Tauno Särkkä. Oppiaineessa saattoi 1970-luvulta alkaen suorittaa approbatur- ja cum laude -arvosanoja ja myöhemmin 1980-luvun uudessa tutkintojärjestelmässä myös syventäviä opintoja eli laudatureja. Itämerensuomalaisilla kielillä oli paljon yhteisiä sisältöjä suomen kielen kanssa, mistä johtuen se antoi saman opettajakelpoisuuden. Särkän jäätyä eläkkeelle oppiaine lakkautettiin 2000-luvulle tultaessa.

Taidekasvatus perustettiin tiedekuntaan pääaineeksi 1970-luvun puolivälissä. Taustalla olivat aiemmin jo mainitut 1960-luvun lopun suunnitelmat kokonaisesta taidetiedekunnasta tai opintosuunnasta, joita kehitteli edelleen musiikkitieteen professori Timo Mäkisen johtama toimikunta vuonna 1971. Alkuvaiheessa toimikunta esitti perustettavaksi taidekasvatuksen laitoksen, jonka opetus- ja tutkimusalue tulisi käsittämään taidepedagogiikan, taidesosiologian, taidepsykologian ja taiderapian alueet. Optimistisesti toimikunta esitti vuosina 1973–74 perustettavaksi alalle kaksi apulaisprofessuuria, kolme yliassistenttia sekä laitosassistentin, kanslistin ja toimistoapulaisen virat. Opintosuunnan hallinnossa olisivat lisäksi mukana muiden taidelaitosten ja puhetekniikan laitoksen esimies sekä edustajat kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta.⁸²

Opintosuunnan nimestä käytiin kovasti keskustelua, etenkin kun siinä esiintyvä sana kasvatus johti ulkopuoliset usein harhaan todellisesta

sisällöstä. Vaihtoehtona mainittiin *taideteoria ja soveltava taiteiden tutkimus*. Tiedekunta esitti vuoden 1971 lopulla yliopiston johdolle taidekasvatuksen laitoksen perustamista, ei kuitenkaan opintosuuntaa, sillä olemassa olevista taideaineista ja taidekasvatuksesta voitaisiin muodostaa osasto sitten, kun nykyiset tiedekunnat mahdollisesti korvattaisiin pienemmillä yksiköillä.⁸³ Tarvittiin vielä yksi hallintokollegion asettama toimikunta ennen kuin lopulta syksyllä 1973 oppiaineen käytännön suunnittelu päästiin aloittamaan määräaikaisen professorin ja assistentin voimin.

Suunnittelu- ja käynnistysvaiheessa professuuria hoiti fil. lis. Matti Vainio (sittemmin tohtori ja JY:n musiikkitieteen professori) vuodesta 1973 alkaen. Vakinaiseksi virkaan nimitettiin vuonna 1980 fil. tri Eero Tarasti (sittemmin musiikkitieteen professori JY:ssa ja HY:ssa). Taidekasvatuksen työelämäyhteyksien ja tavoitteiden kannalta oli merkittävää, että kuntien kulttuurityön odotettiin taloudellisen kasvun myötä suuresti laajenevan. Etenkin vuonna 1980 annettu laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuntui lupaavan kunnille huomattavia taloudellisia mahdollisuuksia kulttuuritoimen johtajien, sihteerien ja ohjaajien palkkaamiseksi. Tätä silmällä pitäen taidekasvatuksessa organisoitiin 1980-luvun alussa täydennyskoulutusta alan työntekijöille ja saatujen kokemusten perusteella vuonna 1983 sivuainekokonaisuus, jonka nimeksi tuli kulttuurityö.

Taidehistorian 1970-luvun alussa tapahtunut nimen muutos taiteentutkimukseksi ei käytännössä merkinnyt oppiaineen alan muutosta. Nimi jouduttiin pian palauttamaan entiselleen, koska monissa oppiaineelle tärkeissä kelpoisuusvaatimuksissa tunnettiin vain taidehistoria. Tiedekunnan kansliassa jouduttiin väliaikana kirjoittamaan todistuksia siitä, että kyseessä on yksi ja sama oppiaine. Kouluhallituksen ylitarkastaja Risto Valppaalla oli aihetta huomauttaa eräässä tiedekunnan järjestämässä seminaarissa vuonna 1981, ettei yliopistojen tulisi kevytmielisesti muuttella kelpoisuusasetuksissa lueteltujen oppiaineiden nimiä, etenkin koulujen opetettavissa aineissa.⁸⁴ Nykyään eivät kouluvirkojen kelpoisuudet enää ole sidoksissa nimeltä mainittuihin yliopistollisiin oppiaineisiin, ja museoviratkin ovat vain löyhästi sidoksissa museologian opintoihin.

Myös vieraiden kielten opetus monipuolistui 1970-luvulla. Espanjan kieltä alettiin tiedekunnassa opettaa vuonna 1971. Sen ensimmäisenä tuntiopettajana toimi kolumbialainen "señorita" Clarita Navarro. Vuodesta 1977 alkaen espanjaa opetti päätoiminen tuntiopettaja, fil. kand. Santiago de la Torre Moral, joka nimitettiin vakinaiseen lehtoraattiin vuonna 1985. Approbaturin tutkintovaatimukset hyväksyttiin vuonna 1978.

Italian kielen alkeisopetus oli alkanut jo 1960-luvun alussa, kuten aiemmin todettiin. Opetus laajeni 1970-luvun alussa, jolloin tuntiopettajana toimi aluksi Dottore Marco Barsacchi. Approbaturin tutkintovaatimukset hyväksyttiin vuonna 1978, ja laajennus cum laude approbaturiin tapahtui jo seuraavana vuonna. Italian valtion kustantaman lehtoraatin ensimmäinen haltijaksi tuli Dottore Giorgio Pieretto. Muinaiskreikkaa saattoi tiedekunnassa opiskella approbaturin verran latinan professori Tuomo Pekkasen opettamana ja hänen virkakaudellaan, mutta opiskelijat loppuivat jo ennen hänen eläkkeelle siirtymistään (1999). Pekkasen latinan professuuri muutettiin pitkän ”kellutuksen” jälkeen vuonna 2007 antiikin tutkimuksen professuuriksi, joka sijoitettiin historian ja etnologian laitokselle.

(8) Kuvassa ovat edustettuina tiedekunnan kaikki kolme Välimeren alueen nykykieltä. Aimo ja Ellen Sakarin kotona 1980-luvun puolivälissä istuvat ranskan kielen lehtori Moïse Mamadou, espanjan kielen lehtori Santiago de la Torre Moral sekä italian kielen lehtori Gisa Panzica La Manna. Sakarien professoripariskunta kutsui usein romanian kielten laitoksen väkeä ja muitakin yliopistolaisia kotiinsa Päkärin taloon Keuruulla.

HALLINNONUUDISTUS JA ENSIMMÄINEN LAITOSFUUSIO

Vuodesta 1977 alkaen valmisteltiin Jyväskylän yliopistolle uutta hallintomallia, jossa opiskelijoiden sekä ns. keskiryhmän (toimisto- ja hallintohenkilöstö, assistentit ja lehtorit) osallistumista hallinnon päätösprosesseihin oli tarkoitus entisestään lisätä sekä virallistaa laitosneuvostot. Humanistisen tiedekunnan päättävään kokoukseen oli vuodesta 1968 lähtien osallistunut 14 professoria, kaksi keskiryhmän edustajaa ja kaksi opiskelijaa. Tällä menettelyllä kaikilta laitoksilta, joita nyt oli 12, pääsi vähintään yksi professori mukaan tiedekunnan päätöksentekoon. Heidän kantansa siis käytännössä ratkaisi kaikki tärkeät kysymykset.

Humanistinen tiedekunta esitti, että uudessa niin sanotussa kolmikantamallissa neuvoston jäsenmäärä olisi 20, joista 10 olisi professorikunnan, 5 muun opettajakunnan ja 5 opiskelijoiden edustajaa. Tällöin laitostamäärän supistaminen kymmeneen ei aiheuttaisi ongelmia, koska niiltä kaikilta olisi neuvostossa professoriedustus. Perusteluna esitettiin, että ”menestyksellisen toiminnan edellytyksenä on se, että kaikilla laitoksilla ja oppiaineilla on myös vastaisuudessa kiinteä yhteys tiedekuntaan.” Tiedekunnan kanta heijasti perinteistä yliopistotoiminnan luonteen tulkintaa. Yhden professorin reviiri oli ikimuistoisesti muodostanut toiminnallisen perusyksikön, jolla professori katsoi olevansa asiantuntija ja siksi oikeutettu myös päättämään asioista. Professoreiden reviirit olivat toisistaan riippumattomia, ja siksi toisen professorin ei katsottu olevan pätevä päättämään toisen puolesta. Näin kuitenkin kävisi, jos oppiaineita yhdisteltäisiin ”väkinäisin pakkoliitoksin”.⁸⁵

Opetusministeriön kanta oli ehdoton. Uudessa tiedekuntaneuvostossa saisi olla enintään 16 jäsentä, joista ns. kolmikantamallin mukaan puolet eli kahdeksan olisi professoreita.⁸⁶ Tämä malli toteutui yliopistoa koskevan lain muutoksella ja sitä täydentävällä asetuksella (nro 515/1981) syyslukukauden 1981 alussa. Jos haluttiin säilyttää professoriedustus kaikilta laitoksilta, voisi laitoksia siis olla enintään kahdeksan.

Englanti, tarinat sekä suomi viestinnän versoineen muodostivat kukin niin suuren yksikön, että ne saivat pitää oman laitoksensa, mutta muiden ”pakkoliitokset” syntyivät hakuammunnan jälkeen. Pohjoismainen ja germaaninen filologia muodostivat ruotsin ja saksan kielen laitoksen. Venäjää ajateltiin aluksi romaanisten kielten yhteyteen, mutta lopulta se yhdistyi kirjallisuuden kanssa, ilmeisesti siksi, että ne sattuivat sijaitsemaan samassa A-talon kerroksessa. Etnologian ja taidehistorian laitos

sen sijaan jakaantui Villa Ranaan ja A-taloon, mikä hankaloitti yhteistyötä. Taidekasvatus liittyi musiikkitieteeseen ja latina romaaniseen filologiaan.

Uudet yhdistelmälaitokset olivat toiminnassa vain kaksi ja puoli vuotta, sillä jo vuoden 1984 alussa palattiin vanhaan järjestelmään. Uusi soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen laitos oli nyt kasvattanut laitosten lukumäärän kolmeentoista. Syynä paluuseen olivat pääosin huonot kokemukset laitoshallinnosta, yhtenä esimerkkinä yhdistelmälaitosten neuvostojen boikotointi opiskelijoiden taholta.⁸⁷ Uuteen eli vanhaan laitosjakoon oltiin taas jonkin aikaa tyytyväisiä, eikä tiedekunnan päätösprosesseissa nähty suuria ongelmia. Tiedekunnan kasvu ja uusien alojen syntyminen auttoivat ymmärtämään, etteivät kaikki oppiaineet voineet olla edustettuina tiedekuntaneuvostossa ja että myös neuvoston keskiryhmän jäsenet voisivat edustaa laitoksiaan.

KOULUTUKSEN JA VERKOSTOJEN KIRJOJA 1980- JA 1990-LUVULLA

Kuten alussa kerrottiin, ei yliopiston kesälukukausi erillisen kesäyliopisto-organisaation lakkauttamisen jälkeen enää elpynyt samalle tasolle mitä se oli aiemmin ollut. Sen sijaan tiedekunnan yhteistyö Suomen muiden kesäyliopisto-organisaatioiden kanssa vilkastui. Esimerkiksi vuonna 1980 Vaasan kesäyliopistossa opetettiin tiedekunnan valtuutuksella suomen kieltä, taidehistoriaa ja kirjallisuutta, Kuopiossa puolestaan venäjää ja puheoppia ja Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopistossa musiikkitiedettä. Jyväskylän avoin yliopisto valtuutettiin 1980-luvulla ottamaan muualla tapahtuvan opetuksen katto-organisaation tehtävät, jonka jälkeen niin sanotuissa yhteistoimintapisteissä tapahtuva toiminta laajeni nopeasti.

Vuonna 2008 humanistisen tiedekunnan alaista opetusta antavia oppilaitoksia oli yhteensä 26. Lukuun ei sisälly Jyväskylän avoin yliopisto, jossa on eniten tiedekunnan opetusta, eikä musiikkialan yhteistyö Jyväskylän ammattiopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa. Viimeksi mainittu alkoi vuonna 1981 musiikkitieteen ja Jyväskylän konservatorion välisellä sopimuksella, joka aluksi koski kurssien vastaavuuksia, mutta laajeni yhteisopetukseen musiikinopettajien koulutuksen alettua vuonna 1982. Lisäksi Hartolan opistossa on ollut taidekasvatuksen sekä jonkin

verran venäjän kielen opetusta ja Lahden kansanopistossa musiikin erikoistumisopintoja.

Vuoden 1979 humanistisen alan koulutusohjelma-asetus ennakoijoina 1960-luvulla suunnitellun musiikin opettajankoulutuksen toteutumisesta Jyväskylän yliopistossa. Asetuksessa valtuutettiin tiedekunta aloittamaan musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian koulutusohjelma. Se tuli viemään aikaa, koska tarvittavia virkoja ei heti saatu, joten opetus oli tuntiopetuksen varassa 1980-luvun lopulle saakka. Mainitussa asetuksessa luettiin minimilajuisen opettajatutkinnon aineyhdistelmät (äidinkieli, kaksi vierasta kieltä, historia ja yhteiskuntaoppi), joiden joukossa musiikki ei vielä ollut. Se kuitenkin lisättiin listaan vuonna 1982, jolloin tiedekunnassa, sen silloisessa musiikkitieteen ja taidekasvatuksen laitoksessa voitiin aloittaa musiikin aineenopettajien koulutus syksystä alkaen. Tätä ennen peruskoulun ja lukion musiikinopettajia oli Suomessa valmistunut vain Sibelius-Akatemiassa.

Uusien musiikin alojen saamisessa Jyväskylään oli musiikkitieteen professori Timo Mäkisellä ratkaiseva rooli, mutta niiden toteutuessa hän oli jo eläkkeellä. Syksyllä 1982 Mäkiseltä avoimeksi jäänyttä virkaa hoiti fil. tri Reijo Pajamo. Ensimmäisen jyvaskyläläisen musiikkikasvatuksen opetussuunnitelman laatimiseen osallistui merkittävällä panoksella ja asiantuntemuksella opettajankoulutuslaitoksen matemaattisten aineiden didaktiikan apulaisprofessori Paavo Malinen. Vasta vuonna 1989 musiikkikasvatukseen saatiin apulaisprofessori, johon nimitettiin fil. tri Jukka Louhivuori (sitten professori). Jyväskylän Konservatorio järjesti alusta alkaen ohjelman solististen aineiden opetuksen, jonka yliopisto maksoi tuntiopetuksena. Vastaavat virat, yhteensä kahdeksan, saatiin tiedekunnalle ja laitokselle vuonna 1990 valtion budjetissa.

Koska Suomen kouluissa oli paljon epäpäteviä musiikinopettajia, aloitettiin Jyväskylässä lukiotasolta lähtevän koulutuksen rinnalla täydennyskoulutusohjelma, jonka laajuus (100 ov) vastasi silloisen järjestelmän HuK-arvoa. Peruskoulu- ja lukioasetuksen lisäyksen ansiosta ohjelma antoi Sibelius-Akatemian tutkintoa vastaavan pätevyyden musiikin aineenopettajan nuoremman lehtorin virkoihin ja muihin opettajatutkintoa edellyttäviin tehtäviin.

Koulutusohjelman toisen puolen toteutuminen kesti vielä kauemmin. Vuoden 1983 alussa aloitti toimintansa hallintoviraston nimittämä musiikkiterapian suunnittelutoimikunta, jonka puheenjohtajana oli silloinen taidekasvatuksen, sitten musiikkitieteen professori Eero

Tarasti. Toimikunnassa oli mukana psykologian edustajia sekä Sibelius-Akatemiasta lehtori, FM Petri Lehikoinen, joka oli musiikkiterapian opetuksen ja käytännön sovelluksen uran uurtajia Suomessa. Toteutusta hidasti paitsi virkojen puute myös se, että musiikkiterapiassa tarvittavan kliinisen hoitotyökoulutuksen järjestämisestä ei humanistisessa tiedekunnassa ollut kokemusta. Alalla toimi runsaasti erilaisilla taustoilla ja koulutuksilla varustettuja ihmisiä, mutta kelpoisuusvaatimuksia ei ollut määritelty.

Musiikkiterapian koulutus aloitettiin Jyväskylässä ammatillisena täydennyskoulutuksena. Yhdeksän kuukauden mittainen niin sanottu työllisyyskurssi alkoi vuonna 1984. Se laajeni 90 opintoviikon laajuiseksi täydennyskoulutusohjelmaksi, joka tiedekunnan myöntämän todistuksen mukaan antoi ”korkeakoulutasoisen kelpoisuuden” musiikkiterapian tehtäviin. Edellä mainittu Petri Lehikoinen toimi täydennyskoulutusohjelmien johtajana. Professori Alfred Schmözl Wienin musiikkikorkeakoulusta antoi alkuvaiheen opetukseen merkittävän panoksen vierailevana professorina.

(9) Musiikkitieteen laitoksen 10-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 1978 laitoksen mieskuuartetti kiersi antamassa laulutervehdyksiä eri puolilla yliopistoa. Tässä lauletaan humanistisen tiedekunnan dekaani Aira Kemiläiselle. Kuorossa vasemmalta lukien lehtori Pekka Kostiaainen, laboratoriomestari Seppo Niemi, lehtori Pekka Kuokkala ja vt. professori Reijo Pajamo. Kemiläinen oli yliopiston ensimmäinen naisdekaani.

Tähän aikaan ei tutkintojärjestelmään kuulunut alempaa kandidaatin tutkintoa, mutta seuraavassa vaiheessa vuodesta 1994 alkaen voitiin jo järjestää uuteen HuK- tutkintoon johtava musiikkiterapian täydennyskoulutusohjelma. Alusta alkaen räätälöitiin myös filosofian kandidaatin tutkintoja erilaisten koulutustaustojen pohjalta. Ohjelmiin rekrytoitiin hoito-, erityiskasvatus-, musiikkiterapia- tai musiikkialan opintoja suorittaneita, joilla oli kokemusta myös musiikkiterapiatyöstä. Myöhemmin 1990-luvulla koulutuksen painopiste siirtyi maisterikoulutukseen, josta lisää myöhemmin. Perus- ja aineopinnot järjesti vuodesta 1993 alkaen Jyväskylän avoin yliopisto yhteistyössä musiikin laitoksen kanssa.

Aiemmin mainitun soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen laitoksen (1984) monimutkaiselta kuulostavan nimen saattoi tulkita enteeksi siitä, ettei sen piiriin kuuluva aineryhmä ollut kovin staattinen. Samanniminen koulutusohjelma oli perustettu vuoden 1979 tutkintoasetuksella. Aluksi puheentutkimus oli muodollisesti ohjelman toinen pääaine, joka ajateltiin jakautuvan fonetiikan eli puheentutkimuksen kielitieteelliseen linjaan sekä puheviestinnän eli puhekasvatuksen ja äidinkielen linjaan.⁸⁸ Pian kuitenkin koulutusohjelman pääaineiden nimiksi vakiintuivat soveltava kielitiede sekä puheviestintä, jolloin fonetiikka jäi niiden ulkopuolelle sivuaineeksi. Fonetiikan apulaisprofessori Jaakko Lehtonen toimi aluksi myös puheviestinnän tentaattorina. Vuonna 1984 perustettu uusi professuuri, johon nimitettiin Lehtonen, kattoi kummatkin pääaineet, mutta tämänkin oli väliaikaisratkaisu.

Lehtoselta vapautunut fonetiikan apulaisprofessori suunnattiin opetusalaan puheviestintään ja muutettiin vuonna 1987 puheviestinnän professuuriksi. Virkaa hoitamaan määrättiin puheviestinnän lehtori fil. tri Aino Sallinen, joka oli hoitanut jo apulaisprofessuuria. Vuonna 1989 Sallinen nimitettiin vakinaiseksi puheviestinnän professoriksi. Näin Lehtosen professuurista tavallaan vapautui yksi puolikas. Toinen puolikas eli soveltava kielitiede jäsenyi hänen kaudellaan kolmeksi sisältöalueeksi; kielenopetus ja -oppiminen, työelämän viestintä sekä kulttuurienvälinen ja kansainvälinen viestintä. Kielenopetuksen ja -oppimisen ala siirrettiin vuonna 1996 soveltavan kielentutkimuksen keskuksen, jonne perustettuun uuteen soveltavan kielitieteen virkaan nimitettiin englantilaisen filologian professori Kari Sajavaara. Toisesta ja kolmannesta alueesta kasvoi uusi oppiaine nimeltään yhteisöviestintä, jonka mukaiseksi Lehtosen professuurin nimi muutettiin vuonna 1998. Kulttuurienväliseen viestintään perustettiin kuitenkin samoihin aikoihin oma professuuri ja

tiedekunnan ensimmäinen englanninkielinen maisteriohjelma, joista lisää jäljempänä.

Fonetiikan sivuaineopinnot vähenivät ja ennen pitkää loppuivat, joten lehtoraatin muuttamiselle yhteisöviestinnän lehtoriksi ei ollut esteitä. Samoin oli käynyt yleiselle kielitieteelle, jonka lehtoraatti muuttui soveltavan kielitieteen apulaisprofessoriksi jo vuonna 1989.

Edelliseen verrattuna toimittajakoulutuksen eli journalistiikan perustaminen samalle laitokselle, joka tässä yhteydessä muutti nimensä viestintätieteiden laitokseksi, oli varsin suoraviivainen prosessi. Taustalla oli tarve lisätä ja monipuolistaa suomenkielistä yliopistota-soista toimittajakoulutusta, jota 1980-luvulle saakka oli tarjolla vain Tampereen yliopistossa tiedotusopin nimisenä. Pohjatyötä teki Graafisen Teollisuuden Työnantajaliitto sekä opetusministeriön vuonna 1983 asettama Journalistien koulutustarvetoimikunta. Toimikunnan jäsenenä oli sanomalehti Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen, joka sai yliopiston, kaupungin ja yliopistoyhdistyksen johtohenkilöt vakuuttuneiksi, että Jyväskylän kannattaa tavoitella maan toista toimittajakoulutusyksikköä. Vaihtoehtoina mainittiin ainakin Helsinki, Turku ja Vaasa, mutta Keskisuomalaisen, kaupungin ja yliopistoyhdistyksen lupamat lahjoitusvirat ratkaisivat asian Jyväskylän eduksi, etenkin kun Jyväskylän puoltajana esiintyi myös Tampereen tiedotusopin professori Kaarle Nordenstreng.⁸⁹

Suunnitelma sai siunauksen valtioneuvoston hyväksymässä korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1985–86. Siinä todettiin, että Jyväskylään perustetaan toimittajakoulutuksen toinen koulutusohjelma vuodesta 1987 alkaen. Jyväskylän yliopistossa nimitettiin jo tammikuussa 1985 asiaa valmistelemaan toimikunta, jonka puheenjohtajana oli professori Jaakko Lehtonen ja jonkin aikaa myös professori Heikki Leskinen. Muut jäsenet olivat yliassistentti Risto Eräsaari yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta ja suunnittelija Erkki Tuunanen hallintovirastosta.

Kuten puheenjohtajien nimityksistä saattoi ennakoida, pidettiin humanistista tiedekuntaa alun alkaen soveliaana toimittajakoulutuksen sijoituspaikkana, vaikka tiedotusoppi valtakunnallisessa luokittelussa kuului yhteiskuntatieteelliseen koulutusalaan. Perusteluna nähtiin, etenkin humanistisessa tiedekunnassa, että opiskelijoille voitaisiin tarjota Tampereen yliopiston tiedotusopista poikkeava ”humanistisempi” koulutusprofiili. Lisäksi uuden viestintätieteiden laitoksen katsottiin olevan yhteistyömahdollisuuksiltaan sellaisen vahvuus, jota Tampereella

ei tuolloin ollut. Edellä mainittu yliopiston toimikunta piti mahdollisena, että myös yhteiskuntatieteiden kandidaatti voisi olla tutkinnon nimenä, mutta sitä ei voinut lisätä humanistisen alan tutkintoasetukseen.⁹⁰ Humanistinen tiedekunta lähti innokkaasti suunnitteluun mukaan, ja kaikki muutkin kuin viestintäaineet ilmoittivat opetus- ja tutkimusalueidensa joukossa olevan hyödyllisiä aineksia toimittajakoulutuksen sisällöiksi joko pää- tai sivuaineiden muodossa tai opinnäytteiden aiheina.

Jyväskylässä uuden oppiaineen nimeksi tuli journalistiikka, jolla tarkoitettiin sekä toimitustyötä laajasti ymmärrettynä että journalismin tutkimusta. Määrittely piti sisällään graafisen ja sähköisen viestinnän. Oppiaine pyrki alusta alkaen eroon sellaisesta imagosta, että kyseessä olisi eräänlainen ”keskustalaisempi” vaihtoehto Tampereen vasemmistolaisena pidetylle tiedotusopille. Koulutus aloitettiin syksyllä 1987 lahjoitusvirkoina saatujen professuurin ja lehtoraatin voimin. Aluksi järjestettiin sivuainehaku aineopintoihin, jotka oli tarkoitettu yliopiston tiedekuntien tutkinto-opiskelijoille, mutta jo seuraavana vuonna 1988 järjestettiin yleinen haku pääaineopintoihin journalistiikan koulutusohjelmassa, joka oli lisätty tutkintoasetukseen.

Tiedotusopin professuuria hoitamaan nimitettiin 1.3.1987 alkaen fil. tri Touko Perko, jolla oli päätoimittajatausta sekä kokemusta tiedotusalan opetuksesta. Vakinaisen nimityksen professuuriin sai vuonna 1989 fil. tri Raimo Salokangas. Yksikkö aloitti toimintansa Vapaudenkatu 48–50:ssa. Vuonna 1990 koko viestintätieteiden laitos muutti Tourulaan Yleisradion eläkesäätiön tiloihin Matarankatu 6:een.

Vaikka viestintäaineet erkanivat suomen kielen laitoksesta, toimi laitos edelleen ”hautomona” monille uusille opetusalueille ja hankkeille. Näitä olivat viron kielen ja kulttuurin eli estologian opetuksen laajeneminen perus- ja aineopintoihin, ulkomaalaisille varioitu suomen kielen perusopintokokonaisuus, suomi toisena ja vieraana kielenä -kokonaisuus sekä viimeksi vuonna 2007 suomen kielen ja kulttuurin maisteriopinnot, joka on tarkoitettu ulkomailla suomea opiskelleille. Viimeksi mainittuja varten laitoksen suomen kielen lehtoraatti muutettiin vuonna 1996 apulaisprofessoriksi, jonka opetusalueena on suomi toisena ja vieraana kielenä. Virkaan, joka sittemmin muutettiin professuuriksi, nimitettiin fil. tri Maisa Martin.

Viittomakielen alkeita oli Jyväskylän yliopistossa opetettu jo 1970-luvulla erityisopettajakoulutuksen yhteydessä. Useiden laitosten sekä Kuurojen liiton yhteistyön tuloksena opetus laajennettiin vuonna 1992

approbaturiin, joka aloitettiin humanistisessa tiedekunnassa. Bovallius-säätiöltä saadun lahjoituksen turvin perustettiin lehtoraatti, jonka ensimmäiset hoitajat olivat maisterit Auli Meronen sekä Markku Jokinen. Hallinnollisesti oppiaine kulki alkuvaiheen tentaattorinsa professori Matti Leiwon mukana viestintätieteiden laitokselta suomen kielen ja sittemmin kielten laitokselle. Opetus laajeni pian aineopintoihin, ja maisteriopinnot, mukaan lukien viittomakielen opettajakoulutus, aloitettiin vuonna 2004, kun määräaikaisen professuurin saaminen voitiin jo ennakoida. Professuuri perustettiin valtakunnallisen hankerahoituksen turvin ja siihen nimitettiin vuonna 2005 soveltavassa kielitieteessä viittomakieleen liittyvästä aiheesta (2002) väitellyt fil. tri Ritva Takkinen. Oppiaineen nimi tarkentui suomalaiseksi viittomakieleksi.

(10) Promoottori Mauno Jokipii demonstroi juhlamenojen ohjaajan professori Jorma Ahvenaisen kanssa maisterien ja tohtorien arvoamerkkien ojentamista vuoden 1984 promootion harjoituksissa. Istumassa oikealla promootiotoimikunnan puheenjohtaja fil. kand. Erkki Fredrikson, sittemmin Suomen historian lisensiaatti. Promoottorin käden alla tohtori Raija Markkanen, englannin kielen apulaisprofessori. Jorma Ahvenainen toimi humanistisen tiedekunnan dekaanina vuosina 1990–1995.

Vuonna 1983 yliopistoon alettiin suunnitella kulttuurintutkimuksen ja alan tietopalvelun yksikköä. Yksikön nimi synnytti keskustelua ja kiistaa-kin, koska kulttuurin käsite tunnetusti on monimerkityksinen. Nimeksi täsmentyi *nykykulttuurin tutkimusyksikkö*, joka perustettiin 1.3.1985 alkaen taidekasvatuksen laitokselle. Yksikön johtajana toimi valt. tri, yliassistentti Katarina Eskola, joka nimitettiin nykykulttuurin tutkimuksen määrääkseen professoriksi vuonna 2001. Taidekasvatuksen laitos luopui pian yksiköstä, siitä hyvin ymmärrettävästä syystä, että yksikkö kasvoi nopeasti suuremmaksi kuin itse taidekasvatus. Varsin muodollinen hallinnollinen side synnyttiin tämän jälkeen kirjallisuuden laitoksen kanssa ja yksikön nimi muuttui nykykulttuurin tutkimuskeskukseksi.⁹¹

(11) Vuonna 1985 historian laitos järjesti tapahtuman ”Tieto, historia ja tiedottaminen”. Puheenjohtajana vasemmalla on dosentti Toivo Nygård (sittemmin Suomen historian professori), puhumassa sanomalehti Ilkan päätoimittaja Kari Hokkanen ja istumassa Keskijohjanmaan päätoimittaja Touko Perko, yliopiston vararehtori Kari Sajavaara, Keski-suomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen ja rehtori Martti Takala. Laatikaisella oli keskeinen rooli kahta vuotta myöhemmin aloitetun journalistikoulutuksen saamisessa Jyväskylään ja Perko oli siinä yhteydessä perustetun tiedotusopin professuurin ensimmäinen hoitaja.

Vuoden 2002 laitosfuusiossa nykykulttuurin tutkimuskeskuksesta tuli taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen oppiaineisiin verrattava osasto. Nykykulttuurin tutkimuksesta tuli myös oikeasti oppiaine siinä vaiheessa, kun tiedekunta vuonna 2002 myönsi sille jatkokoulutusohjelmien tohtorin tutkintoihin asti. Vuoden 2007 opetussuunnitelmassa se on myös yksi digitaalisen kulttuurin maisteriohjelman linjavaihtoehtoista. Nykykulttuurin tutkimuskeskus aloitti fyysisen toimintansa Musicassa, josta se monien vaiheiden jälkeen asettui 2000-luvulla Seminaarinkatu 30:een, Parviaisen talona tunnettuun puurakennukseen. Talon huonokuntoisuus pakotti kuitenkin yksikön siirtymään Ylistönmäelle, mutta syksyllä 2008 keskus siirtyi Juomatehtaalle laitoksensa yhteyteen.

Tiedekunnassa oli 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkupuolella suunnitteilla useita erilaisia kieli- ja kulttuurisisältöisiä sivuainekokonaisuuksia. Haasteellisin idea oli yhdistää kulttuuriantropologiaa, historiaa, kirjallisuutta ja eri kielialueiden (englanti, saksa, skandinavia, venäjä, romaniset kielet) kieli- ja kulttuuriopetusta yhdeksi sivuainepaketiksi, jota etenkin muiden tiedekuntien opiskelijoiden oletettiin haluavan ja tarvitsevan. Ajatus kuitenkin haudattiin, koska se oli varsin monimutkainen koordinoitavaksi ja koska samanaikaisesti suunniteltiin muita kieleen ja kulttuuriin painottuvia kokonaisuuksia. *Area Studies* oli alunperin professori Kari Sajavaaran idea, jota hän vielä eläkkeelle siirryttyäänkin kannatti toteutettavaksi.⁹²

Vuonna 1990 englannin kielen laitokselle perustettiin sivuainekokonaisuus, jonka nimeksi Tampereen yliopiston ja Helsingin yliopiston Renvall-instituutin mallin mukaisesti tuli *North-American Studies*. Siihen koottiin tiedekunnan eri laitoksilla (englanti, etnologia, kirjallisuus, historia) annettavaa Pohjois-Amerikan yhteiskuntaa ja kulttuuria koskevaa opetusta. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan valtio-oppi osallistui ohjelmaan, ja optio pidettiin auki myös kasvatustieteiden ja liikunnan osallistumiselle. Koordinaattorina ja pääopettajana toimi englannin kielen lehtori, Ph.D Michael Coleman, joka oli erikoistunut Yhdysvaltain historiaan. Ohjelman, joka oli toiminnassa kymmenisen vuotta, yhtenä tarkoituksena oli lisätä englanninkielistä opetusta yhä lukuisammille vaihto-opiskelijoille.

Samaa tarkoituksperää varten aloitettiin viestintätieteiden laitoksella vuonna 1992 *Intercultural Studies* -nimisen sivuainekokonaisuuden opetus. Lisäksi perustettiin vuonna 1996 historian laitokselle *Nordic History Studies* -niminen sivuainekokonaisuus, jonka seuraava nimi *Nordic and*

Finnish Studies (1997) ilmensi laajentunutta opetusala. Opetuksen kordinointi siirtyi vähitellen historian laitokselta hallintoviraston kansainväliselle yksikölle, mutta se palasi takaisin tiedekuntaan vuonna 2007 *Finnish Studies* -nimisenä. Ajankohtaisuus oli perusteena myös Euroopan Integraatio -nimiselle sivuainekokonaisuudelle, joka käynnistyi taloushistorian professori Riitta Hjerppen aloitteesta vuonna 1996 ja johon osallistui myös yhteiskunta- ja taloustieteellinen tiedekunta. EU:n Jean Monnet -rahastosta saatiin opetuksen aloittamiseksi pieni starttiraha.

Toinen monen tiedekunnan projekti, johon historian laitoksella oli erityisiä intressejä, oli kaupallisten aineiden opettajankoulutus. Opettajankoulutuslaitoksen apulaisprofessori Paavo Malisen aloitteesta koulutuksen tehostamista viriteltiin 1980-luvun alussa. Kaupallisten aineiden (ja "konekirjoituksen"), jota opettivat lähinnä merkonomit peruskoulun yläasteella, katsottiin hyvin soveltuvan historian ja yhteiskuntaopin opettajien sivuaineeksi. Kun humanistisen alan tutkintoasetukseen lisättiin vuonna 1982 kaupalliset aineet Jyväskylän yliopiston kohdalle, ryhtyi yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan taloustieteiden laitos järjestämään 40 opintoviikon sivuainekokonaisuutta. Opetussuunnitelma hyväksyttiin humanistisessa tiedekunnassa. Opiskelijoiden kiinnostus oli melko vähäistä, joten projekti ei ollut pitkäikäinen.

Englanninkielisen kulttuurialueen vastapainoksi luotiin muille vieraiden kielten laitoksille *Etudes Françaises*, *Deutsche Kulturstudien* ja *Studi Italiani* -perusopinnot 1980-luvun loppupuolella. Kysynnän ja kielikeskuksen kanssa tapahtuvan yhteistyön ansiosta nämä ovat säilyneet. Harvinaisempaa tarjontaa edustivat tanskan kielen ja kulttuurin perusopinnot, joita saattoi suorittaa pohjoismaisten kielten laitokselle, samoin kuin *Nordiska kulturstudier* sekä slovakian kielen perus- ja aineopinnot, jotka nykyään järjestetään yliopiston kielikeskuksessa. Russologian (venäjän kielen ja kulttuurin) perusopintohanke eteni opetussuunnitelmaksi asti vuonna 1995, mutta toteutus jäi laihaksi. Seuraavalla vuosikymmenellä venäjän kielen ja kirjallisuuden oppiainemeni muutettiin venäjän kieleksi ja kulttuuriksi.

Taideaineet järjestivät vuodesta 1996 alkaen edellä mainittuja hie-man muistuttavat *taiteiden perusopinnot*, jotka koostuivat kirjallisuuden, musiikin, taidehistorian ja taidekasvatuksen peruskursseista. Sittemmin kokonaisuus siirtyi avoimeen yliopistoon nimellä *kulttuurin avaimet*.

Taidekasvatukseen perustettiin professori Lauri Olavi Routilan aloitteesta vuonna 1987 graafisen suunnittelun linja aluksi perusopin-

toihin, mutta myöhemmin laajempaan ja yhteistyössä Keski-Suomen Ammattioppilaitoksen kanssa. Opetuksen lähtökohtana oli tietotekniikassa alkanut valtava kehitys, joka toi kuvan ja grafiikan käsittelyyn yhdessä tekstin kanssa aivan uusia mahdollisuuksia kaikkien ulottuville. Koulutuksen laajentaminen olisi edellyttänyt useamman laitoksen yhteistä projektia, sillä esimerkiksi journalistiikassa tarvittiin myös graafista opetusta. Kömpelöiden ja tuolloin kalliiden tietokoneiden ja ohjelmien yhteiskäyttöä ei vielä osattu suunnitella. Kun alan tietous vähitellen yleisty ja tekniikka halpeni, ei linjan jatkamiselle enää ollut samanlaista tarvetta kuin pioneerivaiheessa.

Taidekasvatuksen tuottama aiemmin jo mainittu kulttuurityön sivuainekokonaisuus laajeni vuonna 1993 siten, että yhteiskuntapolitiikan osuutta kasvatettiin ja kyseinen laitos ryhtyi koordinoimaan kokonaisuutta. Tässä yhteydessä nimeen lisättiin *Cultural Management* ilmentämään monissa ulkomaissa yliopistoissa tunnettua "Arts Management" käsitettä. Samansuuntainen oli myöhemmin musiikin laitoksen järjestämä *Music Management* -sivuainekokonaisuus.

Kuvaamataidon aineopettajankoulutusta yritettiin moneen otteeseen ideoida ja saada Jyväskylän yliopistoon, kuten aiemmin jo kerrottiin. Viimeksi sitä yritettiin 1990-luvun alussa, kun tiedettiin, että valtioneuvosto oli valmis perustamaan Suomeen toisen koulutuspaikan Taideteollisen korkeakoulun rinnalle. Taidekasvatuksen oppiaineen olemassa olo, taidehistoria sekä opettajankoulutuslaitoksen antama kuvailmaisun opetus antoivat ajatukselle luonnollisen pohjan, mutta yhteistä ja yhtenäistä suunnitelmaa ei saatu aikaan. Voi olla, että Lapin yliopisto olisi kisan voittanut joka tapauksessa, mutta humanistisen tiedekunnan opettajapainotteiseen profiiliin koulutus olisi hyvin sopinut – tai sitten olisi perustettu jo 1960-luvulla haaveiltu taiteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitoksen kuvailmaisun opetus siirtyi vuonna 1994 humanistiseen tiedekuntaan kuvakoulutuksen nimellä, sulautuakseen seuraavalla vuosikymmenellä taidelaitosten uusiin maisteriohjelmiin.

Unkarin kieltä ja kulttuuria opetettiin jo 1970-luvulla suomen kielen laudatur-vaatimusten yhteydessä. Ensimmäinen unkarin kielen lehtori vuodesta 1975 alkaen oli fil. tri Antal Kiss. Kirjallisuuden laitoksen aloitteesta käynnistettiin tiedekunnassa vuonna 1989 hungarologian projekti (nykyisin sanottaisiin hanke). Tavoitteena oli tuottaa usean laitoksen yhteistyönä unkarin kieleen ja kulttuuriin suuntautuvaa opetusta ja tutkimusta. Projektin koordinaattorina aloitti kirjallisuuden yliassistentti, fil.

tri Tuomo Lahdelma, joka sittemmin nimitettiin hungarologian määrää- aikaiseen professuuriin vuodesta 2003 alkaen. Hungarologiassa saattoi aluksi suorittaa perusopinnot ja myöhemmin periaatteessa kaikki opin- totasot, mutta vuonna 2008 opetussuunnitelma tiivistettiin sisältämään vain maisteriopinnot, joiden ohella tai niihin sisällyttäen on tarjolla myös kielitaito-opetusta. Merkittävintä on kuitenkin ollut jatkokoulutus, joka on tuottanut useita unkarilaisia tohtoreita.

Hungarologian yhteyteen pyrittiin 1990-luvun lopulla perustamaan elokuva- ja mediakasvatuksen perusopinnot. Hanke ei toteutunut, kos- ka katsottiin, ettei kannattanut lähteä kilpailemaan tällä alalla Turun yli- opiston kanssa.

Keski-Suomen kirjailijoiden toive kirjailijoiden ja kirjoittamisen koulutuksesta sai konkreettista sisältöä 1990-luvun alussa, kun kirjalli- suuden ja viestintätieteiden laitoksen yhteistyönä ryhdyttiin suunnittele- maan uutta kokeiluluonteista opetus- ja opiskelumuotoa. Tavoitteena oli opiskelijoiden yksilöllisen kaunokirjallisen, draamallisen, sähköisen tai asiaviestinnällisen ilmaisun kehittäminen. Puheviestinnän lehtori Maarit Valo nimitettiin johtamaan neuvottelukuntaa, jossa olivat edustettuna Oriveden opisto, Suomen Nuoriso-opisto, Keski-Suomen läänin taide- toimikunta, Keski-Suomen kirjailijat, kirjallisuuden laitos sekä yliopiston silloinen täydennyskoulutuskeskus. Neuvottelukunta esitti kirjoittaja- ohjelman approbaturin opetussuunnitelman humanistisen tiedekunnan hyväksyttäväksi, mikä tapahtui tammikuussa 1992. Opetus laajeni pian aineopintoihin. Vastaavaa opetusta kirjallisuuden sanataiteen nimellä annettiin Oriveden opistossa.

Kirjoittajaohjelman sivuainekokonaisuuden hyväksyminen tiede- kunnan opetussuunnitelmaan oli poikkeuksellista sikäli, että opetuksen toteutusvastuu jäi pääosin tiedekunnan ulkopuolelle. Koska uusia opetus- virkoja ei 1990-luvulla pystytty perustamaan, oli yhteistyö avoimen yli- opiston kanssa ainoa mahdollisuus järjestää tätä opetusta. Koulutukseen oli ja on edelleen suuri kysyntä, jota resurssien puutteessa ei ole kyetty täysin hyödyntämään. Kirjoittajakoulutuksen nimi on nykyään pelkkä kirjoittaminen ja sen tentaattorina on pitkään toiminut nykyinen hunga- rologian professori Tuomo Lahdelma, joka 1990-luvulla oli kirjallisuu- den yliassistentti. Kirjoittajakoulutuksen syventävät opinnot aloitettiin vuonna 2002 kirjallisuuden linjana, ja vuonna 2007 tiedekunta hyväksyi kirjoittamisen itsenäiseksi maisteritason oppiaineekseen.

Museoalan perinteiseen koulutukseen kuuluivat ns. museoaineiden eli humanistisessa tiedekunnassa joko Suomen historian, taidehistorian tai etnologian pääaineopinnot sen mukaan, halusiko opiskelija suuntautua kulttuurihistorialliseen vai taidemuseotoimeen. Museoalan vakinaisten virkojen ja toimien lisääntyessä 1970-luvulla tuli alan koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla ajankohtaiseksi. Suomen museoliitto katsoi, että voidakseen edistyä museotoiminta tarvitsi tehtäviensä teoreettista erittelyä, metodien kehittelyä sekä jatkokoulutusta. Pitkän tähtäyksen tavoitteena liitto ajoi oppituolin perustamista, ja esitti ensiksi museologian approbatur-opetuksen aloittamista Turun ja Jyväskylän yliopistoissa. Jyväskylän kesälukukaudella oli jo 1980-luvun alussa annettu museoalan opetusta siten, että käytännön tietoutteen museoiden organisaatiosta, kokoelmista, kirjastoista ja arkistoista yhdistettiin laajempi näkökulma museoalan tutkimukseen ja pedagogiikkaan. Lukuvuonna 1983–84 voitiin aloittaa 20 opintoviikon sivuainekokonaisuus. Turku seurasi perässä seuraavana vuonna, ja myöhemmin opetus alkoi myös Helsingin ja Oulun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Vuonna 2002 opetus alkoi myös Tampereen yliopistossa.⁹³

Vuonna 1989 saatiin museologian opetusta varten humanistiseen tiedekuntaan yliassistentuuri, johon nimitettiin Keski-Suomen Museon intendentti fil. tri Janne Vilkuna. Opintojen ja harjoittelun järjestämistä edisti se, että Vilkuna nimitettiin vuonna 1993 myös yliopiston museon johtajaksi. Yliassistentuuri muutettiin ensiksi apulaisprofessoriksi (1997) ja vuonna 1999 vakinaiseksi professoriksi viranhaltijan pysyessä samana. Jyväskyläläisessä museologiassa korostuu se näkökulma, että museot sinänsä eivät ole päämääriä, vaan välineitä kulttuurin ymmärtämisessä ja kulttuuri-informaation levittämisessä. Vuonna 2002 tiedekunta hyväksyi museologian syventävien opintojen ja jatkokoulutuksen opetussuunnitelman. Ensimmäinen tohtori valmistui taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitokseen kuuluvassa museologiassa vuonna 2006. Museologian aseman kannalta merkittävä oli museolain muutos vuonna 1992, jonka perusteella annetussa asetuksessa vuonna 2005 museoiden valtionrahoituksen ehdoksi määrättiin, että ylemmillä viranhaltijoilla tulee korkeakoulututkinnon lisäksi olla työkokemusta tai ”museologian perusopintoja”.

(12) Ilmasotakoulun tiloissa Tikkakosken varuskunnassa pidetty Hannu Valtosen väitöstilaisuus vuonna 2006 oli museologiassa maan ensimmäinen ja samalla ensimmäinen kampuksen ulkopuolella pidetty humanistisen tiedekunnan väitös. Keski-Suomen Ilmailumuseossa pidetyssä kahvitilaisuudessa Valtonen tarkastelee empaattisesti tutkimuskohteensa Messerschmitt Bf 109 hävittäjän jäänteitä.

Etnologian laitokseen kuuluva kansanrunoudentutkimus eli folkloristiikka säilyi 2000-luvulla asti itsenäisenä oppiaineena, vaikka siinä ei ollut omaa professuuria. Kuten alussa mainittiin, professori Asko Vilkuna hoiti sitä päätoimensa ohella, samoin kuin pienemmässä määrin apulaisprofessori Veikko Anttila myöhemmin. Apulaisprofessori Päivikki Suojasen (sittemmin Antola) tutkimusalueet ja opetus pitivät folkloristiikkaa yllä 1980- ja 1990-luvulla, kunnes se vähitellen supistui yhdeksi kansatieteen linjaksi. Kulttuuriantropologia, johon vuonna 1997 perustettiin apulaisprofessorin virka, oli alun alkaen etnologian erikoistumislinja. Vuoden 2007 opetussuunnitelmassa linjajako poistui, jolloin sekä folkloristiikka että kulttuuriantropologia sulautuivat etnologia-nimikkeeseen alle. Laitoksen järjestämä Itä-Aasian tutkimuksen sivuainekokonaisuus oli käynnissä 2000-luvun alkupuolella.

Vuonna 1974 Jyväskylän yliopiston erillislaitokseksi perustettu Valtakunnallinen kielikeskus, sittemmin Korkeakoulujen kielikeskus, siirrettiin vuonna 1996 humanistisen tiedekunnan alaisuuteen ja nimi muutettiin Soveltavan kielientutkimuksen keskuksesi (Solki). Laitoksen tehtävänä oli alun perin kielikeskusten opetuksen suunnittelu ja koordinointi sekä muutenkin kehittää maan korkeakoulutasoista kieltenopetusta, muun muassa oppimateriaalia laatimalla sekä täydennyskouluttamalla kielikeskusten opettajia. Kielikeskusten toiminnan vakiinnuttua laitoksen toiminta painottui yhä enemmän tutkimukseen sekä jatkokoulutukseen. Kierreltyään eri puolilla kampusta ja kaupunkia Solki sai tiedekuntaan liittyessään vihdoin vakinaiset tilat Ylioppilastalosta.

Kari Sajavaaran tultua nimitetyksi soveltavan kielitieteen professoriin vuonna 1996 alkoi Solkissa vilkas jatkokoulutustoiminta sekä rajoitetusti myös maisterikoulutus, johon osallistui lähinnä ulkomaalaisia opiskelijoita. Soveltavan kielitieteen maisterikoulutus siirtyi kielten laitokseen vuonna 2007. Seuraavana vuonna keskus sai uuden merkittävän tehtävän, kun valtakunnallinen kielikoulutuspolitiikan tutkimus- ja kehittämisenverkosto annettiin sen koordinoitavaksi vuoden 2009 alusta alkaen.

Kielten laitokset toteuttivat 1990- ja 2000-luvun alussa useita kansallisia opettajankoulutuksen hankkeita, joista mainittakoon italian kielen ja kulttuurin täydennyskoulutus, vieraiden kielten opettajien pätevyyskoulutus sekä äidinkielen ja kirjallisuuden, englannin, saksan ja musiikin aineenopettajakoulutuksen laajennushanke.

(13) Taidehistorian laitoksen henkilökunta poseeraa 1980-luvulla Seminaarinmäen harjun portailla A- ja M-talojen välissä. Edessä professoripariskunta Kalevi ja Kaarina Pöykkö (oikealla), muut vasemmalta lukien amanuenssi Tellervo Helin, tutkimusassistentti Terttu Packalén, maisteri Reijo Valta, assistentti Leena Valkeapää, toimitussihteeri Marja-Leena Mäkinen, assistentti Heikki Hanka (sittemmin professori), museologian yliassistentti Janne Vilkuna (sittemmin professori) ja tutkija Hanna Pirinen (sittemmin yliassistentti).

TIETOTEKNIIKAN TULO

Tiedekunnan ensimmäiset tietokoneet sijaitsivat puheentutkimuksen laboratoriossa päärakennuksen siivessä. Ne oli tarkoitettu tutkimuskäyttöön, mutta tietokoneiden käytöstä kirjoittamisvälineenä saatiin 1980-luvun alussa tietoa muillekin laitoksille. Koneiden muistikapasiteetti oli kuitenkin aluksi niin pieni, että kokonaisia kirjoja, joissa humanistit mieluiten esittivät tutkimustuloksensa, ei niihin mahtunut. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla kuitenkin useille laitoksille hankittiin tietokoneita, sillä muutamat humanistitutkijat jo tiesivät siitä olevan ”hyötyä ajatuksen ja muodon kehittämisessä”.⁹⁴ Lehtorit Pertti Hurme viestintätieteiden laitokselta ja Jean-Michel Kalmbach romaanisten kielten laitokselta olivat ensimmäisiä tietokoneavusteisesta opetuksesta kiinnostuneita opettajia, jotka levittivät sanomaa 1980-luvun lopulla koko tiedekunnalle. Samoihin aikoihin opintokirjojen korvaaminen sähköisellä opintorekisterillä aikaan sai päätteiden ja pian myös henkilökohtaisten tietokoneiden hankinnan kaikille laitoksille.

Seuraavalla vuosikymmenellä kehitys ja koneiden yleistyminen oli jo räjähdysmäistä niin opetuksessa kuin hallinnossakin, mutta ohjelmistojen, verkkojen ja käyttöjärjestelmien kirjavuus hankaloitti systemaattista tietotekniikan hyödyntämistä. Tiedekunta nimesi vuonna 1999 tietostrategian työryhmän selvittämään ja luotaamaan kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita tietotekniikka avasi. Vuonna 2000 tiedekunta hyväksyi ”tieto- ja viestintäteknologian ohjelman”, joka oli ensimmäinen laatuaan Jyväskylän yliopistossa. Sen tarkoituksena oli vaikuttaa laitosten ja oppiaineiden toimintaan niin, että eri tieteenaloilla syntyisi visioita uuden teknologian hyödyntämisestä. Ohjelmaa päivitetään säännöllisesti ja sitä ryhdyttiin kutsumaan tietostrategiaksi, joka kattaa opiskelun, opetuksen, tutkimuksen, hallinnon ja lähituen.

2000-luvulle tultaessa tekniset vaikeudet alkoivat olla voitettuja ja tiedekunta pystyi jo omin voimin järjestämään opiskelijoille tieto- ja viestintäteknologian perusopetusta. Lisäksi tietotekniikka siivitti useita verkostokoulutushankkeita etenkin sivuainekesyntää tyydyttämään, mutta myös tutkimushankkeiden osana. Osa niistä käynnistyi kansallisen Virtuaaliyliopiston aloitteesta tai sen projekteihin liittyen, osa yliopistojen omasta aloitteesta. Tiedekunnalla oli vuonna 2002 kaiken kaikkiaan 39 erilaista virtuaaliyliopistohanketta, joista kuusi oli osittain opetusministeriön rahoittamia; *MOVE (Musiikin opetus ja tutkimus verkossa)*,

Viestintätieteiden valtakunnallinen yliopistoverkosto, Kirjallisuustieteen valtakunnallinen virtuaaliyliopisto, Kieliteknologian verkosto sekä *Agricola – Suomen historia-verkko*. Lisäksi soveltavan kielentutkimuksen keskus ja kielten laitos tekivät yhteistyötä *Virtuaalikielikeskus*-hankkeessa. Tiedekunta osallistui 2000-luvulla myös valtakunnallisiin sivuaineverkostoihin, joita olivat matkailuala, Itä- ja Kaakkois-Aasian tutkimus, semiotiikka, maaseutuo-pinnot sekä kielen opettamisen ja oppimisen teknologia. Näistä viimeksi mainittu koordinoitiin ja toteutettiin valtakunnallisessa kieliteknologian verkostossa, jossa soveltavan kielentutkimuksen keskuksella oli johtava rooli. Nimi täsmentyi myöhemmin kielenopettamisen teknologian opintokokonaisuudeksi (KooKit).

Verkostojen lisäksi laitoksilla oli jo 2000-luvun alussa käynnissä useita virtuaalisia sisältöhankkeita, jotka oli suunniteltu apuvälineiksi tutkijoiden käyttöön, tuottamaan tutkimustietoa taikka toimimaan suoraan tutkimusaineistona. Tällaisia olivat esimerkiksi *Kielitieteen terminologia* ja *eSävelmät* -hankkeet. Monet opettajat alkoivat koulutautua tieto- ja viestintätekniikan, esimerkiksi Optima-oppimisalustan, hyödyntämiseen kurssien järjestämisessä.

(14) Puheentutkimuksen laboratorio oli vilkkaassa käytössä vielä 1980-luvulla. Tutkimusassistentti Anna-Mari Murtorinne, sittemmin tohtori ja Normaalikoulun äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori, seuraa nauhoitetun puheen käyriä keskiarvospektrianalysointilaitteesta. Laboratorioon oli vuonna 1980 hankittu myös Exorset-merkinen tietokone. Vuosina 1984–1987 fonetiikan opettajien käyttöön saatiin Kaypro, Amiga ja Macintosh -merkkiset pöytäkoneet, joilla pystyttiin jo tekstinkäsittelyyn.

TUTKINNONUUDISTUKSEN PURKU

Jo 1980-luvun loppupuolella suuren tutkinnonuudistuksen rakenne alkoi mukautua realiteetteihin. Humanististen tiedekuntien toiveiden tuloksena yleisopintojen minimilaaajuus saatiin supistumaan 15 opintoviikkoon vuonna 1988. Pian tämän jälkeen tiedekunnan FK-tutkintojen määrä alkoi nousta ennen näkemättömiin lukuihin, vaikka vakinaisen henkilökunnan määrässä ei tapahtunut olennaisia muutoksia (ks. liite 3). Kahdensadan filosofian kandidaatin raja ylitettiin vuonna 1990. Suurempi tutkintorakenteen muutos, jonka eteen varsinkin Jyväskylän humanistinen tiedekunta työskenteli pontevasti, oli alemman kandidaatin tutkinnon palauttaminen. Aloitteessaan lokakuussa 1989 tiedekunta totesi, että statukseltaan epämääräiset HuK-arvot olivat kaksinkertaistuneet viidessä vuodessa, mikä osoitti opiskelijoiden ymmärtäneen sen tärkeäksi välitavoitteeksi, siis käytännössä välitutkinnoksi.

Tiedekunnan aloitteessa, joka esitettiin kymmenkunta vuotta ennen kuin Bolognan prosessi käynnistyi, kasvava kansainvälinen opiskelijavaihto mainittiin painavimpana argumenttina välitutkinnon palauttamiselle: "Etenkin ulkomaalaisille on ollut hankala selittää sitä, mikä on käsitteiden 'arvo' ja 'tutkinto' välinen ero. Monelle ulkomaalaiselle selkeä tutkintonimike olisi hyödyllisempi kuin epämääräinen arvo. Sama koskee tietysti myös esimerkiksi stipendiaateiksi meneviä suomalaisia. Keski-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa 2-portainen perustutkinto on yleinen. Noin 3 vuotta kestävä ensimmäisen asteen tutkinto on ainakin Ranskassa, Espanjassa, Irlannissa ja Englannissa, sekä pohjoismaista Norjassa ja Islannissa. Myös Ruotsin 120 pisteen perustutkinto on tarkoitettu 3-vuotiseksi. Yhdentymiskehityksen kannalta näyttäisi siis luontealta, että Suomenkin perustutkintojärjestelmä olisi 2-portainen, jossa 1. portaan muodostaisi 3-vuotinen tutkinto."⁹⁵ Marraskuussa 1990 tämän historian kirjoittajalla oli tilaisuus OPM:n järjestämässä seminaarissa Espoon Kaupunkiopistolla toistaa nämä teesit, jotka eivät ministeriön edustajissa enää herättäneet vastarintaa.

Sen jälkeen kun humanistisen alan arviointiryhmäkin asettui samalle kannalle, lähti uusien tutkintoasetusten valmistelu ripeästi käyntiin.⁹⁶ Kuten edellä kerrottiin, humanististen tiedekuntien koulutusohjelmat muodostuivat heikosti naamioiduista oppiaineryhmistä. Vuoden 1994 humanistisen ja luonnontieteellisen alan tutkintoasetuksessa (nro 221/1994) purettiin koko koulutusohjelmarakenne, palautettiin oikea

HuK-tutkinto ja yleisopintojen osalta säädettiin enää vain kielten vähimmäissuorituksista. Lapsi oli toivottu, joten tässä uudistuksessa ei tarvittu lainkaan siirtymäaikaa.

Jotta ministeriöllä olisi säilynyt jonkinlainen kontrolli- ja säätelymahdollisuus siihen, mitä aloja yliopistoissa opetettiin, laadittiin asetukseen liitteeksi pääaineiden ja eräiden pääaineryhmien luettelo. Jos yliopistot halusivat aloittaa tai lopettaa jonkin oppiaineen syventävät opinnot, tarvittiin siihen liitteen muutos. Uusi tutkintoasetus lakkautti asetuksen nro 741/1979, joka oli sisältänyt luettelon kunkin tiedekunnan kouluissa opetettavista aineista, eikä tarkentavaa asetusta ole myöhemmin annettu. Epämääräiset pääaineryhmät antoivat hyvin epätarkan kuvan yliopistojen koulutusvastuusta, eikä ”monitieteisten oppiaineiden” käsite ollut omiaan selventämään kuvaa.⁹⁷ Onneksi epäselvä säädöstilanne ei haitannut yliopistojen toimintaa. Humanistinen tiedekunta kuitenkin esitti vaihtoehtoista järjestelmää koulutusvastuun määrittelemiseksi: ”Tuntuisi järkevämmältä, että kunkin tiedekunnan laudatur-tasoisista aineista sovitaisiin yliopiston ja opetusministeriön välisissä neuvotteluissa, taikka jonkinlaisen anomusmenettelyn kautta, jos kontrolli on välttämätön”.⁹⁸

Vuoden 1994 tutkintorakenteesta oli helppo vuonna 2005 siirtyä niin sanotun Bolognan prosessin mukaiseen malliin, jossa alempi ja ylempi perustutkinto ovat itsenäisiä suhteessa toisiinsa. Humanistinen tiedekunta pyrki tässä yhteydessä välttämään sitä, että tutkinnot olisivat uuden pisteytyksen takia taas paisuneet, kuten 1970-luvun lopulla oli tapahtunut. Siksi pääaineen kokonaisuuksille annettiin reilusti pisteitä, jotta yksittäiset jaksot pystyttäisiin mitoittamaan väljemmin eikä sivuaineita tarvittaisi liikaa.

Opetusministeriön ansioksi vuosien 1994 ja 2005 tutkinnonuudistuksissa on laskettava, että uudistuksia ei enää saneltu ”ylhäältä”, vaan ne noudattivat tässä suhteessa aivan toisenlaista strategiaa. Yliopistojen ääntä, joka onneksi oli varsin yhtenäinen, kuultiin ja siitä vedettiin suurissa linjoissa oikeat johtopäätökset. Sen seurauksena puolestaan yliopistot tekivät oman osansa vapaaehtoisesti ja jopa innokkaasti, ainakin humanistisella alalla.

TIEDEKUNTA SELVIÄÄ 1990-LUVUN LAMASTA

Vuoden 1994 tutkinnonuudistuksen aikoihin tiedekunta, kuten koko yliopistolaitos, kärsi lähellä konkurssia käyneen valtion taloudenpidon seurauksista. Lomarahoista luopumisilla ja henkilökunnan palkattomilla parin viikon virkavapauksilla tiedekunta selvisi vuodenvaihteen 1994–95 yli. Kriisibudjetin hallintaan kuului, että viransijaisia ei määrätty, minkä ansiosta varsinaisiin virkojen lakkauttamisiin ei tiedekunnassa tarvinnut mennä. Monia virkoja tosin ”kellutettiin” parempia aikoja odotellessa. Pian tämän vaiheen jälkeen edessä oli hallintohenkilökunnan vähentämishjelma, 2000-luvun ”tuottavuusohjelman” edeltäjä, jonka kuitenkin parin vuoden kuluessa annettiin unohtua, koska kansantalouden tuottavuus oli taas kääntynyt nousuun.

Talousoingelmia oli silti riittämiin. Tiedekunnan budjetit olivat 1990-luvun lopulla loivasti laskevia, mikä aiheutui yliopiston sisäisestä rahanjakomallista sekä siitä, että yliopisto oli joutunut vuokralaiseksi omissa tiloissaan. Pahimpina vuosina 2000–2003 tiedekunta menetti budjetissaan kolmisen miljoonaa markkaa (n. ½ miljoonaa euroa) vuodessa. Kun yliopiston rahanjakomalli vuonna 2004 muuttui enemmän tulosta suosivaan suuntaan, kääntyi tiedekunnan talouskin jälleen nousuun. Myönteistä kehitystä oli myös se, että yliopistojen hallinta valtionbudjetin avulla väheni 1990-luvulla. Vakinaisten virkojen palkat olivat aiemmin tulleet ”korvamerkittyinä” budjetissa, kuten myös varat tuntiopetukseen sekä opetusvälinehankintoihin. Virkabudjetin momentteja ei saanut millään perusteella ylittää, ellei eduskunta myöntänyt lisäbudjettia. Uudessa järjestelmässä kokonaisrahoituksen puitteissa oli suurempi toimintavapaus.

Siirtyminen perus-, tulos- ja hankerahoitukseen aiheutti toisaalta sen, että voidakseen jatkaa toimintaa entisessä laajuudessaan oli tiedekunnan parannettava tulostaan ja kehiteltävä uusia mahdollisuuksia hankerahoitukseen, jota oli saatavissa yliopiston omasta budjetista sekä ulkopuolisista lähteistä, pääasiassa opetusministeriöstä. Tiedekunta onnistui huomattavasti lisäämään tutkintomääriään, kuten liitteestä 3 näkyy, lähinnä jatkokoulutusta tehostamalla sekä vuoden 2005 tutkinnonuudistuksen antamia mahdollisuuksia hyödyntämällä. Tiedekunnan tuleva taloudellinen kehitys riippuu paljolti siitä, millainen painoarvo tutkinnoilla tulee olemaan yliopiston rahanjaossa.

Jälkeenpäin katsoen tiedekunta selvisi 1990-luvulla alkaneesta taloudellisesta lamakaudesta yllättävän vähin vaurioin. Se on laskettava keski-

tetyt ja taitavan budjetin hallinnan ansioksi, jossa hallintopäällikkö Matti Myllykoskella ja dekaaneilla oli keskeinen rooli. Rakenteelliset muutokset olivat väistämättömiä, mutta niitä ei tarvinnut ryhtyä toteuttamaan taloudellisen konkurssin seurauksena, vaan terveeltä pohjalta. Laitosten uusi yhdistäminen, tietotekniikan hyödyntäminen sekä palvelukeskuskulttuurin kehittäminen, joista lisää jäljempänä, olivat merkittävimmät toimenpiteet tiedekunnan ”kilpailukyvyt” säilyttämiseksi 2000-luvulla.

MAISTERIOHJELMIA JA MUUNTOKOULUTUSTA

Maisteriohjelmat vakiintuivat vuoden 2005 tutkinon uudistuksen yhteydessä, jolloin tuli mahdolliseksi järjestää ylempään tutkintoon johtavat opinnot erillään kandidaattiopinnoista. Ohjelmien kankea säätely asetusteitse johti periaatteessa hankalaan nimitysongelmaan, kun samalla tuli mahdolliseksi järjestää erillinen maisterin tutkinto kaikissa syventävien opintojen tasoissa oppiaineissa. Laivat onneksi osaavat kulkea tutuilla vesillä ilman luotsiakin.

Jo ennen ”Bolognan mallin” mukaisia maisteriohjelmiä oli tiedekunnassa järjestetty useita ylempään tutkintoon johtavia ohjelmia uuden tyyppisiä ammatillisia erityistarpeita varten. Niiden kautta saatiin kokemusta opetussuunnitelman henkilökohtaisesta räätälöinnistä ja ulkopuolisen rahan hallinnoinnista.

Aiemmin mainittu Suomen puheopiston ns. korkeakoululinjan lakkauttaminen 1970-luvun lopussa synnytti tarpeen jatkokouluttaa opistos- ja valmistuneita logonomeja. Vuodesta 1986 alkaen yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja tiedekunnan puheviestinnän oppiaine järjestivät tätä varten mittavan ohjelman, jossa logonomeille tarjottiin opintojensa täydentämistä ensiksi puheviestinnän aineopintoihin ja halukkaille syventäviin opintoihin saakka. Koko filosofian kandidaatin tutkintokin oli mahdollista koota, mutta sivuaineet ja yleisopinnot täytyi opiskelijan tällöin suorittaa oma-aloitteisesti.

Opistoasteen konservaattoritutkinnon suorittaneiden ”muuntokoulutus” maistereiksi aloitettiin vuonna 1992 kampanjalla, jossa konservattoreita pyrittiin motivoimaan jatkokoulutukseen joko etnologiassa tai taidehistoriassa ja myöhemmin myös museologiassa.⁹⁹

Konservaattoriopintojen hyväksi lukeminen ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatiminen opiskelijoille muistuttivat prosesseina

musiikinopettajien ja logonomien pätevöittämisskoulutuksia. Näistä saatiin arvokasta kokemusta myöhemmälle uuden tutkintojärjestelmän maisterikoulutukselle. Konservattoritutkinnon muuttuminen ammattikorkeakoulututkinnoksi yksinkertaisti opinto-ohjausta, kuten myös musiikki-, viestintä- ja taideteollisen alan täydennyskoulutuksessa. Vuonna 2008 tiedekunnan museologia-oppiaineessa hyväksyttiin Suomen ensimmäinen konservoinnin käytännön työtä käsittelevä väitöskirja.

Musiikkiterapiassa voitiin edellä jo mainitun kandidaattitason koulutuksen jälkeen siirtyä maisterikoulutukseen 1990-luvulla. Koulutukseen rekrytoitiin sekä Jyväskylässä että muualla valmistuneita musiikin, terveydenhoidon ja erityiskasvatusalan kandidaatteja sekä etenkin alan uuden ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita. Yksi ensimmäisistä Jyväskylässä valmistuneista musiikkiterapeuteista oli Jaakko Erkkilä, joka väiteltään ryhtyi hoitamaan vuonna 1997 perustettua musiikkiterapian apulaisprofessuuria. Saman vuoden syksyllä käynnistyi ensimmäinen haku maisterikoulutukseen. Vakinaiseksi muutettuun professuuriin Erkkilä nimitettiin vuonna 2002. Viimeisimmän tutkinnonuudistuksen yhteydessä musiikkiterapia oli yksi ensimmäisistä asetuksella vahvistetuista ”virallisista” maisteriohjelmista.

Tiedekunnan ensimmäinen englanninkielinen maisteriohjelma oli viralliselta nimeltään *Interdisciplinary Master's Programme in Intercultural Communication and Intercultural Relations (ICIR)*. Ohjelman taustalla oli *Intercultural Studies* -nimisten sivuaineopintojen järjestäminen yliopiston vieraskielisen ohjelman puitteissa vuodesta 1992 alkaen. Sivuaineohjelma toteutettiin viestintätieteiden laitoksella ja sen johtajana toimi soveltavan kielitieteen apulaisprofessuuria tuolloin hoitanut Ph.D Liisa Salo-Lee. Rehtori Aino Sallisen voimakkaasti tukiessa käynnistyi vuonna 1995 suunnittelu ohjelman kehittämiseksi useiden yhteistyötahojen kanssa. Yliopiston sisällä suunnitteluun ja toteutukseen osallistui täydennyskoulutuskeskus, jossa koulutuspäällikkö Reijo Keurulaisen panos oli merkittävä. Prosessi johti maisteriohjelman aloittamiseen vuonna 1997. Tavoitteena oli antaa eri pääaineista valmistuville opiskelijoille kulttuurienvälistä osaamista ja valmiuksia työskentelyyn kansainvälistyvässä toimintaympäristössä. Opetussuunnitelman tärkeä yksityiskohta oli ulkomailla tapahtuva harjoittelu, joka järjestettiin yhteistyössä täydennyskoulutuskeskuksen TIP-ohjelman (*Towards International Professionalism*) kanssa.

Maisteriohjelman rahoittajaksi saatiin Euroopan sosiaalirahasto (ESR), opetusministeriö sekä kuntia Keski-Suomen Liiton kautta. Tarkoitus oli, että ohjelma vakinaistuu vuoden 2003 jälkeen valtion budjettivaroin toteutettavaksi, kuten tapahtuikin. Ohjelmaa varten perustettiin vuonna 2002 professuuri, johon kutsusta nimitettiin määräaikaisena edellä mainittu Liisa Salo-Lee. Koska ohjelmalla ei aluksi ollut omaa pääainetta, täytyi ICIR:n opinnot sijoittaa jokaisen opiskelijan osalta hänen pääaineensa opetussuunnitelmaan, mikä aiheutti pitkiä ja joskus mutkikkaita neuvottelukierroksia. Tästä ongelmasta päästiin, kun tiedekunta perusti kulttuurienvälinen viestintä -nimisen pääaineen (*Intercultural Communication*) vuonna 2001.¹⁰⁰

Samana vuonna viestintätieteiden laitos liittyi useiden eurooppalaisten yliopistojen muodostamaan EMICC-verkostoon (*European Masters in Intercultural Communication*), jossa opiskelijoille tarjottiin erikoiskursseja sekä ohjausta tutkielmien teossa. Vuoden 2005 tutkinnonuudistus järkevöitti niin ICIR:n kuin muidenkin ohjelmien opetussuunnitelman, kun kandidaattitason opintoja ei tarvinnut enää sisällyttää maisterin tutkintoon.

(15) Kirjallisuuden eri lajit, historia ja kulttuurimaantieto ovat suosittuja erikoistumisalueita vieraiden kielten oppimisessa ja opetuksessa. Lehtori Randolph Wieck (toinen oikealta) ohjaa näytelmäharjoitusta kolmannen vuoden englannin opiskelijoiden kanssa vuonna 1994. Robert Harlingin *Steel Magnolias* sai ensi-iltansa samana vuonna. Opiskelijat oikealta lukien Sari Komulainen, Tuija Peltomaa, Tiina Mälkiä ja Mari Turunen.

Tietoteollisuuden alan niin sanottuun muuntokoulutukseen saatiin vuonna 1999 opetusministeriön määräraha, jolla ensiksi aloitettiin journalistiikan maisteriohjelma. Sen tarkoituksena oli, kuten myöhemmissä muissakin ohjelmissa, rekrytoida työelämässä olevia mutta yliopistopintoja jo tietyn määrän suorittaneita henkilöitä täydentämään tietoteknisiä ja viestinnällisiä työelämävalmiuksiaan ja valmistumaan samalla maisteriksi. Vuonna 2001 muuntokoulutus laajeni puheviestintään ja yhteisöviestintään sekä taide- ja kulttuuriaineisiin. Tiedekunta hyväksyi muuntokoulutuksille omat opetussuunnitelmansa, joita soviteltiin kunkin opiskelijan taustan ja tarpeiden mukaisesti. Kuten ICIR:ssä, tässäkin koulutuksessa vanha tutkintorakenne sopi huonosti taustaltaan heterogeeniselle opiskelijajoukolle, mutta moni ehti hyötyä Bolognan prosessista. Vastaavanlaisia muiden tiedekuntien koordinoimia ohjelmia, joihin humanistitkin osallistuivat, olivat digitaalisen median maisteriohjelma ja ryhmätyötekniologioiden maisteriohjelma. Vaikka tällaiset monen laitoksen yhteisohjelmat olivat vaikeita hallita, niistä saatiin arvokkaita kokemuksia uuden järjestelmän maisteriohjelmiin, jotka tulivat mahdollisiksi syksystä 2005 alkaen.

Kasvava tarve saada tutkinto-ohjelmia ulkomaalaisille opiskelijoille synnytti vuonna 2004 yliopiston sisäisen hankerahoituksen turvin tiedekunnan toisen englanninkielisen maisteriohjelman, jonka nimi oli *Nordic Arts and Culture Studies* (NACS). Ohjelman taustavoimana ja ideoijana oli taide- ja kulttuuriaineiden yhteistyöverkosto *Artes Liberales*. NACS:n pääaineina saattoivat olla kirjallisuus, museologia, musiikkitiede, taidehistoria, taidekasvatus, etnologia taikka jokin yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan aine. Ohjelman suunnittelu ja toteutus oli läheisessä yhteydessä ja yhteistyössä viimeksi mainitun tiedekunnan kulttuuripolitiikka-hankkeen kanssa. NACS:n rinnalle perustettiin vuonna 2005 digitaalisen kulttuurin (*Digital Culture*) pääaineohjelma, joka vakiintui myös pysyvän maisteriohjelman nimeksi. Ohjelman tavoitteena on valmistaa maistereita, jotka ymmärtävät kulttuurin nopeaa muutosta ja pystyvät työskentelemään digitalisoituvan taiteen ja kulttuurin aloilla. Digitaalisessa kulttuurissa oli jo vuodesta 2003 alkaen ollut tarjolla perusopinnot, jotka palvelivat etupäässä NACS:n opiskelijoita, valmistuen näin siirtymistä uuteen ohjelmaan. Sen alkaessa täytettiin digitaalisen kulttuurin määräaikainen professuuri, johon nimitettiin fil. tri Raine Koskimaa vuonna 2005.

Musiikkitieteen laitoksella oli 1990-luvulla käynnissä musiikin vastaanottamiseen, akustiikkaan ja kognitioon liittyviä tutkimus-

hankkeita, joissa hyödynnettiin ulkomaisia yhteyksiä ja verkostoja. Tutkinnonuudistuksen lähestyessä 2000-luvun alkupuolella näytti luontevalta, että näiden hankkeiden, jotka tuottivat myös opetusta ja opinnäytteiden ohjausta, ympärille voitaisiin rakentaa maisteriohjelma, kenties jopa "joint master's degree" eräiden eurooppalaisten yliopistojen kanssa. Ohjelman työnimenä oli musiikin kognitiotiede, jonka tiedekuntakin hyväksyi ohjelman pääaineen nimeksi, mutta "vetävämmäksi" nimeksi muotoutui pian *Music, Mind and Technology* (MMT). Ohjelmaan saatiin hankerahoitusta, jonka turvin voitiin perustaa määräaikainen professuuri vuonna 2003. Siihen nimitettiin musiikkitieteen yliassistentti fil. tri Petri Toiviainen, joka peruskoulutukseltaan oli teoreettisen fysiikan maisteri. Maisteriohjelman rekrytointi käynnistyi samaan aikaan kuin tutkinnonuudistuskin eli vuonna 2005. MMT-tutkimusryhmän ansiosta Suomen Akatemia myönsi vuonna 2007 musiikin laitokselle monitieteisen huippututkimusyksikön aseman ja rahoituksen. Yksikkö aloitti toimintansa vuoden 2008 alussa.

Eräitä kansallisia maisteriohjelmaa toteutettiin verkostoina samalla periaatteella kuin alkuvaiheen ICIR Jyväskylässä. Humanistisen tiedekunnan opiskelijoita on osallistunut Helsingin yliopiston järjestämään Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen ohjelmaan sekä Tampereen yliopiston koordinoimaan elektronisen kuvajournalismin maisteriohjelmaan.

(16) Yliopiston vuosijuhlassa 2002 professori Minna-Riitta Luukalle (keskellä) myönnettiin ylioppilaskunnan esityksestä Hyvän Opettajan palkinto. Hänen oikealla puolellaan yleisen historian professori Juha Sihvola, joka sai Jyväskylän yliopistosäätiön myöntämän tieteellisen tiedon julkistamispalkinnon. Saman palkinnon ovat saaneet v. 1999 nykykulttuurin tutkimuksen professori Katarina Eskola ja v. 2008 yleisen historian professori Seppo Zetterberg. Tiedekunnan opettajista Hyvän Opettajan palkinnon ovat saaneet myös lehtori Kalevi Ahonen (1998) ja lehtori Michael Coleman (2008). Muita palkittuja kuvassa ovat yliopiston kirjaston osastopäällikkö Pirkko Audejev-Ojanen (kulttuuripalkinto), professori Jaakko Pehkonen (Hyvä Esimies palkinto) ja professori Lauri Laakso (palkinto opetuksen kehittämistyöstä).

LAITOSTEN UUSI YHDISTÄMINEN 2000-LUVULLA

Jo Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunnan mietinnössä (FYTT) esitetty ajatus laitokseen suurentamisesta oli jäänyt odottamaan oikeaa hetkeä. Humanistisessa tiedekunnassa luontevat ratkaisut kehitettiin 1980-luvun keinokekoisten kokeilujen jälkeen 2000-luvulla, jolloin dekaani Kari Sajavaaran toimesta tiedekunnan 13 laitosta yhdistettiin viideksi. Näin tiedekunnassa on historian ja etnologian laitos, kielten laitos, musiikin laitos, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos ja viestintätieteiden laitos sekä soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Etenkin kielten laitos muodostui varsin suureksi, sillä se edustaa opetushenkilökunnan osalta noin 40 prosenttia tiedekunnan virkaesursseista. Siihen kuuluvat kaikki vieraat kielet, soveltava kielitiede (jatkokoulutusaineena myös Solkissa), suomen kieli ja viittomakieli. Kielten suurlaitoksessa palattiin lähes alkuperäisiin 1960-luvun vieraiden kielten oppiaineiden nimikkeisiin, lukuun ottamatta romaanista filologiaa, joka alun perin oli nimeltään romaaniset kielet. Hallinnollinen fuusio avasi tien seuraavina vuosina perustetuille kielten yhteisille opetus- ja tutkimusviroille.

Kokonaisuutena fuusioprosessi ei ollut helppo, ja vastustaviakin ääniä kuului. Aika oli kuitenkin jo kypsä sille ajatukselle, että useamman professorin laitos on vahvempi kilpailtaessa ulkopuolisesta rahoituksesta ja että hallinnollista ja ohjaustyötä voidaan sellaisessa jakaa useammalle henkilölle, toisin kuin yhden professorin laitoksissa. Pienlaitokset olivat liian haavoittuvaisia esimerkiksi sairaustapauksissa taikka talousjohdon epäonnistuessa. Eräissä tapauksissa oli jo jouduttu hallinnollisesti lakkauttamaan pienlaitos tai siirtämään väliaikaisesti sen taloudellinen päätösvalta dekaanille ja hallintopäällikölle. Muutos oli tapahtunut myös tiedekuntaneuvoston ja oppiaineiden suhteessa. Enää ei katsottu, että oppiaineen etuja tiedekuntaneuvostossa pystyisi valvomaan vain professori, kuten vielä 1980-luvun alussa oli ajateltu.

Uudet laitokset aloittivat toimintansa syyslukukaudella 2002. Rohkeutta vaadittiin niiltä, jotka ensimmäisinä ”uhrautuivat” suurlaitosten johtajiksi, mutta aikaa myöten toimintatavat ovat vakiintuneet, eikä samanlaista kritiikkiä kuin 1980-luvun alun fuusion yhteydessä ole enää esitetty. Johtamisen edellytykset ovat parantuneet monessa mielessä.

Koko tiedekunnan johtamiskulttuuri muuttui dekaani Maarit Valon kaudella (2002–2008) ja hänen toimestaan aiempaa tiedottavammaksi ja

tiimityöskentelyä tehokkaasti hyödyntäväksi. Säännölliset laitosjohtajien kokoukset, pysyvät työ- ja johtoryhmät sekä toimintakäsikirjat ovat tästä konkreettisenä osoituksena. Avoin tiedotuspolitiikka merkitsi muun muassa sitä, että yliopiston eri hallintoelimissä tai työryhmissä olevat tiedekunnan edustajat velvoitettiin raportoimaan kyseisestä toiminnasta. Osana yliopiston laatutyötä tiedekunta laati vuonna 2007 jatkokoulutuksen toimintaohjeistuksen sekä vuonna 2008 tiedekunnan yleisen laatukäsikirjan, jota laitokset laajentavat ja täydentävät omalta osaltaan.

Johtajat saavat siis tukea toiminnalleen, mutta silti heidän työtaakansa ja vastuunsa on jatkuvan muutoksen keskellä usein kohtuuton, etenkin kun ulkopuolelta tulevat ohjeet ja tavoitteet usein ovat keskenään ristiriitaisia. Humanistit osaavat onneksi lukea ajan merkkejä ja ovat joustavia sopeutumaan. Ensi vuosikymmenellä tapahtuva yliopistojen aseman muuttuminen, joka Jyväskylän yliopiston historiassa vuodesta 1966 laskien on kolmas hallinnonuudistus, tulee testaamaan jyvaskyläläisen tiedekunta- ja laitoshallintomallin pysyvyyden.

KOHTI PALVELUKESKUSTA

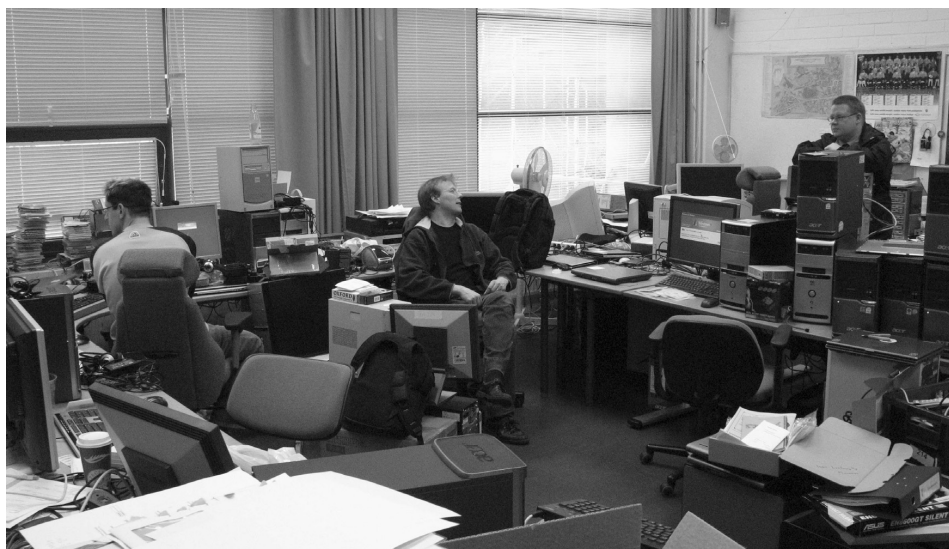
Tiedekunnan kanslian kehitys dekaanin apulaisista koko tiedekunnan palvelukeskukseksi antaa havainnollisen esimerkin 2000-luvun uusista johtamismenetelmistä ja tietotekniikan tulosta hallinnon avuksi - alkuvaiheessa tosin tietokoneiden "apu" oli kovin kyseenalaista.

Tiedekunnan kanslia oli päärakennuksesta lähdettyään majailnut uuden hallintorakennuksen (T) kolmannessa kerroksessa. Sieltä se muutti M-talon kolmanteen kerrokseen 1980-luvulla ja palasi takaisin "juurilleen" päärakennukseen 1990-luvulla. Nyt tiloina olivat kirjastosiiven "piippuhyllyn" ahtaat entiset tutkijahuoneet samassa toisen kerroksen ahtaassa siivessä, jossa historian laitos oli aloittanut toimintansa vuonna 1959. Taidehistorian ja taidekasvatuksen muutto Juomatehtaalalle vuonna 2001 vapautti tiloja A-talon toisessa kerroksessa, jossa kanslia ja sen yhteyteen rakennettu palvelukeskuksen "ydin" nykyisin sijaitsee.

Pientä kasvua tapahtui kanslian henkilökunnassa, kun vuonna 1983 tiedekunta sai valtion budjetissa opintosihteerin viran (nykyään opintoasiainpäällikkö). Tiedekuntasihteerin viran vastannut kahden toimistosihteerin avustamana, henkilöstö- ja talousasioiden ohella, myös opinto- ja tutkintoasioista. Tiedekuntaan OPM:n varoin palkattu tutkin-

nonuudistuksen suunnittelija oli tosin 1970-luvun lopulla alkanut vähitellen hoitaa myös normaaliin vuodenkiertoon sisältyviä opintoasioita. Opintosihteerin myötä suunnittelijan toimi lakkasi. Kanslian tiimiin kuului 1980- ja 1990-luvulla neljä vakinaista työntekijää, vahvistettuna harjoittelijalla kesäaikaan.

Toimistotyön uusia tuulia edustivat 1970-luvun puolivälissä tulleet sähkökirjoituskoneet. Tietokoneet, aluksi päätelaitteet, olivat ennen pitkää välttämättömiä 1980-luvulla aloitetun sähköisen opintorekisterijärjestelmän takia. Tietokoneiden käyttöönoton alkuvaihe oli tiedekunnan kanslian kannalta hieman turhauttava prosessi. Kauniina tavoitteena oli tietotekniikan hyödyntäminen aluksi jokapäiväisissä tehtävissä. Jos aloitettaisiin heti vaikeimmista sovelluksista, jäisivät kalliit koneet herkästi seisomaan. Helpommin sanottu kuin tehty, sillä yksinkertaista tekniikkaa ja ohjelmia ei hallintokäyttöön vielä ollut tarjolla. Vuonna 1990 kansliaan hankittiin Nokian MikroMikot ja Teko 3 -niminen tekstinkäsittelyohjelma, mutta tulostusta ei näillä laitteilla koskaan saatu toimimaan. Se ei aiheuttanut suurta huolestumista, koska matriisitulostimen jälki ei kuitenkaan olisi kelvannut virallisiin dokumentteihin.

(17) Seminaarinmäen tietoteknisestä "hermokeskuksesta" A-talon toisessa kerroksessa ei puutu koneita eikä laitteita. Humanistinen tiedekunta ja kasvatustieteiden tiedekunta yhdistivät atk-henkilöstönsä 2000-luvun alussa, mikä oli ensimmäinen askel kohti uutta palvelukeskuskulttuuria. Tiedekunnan kanslialle ja A-taloon sijoitetulle muulle palvelukeskuksen väelle lähellä sijaitsevat tukihenkilöt ovat olleet korvaamaton apu tietotekniikan hyödyntämisen alkuvaiheissa. Kuvassa vasemmalta suunnittelija Joni Lehtonen, atk-päällikkö Timo Korvola ja suunnittelija Kai Hakkarainen.

Kului vuosikymmen ennen kuin hallinnon käyttöön tarkoitetut laitteet ja lähituki saatiin kehitettyä sellaiseksi, että tulostakin alkoi syntyä. Lähitukea varten saatiin uutta henkilökuntaa, jonka keskittäminen oli ensimmäinen merkki uuden palvelukeskuskulttuurin syntymisestä. Humanistinen ja kasvatustieteiden tiedekunta sopivat vuonna 2002 atk-henkilöstönsä yhdistämisestä Seminaarinmäellä. Tämä osoittautui tehokkaaksi ja käytännölliseksi ratkaisuksi, jonka onnistumisessa tiedekuntien yhteisellä atk-päälliköllä Timo Korvolalla oli ratkaiseva rooli. Seminaarinmäelle pystyttiin näin luomaan tehokas atk-verkko, lisäämään atk-luokkia, keskittämään laitehankinnat ja pitämään ohjelmistot ajan tasalla ja suojattuina. Muutos oli suuri ja nopea, joten toimivalla tekniikalla oli olennainen merkitys nostettaessa henkilöstön atk-osaamisen tasoa. Vuonna 2007 yliopiston tietohallinto organisoitiin uudelleen siten, että tiedekuntien ja laitosten atk-henkilöstö siirrettiin tietohallintokeskuksen alaisuuteen.

Edellä kuvattu tietotekninen kehitys edisti sitä, että tiedekunta oli suhteellisen hyvissä asemissa, kun yliopiston hallintoon tarkoitetut tietotekniset järjestelmät alkoivat olla "kenttäkelpoisia". Niiden käyttöönotto edellytti koko tiedekunnan hallinto- ja tukihenkilöstön tehtävien osittaista uudelleen organisoitua vuodesta 2004 alkaen. Henkilöstö- ja taloustehtävien hoidossa se tapahtui siten, että muutamat kokeneet taloushallinnon järjestelmien (esimerkiksi laskujenhallinnan Rondo ja matkahallinnan Personec Travel) käyttäjät ryhtyivät oman laitoksensa ohella palvelemaan muutakin henkilökuntaa. Prosessin yhteydessä siirtyi laitosrakennuksista neljä henkilöstö- ja taloushallinnon työntekijää A-talon toiseen kerrokseen tiedekunnan kanslian yhteyteen.

Henkilöstö- ja talousasioita hoitavat henkilöt muodostivat tiedekunnan palvelukeskuksessa omat tiiminsä, samoin kuin opintoasioita hoitavat opintotiimin. Opintohallinnon puolella uudelleen organisoituminen ei ollut niin järjestelmäkeskeistä. Tiedekunnan uudet tehtävät, kuten verkkoviestintä, uudet maisteriohjelmat, kasvava kansainvälinen toiminta, jatkokoulutuksen laajentuminen, työllisyys-, yrittäjä- ja tietotekninen koulutus sekä *Finnish Studies* -opintokokonaisuus edellyttivät kuitenkin lisää keskitettyä työvoimaa. Sitä edellytti myös opiskelijavalinnan laajeneminen uusien hakuväylien ja valintayhteistyön takia.

Opintoasiain uudelleen järjestelyn osaratkaisuna kolme amanuenssia ja yksi suunnittelija siirtyivät laitosrakennuksista A-taloon siten, että he hoitavat edelleen myös laitostehtäviä yhteisten tehtävien ohella.

Valtakunnallisen JOO-hakujärjestelmän hallinta keskitettiin opintotimissä vuonna 2008. Järjestelmässä opiskelijat voivat sähköisesti hakea sivuaineoikeuksia toisista yliopistoista. Hankalan laskutusjärjestelmän ja kalliiden opintopisteiden vuoksi järjestelmää ei pidetä kovin onnistuneena. Laitoksilla tapahtuvan opintohallinnon keskeisiä tehtäviä, nimitään opetussuunnitelmien, kurssihallinnan ja ohjauksen tukitehtäviä, ei ole nähty mahdolliseksi kokonaan keskittää, koska ne tapahtuvat lähiyhteistyössä opettajien ja opiskelijoiden kanssa. Logistiset näkökohdatkaan eivät puolla keskittämistä, koska tiedekunnan rakennuskanta soveltuu huonosti tuhansien opiskelijoiden palvelemiseen yhdessä pisteessä. Voi tietenkin olla, että muutaman vuoden kuluttua tietoteknisen kehityksen myötä kaikki näyttäytyy toisessa valossa.

Keskityksen ja palvelukeskuksen rakentamisen tuloksena A-talon toisessa kerroksessa, niin sanotusti palvelukeskuksen ytimessä, oli vuonna 2008 neljätoista tiedekunnan palvelukeskukseen kuuluvaa vakinaista työntekijää. Tiedekunnan kanslian ja palvelukeskuksen välinen rajanveto on vähitellen muuttunut ”veteen piirretyksi”, eikä sitä organisaation kehittyessä ehkä tarvitakaan.

UUSIA JA VANHOJA HAASTEITA 2000-LUVULLA

Historioitsijat eivät mielellään käsittele aivan lähimenneisyyttä, koska ”metsän” katsominen liian läheltä estää näkemästä sen muotoja eikä objektiivisuus ole aina taattu. Pelkkä raportointi taas ei ole historiankirjoitusta, koska analyysi ja arviointi puuttuvat. Esitän kuitenkin seuraavassa joitakin hajanaisia otoksia tiedekunnan toiminnasta 2000-luvulla. Oletettavasti tulevaisuuden historioitsija nostaisi ensimmäisenä esille jatkokoulutuksessa tapahtuneen kehityksen.

Tietotekninen kehitys näyttäytyi jatkokoulutuksessa hieman ”yllättäen” vuonna 1998, jolloin tiedekunnalle esitettiin suunnitelma vuorovaihteisten tietoverkostojen tekniikkaan eli niin sanottuun hypermediaan perustuvasta liseniaatintutkimuksesta. Tämä suunnitelma ei toteutunut, mutta tiedekunta laati nopeasti pelisäännöt monimuotoisia, myös digitaalisia ja multimedian keinoja käyttäviä opinnäytteitä varten.¹⁰¹ Uusi teknologia näyttäytyi konkreettisesti myös digitaalisen viestinnän liseniaattikoulutuksessa, joka suunniteltiin ja koordinoitiin tiedekunnan viestintätieteiden laitoksen toimesta vuosina 2003–2006. Koulutus

sisälsi monipuolisia ammatillisia erikoistumisopintoja viestintätieteiden yliopistoverkostossa, johon osallistuivat kaikkien Suomen yliopistojen viestinnän alan laitokset. Koordinaattorina toimi lehtori Pertti Hurme.

Jatkokoulutuksen kaikinpuolinen tehostaminen oli tiedekunnalle välttämätöntä monestakin syystä. Yliopiston rahanjakomalli edellytti tiedekunnalta nousevaa tavoitetasoa etenkin maisterin ja tohtorin tutkinnoissa. Ei siis ihme, että 2000-luvulla molemmissa tutkinnoissa rikottiin aiemmat ennätykset. Jotta tohtoritulosta voitiin nostaa, tuli jatkokoulutettavat saada paremmin valikoitua ja ohjauksen piiriin. Tätä varten kehitettiin humanistisessa tiedekunnassa vuosina 2002–03 jatko-opiskelijoiden sähköinen ilmoittautumisjärjestelmä, niin sanottu Virtuaaliareena, jonka tavoitteena oli sitouttaa opiskelijat ohjaukseen, mutta samalla myös tarjota heille palveluita yhden kirjautumisen kautta. Tohtori Jari Ojala historian ja etnologian laitokselta oli eräs keskeisistä henkilöistä järjestelmän kehittämisessä. Ensimmäinen hyöty saatiin siitä, että sähköisesti ilmoittautuneiden voitiin katsoa kuuluvan siihen aktiivisten jatkokoulutettavien joukkoon, jolle kannatti tarjota koulutusta ja ohjausta. Opiskelija raportoi järjestelmän kautta tutkimuksen etenemisestä ohjaajilleen, jotka voivat pitää opiskelijaan yhteyttä sähköpostin avulla.¹⁰² Vuonna 2007 humanistisen tiedekunnan kehittämä ja pilotoima järjestelmä otettiin käyttöön yliopiston muissakin tiedekunnissa.

Dekaani Maarit Valon aloitteesta tiedekunta ryhtyi vuodesta 2002 alkaen järjestämään systemaattista koulutusta jatko-opiskelijoille ja heidän ohjaajilleen. Ohjelmassa toistuvat tietyt vakioiteemat, esimerkiksi erilaiset tutkimusmenetelmät, julkaisuasiat, tieteellinen kirjoittaminen ja työelämäosaaminen, jotka on tarkoitettu toistua säännöllisesti kolmen vuoden jaksoissa. Resurssien puute on estänyt laajentamasta ohjelmaa, jota väljässä merkityksessä kutsutaan tiedekunnan tutkijakouluksi. Yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan myöhemmin perustettu Ihmistieteiden metodikeskus (*Ihme*) on järjestänyt samanaiheisia kursseja, jotka hyvin soveltuvat humanistisenkin tiedekunnan opiskelijoille. Jatkokoulutettavien valintaan alettiin 2000-luvun puolimaissa kiinnittää entistä enemmän huomiota, ja vuonna 2007 jatkokoulutuksen toimintakäsikirjassa laitosten tutkimuksen painopistealat vahvistettiin merkittäväksi valintakriteeriksi. Linjaus katsottiin tarpeelliseksi, jotta jatkokoulutettaville pystyttäisiin antamaan riittävästi ohjausta.

(18) Tiedekuntaneuvoston kokous 8.4.2008 on juuri alkamassa. Neuvosto on vuodesta 1961 alkaen kokoontunut tiistaisin klo 14. Kokouspaikkana on yleensä Lyhty, mutta 2000-luvulla kesäkuun "retkikokouksen" yhteydessä on vierailtu lähiseudun matkailukohteissa. Vasemmalla puolella ovat professorit, joista etualalla Liisa Salo-Lee ja Petri Karonen. Edessä keskiryhmän kiintiöstä lehtori Leena Mikkola (selin), lehtori Erja Kosonen ja tutkija Ari Huhta ja oikealla siivellä opiskelijajäsenet Heidi Hummastenniemi, Teemu Häkkinen, Elina Lappalainen, Jaana Marin ja Tuure Puurunen. Takana oikealta lukien opintoasiainpäällikkö Ossi Päärnilä, dekaani Maarit Valo ja hallintopäällikkö Matti Myllykoski. Takimmaisena pöytäkirjanpitäjät osastosihteeri Kaija Pesonen ja amanuenssi Anna-Helena Mero.

Tutkijakoulutuksen ja monitieteisen tutkimuksen edistäjäksi perustettiin tiedekuntaan vuonna 2002 Wolmar Schildt-instituutti. Aluksi sen toiminta painottui jatkokoulutuksen suunnitteluun ja sen johtoryhmänä toimimiseen, mutta pian myös tutkimusstrategioiden laatimiseen ja tutkimusrahoituksen hakuprosessien valmisteluun. Jatkokoulutukseen liittyvien tilaisuuksien ohella instituutti on järjestänyt henkilökunnalle tutkimukseen ja tutkimusrahoituksen hakuun liittyviä tilaisuuksia. Samanaikaisesti instituutin käynnistymisen kanssa tiedekunnan aiemmat julkaisusarjat yhdistettiin. Uuden sarjan, joka tarjoaa edullisen julkaisufoorumin kaikille väitöskirjoille, nimeksi tuli *Jyväskylä Studies in Humanities*. Monitieteisen

musiikintutkimuksen huippuyksikkö (2008–2013) mainittiin jo aiemmin, mutta jo sitä ennen monet tiedekunnan laitokset pääsivät partnereiksi kansallisiin huippuyksiköihin; *Mielen historia* (2002–2007, historian ja etnologian laitos), *Englannin kielen vaihtelu, kontaktit ja muutos* (2006–2011, kielten laitos) sekä viimeksi *Filosofisen psykologian, moraalin ja politiikan tutkimuksen huippuyksikkö* (2008–2013, historian ja etnologian laitos).

Kielten laitos sai vuonna 2007 merkittävän lisäpanoksen tutkimukseen, kun Suomen Akatemia myönsi rahoituksen laitoksen Monikielinen Suomi -hankkeelle. Vuosiksi 2007–2010 rahoitus sisältää vierailevan FiDiPro-professorin (*Finnish Distinguished Professor Programme*), johon nimitettiin kansainvälisesti tunnettu sosiolingvisti Jan Blommaert. Tutkimuksen alueelta mainittakoon lopuksi, että vuonna 2008 tiedekunta perusti *Monikulttuurisuus ja vuorovaikutus* -nimisen osaamiskeskitymän, jonka johtajana toimii venäjän kielen ja kulttuurin professori Marjatta Vanhala-Aniszewski.

Tietoteknisen yleisopetuksen ohessa yrittäjäyyskoulutus oli tiedekunnalle 2000-luvun uusi aluevaltaus. Tiedekunnan kaikilla laitoksilla nähtiin mahdollisuuksia maisterien työllistymiseen perinteisten ammattien ohella myös yrittäjinä, esimerkiksi taide- ja kulttuuriyrittäjinä, kieliasiantuntijoina ja -kouluttajina, viestintäkonsultteina ja -kouluttajina, mediayrittäjinä, freelance-toimittajina, historiankirjoittajina, perinneasiiantuntijoina, musiikkiterapeutteina, musiikintuottajina sekä digitaalisen sisällöntuotannon yrittäjinä. Koulutuksen ideana oli ajatus, että mitä tahansa asiantuntijatyötä voidaan katsoa yrittämisen näkökulmasta, vaikka ei olisikaan itse perustamassa yritystä. Toki koulutus sisälsi myös liikeidean jalostamisessa, yrityksen perustamisessa ja sen verkottumisessa tarvittavia tietoja. Tiedekunta sai vuonna 2003 Jyvässeudun kehittämissyhtiö JYKES:iltä starttiapurahan maisterikoulutukseen ja vuonna 2005 ohjelma laajeni jatkokoulutukseen. Vuosina 2007–2010 tiedekunta koordinoi ja toteuttaa OPM:n myöntämän hankerahoituksen turvin neljälle tiedekunnille tarkoitettua tohtorikoulutuksen yrittäjäohjelmaa, jossa korostuvat liiketoimintaosaaminen, johtamistaidot ja projektien hallinta.

Kaikien uuden keskellä eivät tiedekunnan ”vanhat” koulutustehtävät ja -vastuut ole olennaisesti muuttuneet. Niistä on syytä vielä palata aineenopettajien koulutukseen, joka yhä on tiedekunnalle ja koko yliopistolle tärkeä painopisteala. Opettajiksi valmistuvien osuus tiedekunnan maistereista on jatkuvasti ollut suurempi kuin maamme muissa humanistisissa tiedekunnissa ja opettajankoulutus valmistumisprosentilla

mitattuna suhteellisen tehokasta.¹⁰³ Lukumääräisestikin tiedekunnasta valmistuu aineenopettajia enemmän kuin muissa suomalaisissa tiedekunnissa. Kielten laitos oli edelläkävijä aineenopettajakoulutuksen suoravalinnan toteutuksessa vuodesta 2002 alkaen, ei tosin ensimmäisenä tiedekunnassa, sillä musiikkikasvatuksessa se luonnollisesti oli käytössä alusta alkaen. Kielissä suoravalinta kuitenkin oli radikaali muutos, joka ”kertaheitolla” jäntevöitti opiskelumotivaatiota ja näkyi pian valmistuneiden määrissä.

Kaiken hyvän vastapainona suoravalinta lisäsi hakukohteiden eli valintayksiköiden määrää seitsemällä, vaikka valtakunnallisten ja tiedekunnan omienkin strategioiden mukaan valintayksiköitä pitäisi vähentää. Viimeinen tutkinnonuudistus ja uudet maisteriohjelmat lisäsivät myös hakukohteita ja -väyliä, joiden kautta rekrytoitavien opiskelijoiden määrä luultavasti kasvaa tulevaisuudessakin. Tiedekunta on määritellyt tavoitteekseen laskea kandidaattitasolle otettavien määrää lähivuosina noin kolmeensataan. Lukuun sisältyy opettajankoulutuksen sisäänotto, noin 100 vuodessa ilman laajennuskiintiöitä. Viimeksi mainittuun lukuun ei ole näköpiirissä suuria muutoksia, sillä – ellei kelpoisuusjärjestelmää muuteta – aineenopettajat tarvitsevat tulevaisuudessakin kandidaattitason opintoja. Ei ole nähtävissä, että esimerkiksi kielissä ja historiassa ne voitaisiin korvata ammattikorkeakoulun tutkinnolla, vaikka tiedekunnalla onkin loistava esimerkki musiikkikasvatuksen ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun yhteistyöstä. Toisaalta tiedekunnalla olisi valmiudet lisätäkin opettajankoulutusta, jos siihen osoitetaan resurssit.

Sisä-Suomen yliopistoallianssi (Jyväskylän ja Tampereen yliopistot) tulee epäilemättä tuottamaan rakenteellisia muutoksia tiedekunnan koulutusprofiiliin ennemmin tai myöhemmin. Allianssin toteuttamisessa tiedekunta otti tavallaan varaslähdön, kun vuonna 2007 käynnistettiin Tampereen ja Jyväskylän yliopistojen yhteinen arkistonhallinnan maisteriohjelma. Jyväskylän journalistiikan ja Tampereen tiedotusopin välisen valintayhteistyön aloittaminen kesällä 2008 on myös suuntamerkki yhteistyön kasvulle.

Yhteistyötä luonnollisesti on muidenkin yliopistojen kanssa. Tiedekunta solmi vuonna 2007 sopimuksen Joensuun ja Turun yliopistojen kasvatustieteiden tiedekuntien kanssa musiikkikasvatuksen sivuaineopinnoista, joita asianomaiset opettajankoulutuslaitokset alkavat järjestää. Opinnot antavat perusopetuksen kelpoisuuden musiikin opettajana.

Vielä toiminnassa olevan järjestön tai organisaation historiikka ei voi lopettaa luomatta jonkinlaista positiivista ja luottamusta herättävää silmäystä tulevaisuuden myönteistä kehitystä ennustaviin tekijöihin. Humanistisen tiedekunnan osalta riittänee se, mikä todetaan tiedekunnan vuosikertomuksessa vuodelta 2007. Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen teettämä tutkimus korkeakoulujen tuottavuuden kehityksestä vuosina 1998–2005 osoittaa Jyväskylän yliopiston humanistiselle tiedekunnalle hämmästyttävän korkeita tehoindeksilukuja, siis koulutuksen ja tutkimuksen tuloksia suhteessa annettuihin resursseihin, eikä pelkästään humanistiseen alaan verrattuna, vaan myös kaikki alat huomioon ottaen.¹⁰⁴ Myös Turun yliopistossa tehty tutkimuksen tulosindikaattoreita vuosina 2002–2006 koskeva selvitys nostaa Jyväskylän humanistisen tiedekunnan kärkisijoille maan humanististen tiedekuntien joukossa.¹⁰⁵ Vaikka tilastoihin on aina syytä suhtautua varoen, virhetulkintojenkin mahdollisuus muistaen, on kai uskottava, ettei tässä ole kyse pelkästään savusta. ”Hengen hehku” lienee jossakin vaiheessa leimahtanut liekiksi.

KUVALÄHTEET

JY:n museon kuva-arkisto: kuvat 2, 3 ja 4 (kuvannut Olavi Nöjd), 1, 6, 9 ja 11 (kuvannut Matti Salmi) ja 15.

Kielten laitoksen kuva-arkisto: kuvat 5, 8, 14.

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen kuva-arkisto: kuva 13.

JY:n viestinnän kuva-arkisto: kuva 16 (kuvannut Tarja Vänskä-Kauhanen).

Humanistisen tiedekunnan kuva-arkisto: kuvat 7, 10, 16, 17, 18 (7 ja 12 kuvannut Ossi Päärnilä ja 18 Tellervo Helin).

LÄHDEVIITTEET

Lyhenteet:

FTK = filosofisen tiedekunnan pöytäkirja

HKOS = historiallis-kielitieteellisen osaston pöytäkirja

HTK = humanistisen tiedekunnan/tiedekuntaneuvoston kokouksen pöytäkirja

FYTT= Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunnan mietintö (Hki 1972)

JKKvk/JYvk = JKK:n ja JY:n vuosikertomukset

Loppuviitteet:

- 1 Aimo Halila (1963), *Jyväskylän seminaarin historia* (WSOY), s. 52–53, 340.
- 2 Sakari Kuusi (1967), *Miten Jyväskylän yliopisto syntyi*. *Studia Historica Jyväskyläläensia VI (JY)*, s. 67.
- 3 Matti A. Sainio (1959), *Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu 1934–1959* (JKK, Jyväskylä), s. 4.
- 4 Tämä tiivistelmä perustuu, kuten monet muutkin myöhemmät näkemykset ja yksityiskohdat Lasse Kankaan väitöskirjaan (1992), *Jyväskylän yliopistokysymys 1847–1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi*. *Studia Historica Jyväskyläläensia 44 (JY)*. Yliopiston ja tiedekuntien synnystä myös teoksissa: Rauno Rassi (1974), *Kasvatustieteellisestä korkeakoulusta pienoisyliopistoksi*. Suomen historian julkaisuja 2/1974 (JY); Veli Nurmi (1984), *Jyväskylän Kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisesta 50 vuotta* (WSOY, Helsinki).
- 5 Suomen kielen opetuksen alkuvaiheista ks. Aila Halonen (1979), ”Suomen kieli ja itämerensuomalaiset kielet”, *JY:n Suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja nro 15* (laitoksen historiikki). Ks. myös Halonen (1996), ”60-vuotias suomen kielen laitos”. Teoksessa Seppo Pekkola (toim.), *Kuusikymppinen*. Suomen kielen laitoksen julkaisuja nro 38 (JY 1996).
- 6 Kangas s. 136. Kangas kuvailee Oksalan luomusta osuvasti Preussin kasvatustieteellisten ja Hampurin lapsipsykologisen tutkimuslaitoksen yhdistelmäksi. Oksala oli käynyt Saksassa opintomatkoillaan tutustumassa näihin laitoksiin.

- 7 Kangas s. 176. Penttilä puhui yliopistotavoitteistaan vain epävirallisissa yhteyksissä, jotta pienemmät askeleet eivät herättäisi vastustusta.
- 8 Ibid. s. 182.
- 9 Ibid. s. 198–201.
- 10 Ks. esim. Rassi s. 192–94
- 11 Ilkka Savijärvi (1999), ”Aarni Penttilä – oppinut lingvisti ja avarakatseinen fennisti”. Teoksessa Seppo Pekkola (toim.), *Sadan miehet. Aarni Penttilän ja Ahti Rytkösen juhla kirja*. Suomen kielen laitoksen julkaisuja nro 41 (JY 1999), s. 45–46.
- 12 Sainio s. 20 ja Kangas s. 205–208.
- 13 HTK 24.1.1968.
- 14 Jyväskylän korkeakoulukomitean osamietintö 1957.
- 15 Leho Vörk (1910–1978) oli ”Suomen poikia”, vänrikki arvoltaan. Virosta Suomeen hän oli tietävästi paennut v. 1943.
- 16 JKKvk 1958–61.
- 17 Kangas s. 204–5
- 18 Yhteiskuntatieteen apulaisprofessorin työn- ja tuntijako vahvistettiin humanistisessa tiedekunnassa syysyksi 1971, mutta ei enää kevätlukukaudelle 1972.
- 19 Sekä tutkinto- että kelpoisuusasetus annettiin 3.5.1961.
- 20 Muut ensimmäisessä publiikissa HuK-tutkinnon saaneet olivat Ulla Marjatta Toivo, Toivo Tapio Kivipelto, Martti Rainer Piela, Erkki Olavi Kaikkonen, Valma Kaarina Karsimus, Rauha Elina Silventoinen ja Terttu Liisa Vartiainen.
- 21 JKKvk 1958–61 ja 1961–64.
- 22 HKOS 14.2.1961.
- 23 Kaikkosen gradun hyväksymisen yhteydessä osasto päätti, että ”päätarkastaja laatii lausunnon lyhyehköön kirjalliseen muotoon, johon toinen tarkastaja liittää oman arvosanansa”. Lausunnot eivät osaston mielestä olleet julkisia, ilmeisesti eivät edes työn tekijälle, koska tarkastajan tuli esittää hänelle ”suullisesti näkökantansa”. HKOS 3.10.1961.
- 24 Pirjo Taiminen (1997), *Jyväskylän yliopiston historian laitos 1958–1996* (pro gradu), s. 38–48.
- 25 JKKvk 1958–1961, s. 74, 124, 126.
- 26 Mainittakoon, että kyseistä DDR:n lahjalehtoraattia 1970-luvulla hoitanut Dr. Phil. Peter Lübbe loikkasi länteen ja julkaisi vuonna 1981 kirjan DDR:n ja Suomen kulttuurisuhteista.
- 27 Rytkösen elämän vaiheista ja työstä enemmän: Pirjo Korkiakangas (1998), *Ahti Rytkönen – Sanojen ”sieppaaja”, valokuvaaja, tutkija, opettaja*. JY:n etnologian laitoksen julkaisuja 1/1998.
- 28 FTK 17.11.1965.
- 29 Hanna Happo & Minna Hujanen (1998), *Taidekasvatuksen muotokuva. Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen oppiaineen kehityskulku*. Pro gradu, JY:n taidekasvatuksen laitos, s. 13–16.
- 30 Ibid. s. 16.

- 31 FTK 28.2.1968 (Jokipiin muistio).
- 32 Viran nimike oli aluksi pelkkä historia, mutta opetusalan taloushistoria.
- 33 JKK:n perussäännössä (as. 12.8.60, muutos 3.5.1961 § 69) oli maininta, että HuK, FK ja FL-tutkintojen "tulee rakenteeltaan ja tasoltaan vastata Helsingin yliopiston samannimisiä tutkintoja" ja että myös "yksittäisten tutkintoaineiden vaatimusten tulee vastata Helsingin yliopiston tutkintoaineiden vaatimuksia". Uuden yliopiston asetuksessa (nro 146/8.3.1968) vastaavuus laajennettiin koskemaan "maan muiden yliopistojen tasoa".
- 34 Esimerkiksi musiikkitieteen cl-vaatimuksia hyväksyttäessä pöytäkirjaan liitettiin professori Erik Tawastjernan lausunto, jossa hän totesi vaatimusten hyvin vastaavan HY:n tasoa, myös pedagogisen linjan osalta. FTK 18.10.1961 ja 8.4.1964.
- 35 HTK 13.10.1970. Opintosuunnan käsite oli lainaa tiedekunnattomasta Teknillisestä korkeakoulusta.
- 36 HKOS 24.1.1961.
- 37 HTK 14.5.1974, liite 3.
- 38 Humanistisen alan tutkinonuudistuksen ohjaus- ja seurantaprojektin raportti 1/1976, *Humanistisen alan koulutusvastuuseminaari Lammilla 21.–22.10.1975* (Lindgrenin avauspuheenvuoro). Seurantaprojekti toimi vuosina 1974–1980.
- 39 HTK 26.10.1976 (lausunto korkeakoulujen kehittämislain tarkistuksesta).
- 40 HTK 25.3.1980 (lausunto Vaasan läänin korkeakoulutoimikunnan, Itä-Suomen korkeakoulutoimikunnan sekä Lapin korkeakoulun suunnittelutoimikunnan mietinnöistä).
- 41 HTK 23.4.1974, liite 2.
- 42 JY:n humanistisen tiedekunnan tutkintosääntö, nro 657 (31.8.1972).
- 43 *Opetusmenetelmien valinta*, Valde Mikkosen päivämätön raportti, sekä Valde Mikkonen (1975), *OVV – Opetusmenetelmien vertailu ja valinta*. SITRA, sarja A nro 34.
- 44 Humanistisen koulutusalan arvioinnin tulokset, OPM:n työryhmien muistioita 1993:9 (jatkossa Arviointiraportti 1993). s. 71.
- 45 *Lyhyt johdatus tutkinonuudistukseen*. JYY:n korkeakoulupoliittinen valioikunta 1976, s. 1–2.
- 46 Korkeakouluneuvoston mietintö I (komiteanmietintö 1968:B 73).
- 47 HTK 18.3.1969.
- 48 Marko Lamberg (2004), *Nuoruus ja toivo. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934–2003* (Jyväskylän yliopisto), s. 339.
- 49 Tutkinonuudistusta on analysoinut Osmo Lampinen teoksessaan (2003), *Suomalaisen korkeakoulutuksen uudistaminen. Reformeja ja innovaatioita*. OPM:n julkaisuja 2003:5. Lampinen tekee kansainvälisiä vertailuja sekä esittelee laajasti uudistuksen koulutusteoreettisia yhteyksiä.
- 50 HTK 19.1.1971 (numeroimaton liite): FYTT:n päivämätön ja allekirjoittamaton kirjelmä.
- 51 HTK 5.2.1974, liite 4.

- 52 Päiviö Tommila vastusti ministeriön ajamaa tutkinnonuudistusta voimakkaasti seuraavinakin vuosina, katsoen sen tuhmaavan valtion suunnittelu- resursseja ja abstraktin "suunnitteluslangin" vievän huomion pois korkea- koulutuksen käytännön ongelmista. *Korkeakoulutus ja yhteiskunta*, s. 49, 50.
- 53 HTK 22.1.1974
- 54 Lamberg, s. 339. Pirjo Taiminen on gradussaan dokumentoinut Aira Kemiläisen asennetta, jonka tämän kirjoittajakin kyllä hyvin muistaa.
- 55 HTK 29.9.1970.
- 56 HTK 25.11.1975 (lausuntoliite).
- 57 Humanistisen alan jatkosuunnitteluohjeet 1.9.1977 (OPM:n muistio, alle- kirjoittajina opetusministeri Kristian Gestrin ja toimistopäällikkö Anneli Mäkinen.).
- 58 Humanistisen alan tutkintoasetus nro 1080/22.12.78. Kullakin alalla oli omat vastaavat asetuksensa.
- 59 Pentti Määttä (1976), *Humanistien sijoittumisesta opettaja-ammattin ulkopuolel- le*. KTL, selosteita ja tiedotteita 63/76, s. 18, 29–30.
- 60 As. nro 1080/78 § 5.
- 61 Humanistisen alan jatkosuunnitteluohjeet 1.9.1977.
- 62 HTK 1.7.1977.
- 63 JY:n kirje OPM:lle 28.9.1977, allekirjoittajina vararehtori Mikko Raatikainen ja toimistopäällikkö Pekka Kalaja. Rehtorina oli tuolloin Kalevi Heinilä.
- 64 *Korkeakoulut ja tutkinnonuudistus*. KTTS:n julkaisusarja nro 23, WSOY 1977 (Paula Tuomikoski-Leskelän kooste lausunnoista).
- 65 Keski-suomalainen 15.11.1978 JYY:n delegaation vierailusta ministerin luo- na.
- 66 *Humanististen tutkintojen seurantaseminaari 29.–30.10.1981*. JY:n opintotoi- miston julkaisuja 4/1981.
- 67 OPM (1981), *Uudistetut korkeakoulututkinnot* (osastopäällikkö Markku Linnan esipuhe).
- 68 OPM:n suunnitteluohjeet 13.3.1974.
- 69 Vuoden 1981 hallinnonuudistuksen yhteydessä tehdyssä tutkimuksessa to- dettiin, että humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja matemaattis-luonnon- tieteellisen tiedekunnan opiskelijat olivat osallistuneet laitosneuvostotyö- kentelyyn muita passiivisemmin. Opiskelijat toivat selityksenä esiin sen, että he harvoin pääsivät mukaan asioiden valmisteluun, eikä heillä siten päätöstilanteissa voinut olla riittävää asiantuntemusta vaihtoehtojen esit- tämiseksi. Tapio Aittola (1983), *Yliopistoyhteisön jäsenten käsityksiä ja koke- muksia uudesta laitoshallinnosta*. JY:n hallintoviraston julkaisuja nro 7/1983, s. 99.
- 70 JKK:n toimintakertomuksessa vuosilta 1961–64 on kirjallisuuden kohdalla hieman hämmäntävä merkintä, että "laitoksen toimesta ei opetusta ole an- nettu tilojen ahtaudesta johtuen". Vuosikertomuksiin ei toisaalta voi aina täysin luottaa, tästäkin niteestä puuttuu suomen laitos kokonaan.
- 71 Dekaanin Jokipiin laatima II-rakennuksen 2. kerroksen tilasuunnitelma. HKOS 24.1.1961.

- 72 Tiedot ovat JKK:n vuosikertomuksista.
- 73 Leikillinen nimitys tuli seminaarin luonnontieteen lehtori L. Kiljanderista, jonka tiedettiin luennoineen tässä talossa. Halonen 1979.
- 74 Halonen 1979.
- 75 KSML 26.9.1974.
- 76 Ossian Leisimo (1969), Jyväskylän yliopiston puhetekniikan laitos (esittelymoniste).
- 77 Aino Sallinen (1980), Puhekasvatuksen ja äidinkielen suuntautumisvaihtoehdon suunnitteluraportti (moniste).
- 78 HTK 20.9.1983, liite 9.
- 79 HTK 23.4.1974, liite 1.
- 80 HTK 8.10.1974.
- 81 Pertti Hurme & Maarit Valo (1979), "Speech Sciences at the University of Jyväskylä". Teoksessa *Papers in Speech Research*, Dpt of Phonetics and Linguistics, JY. Raportissa annetaan yksityiskohtainen kuva puheentutkimuksen laboratorion laitteistosta ja sen toiminnasta.
- 82 Happo & Hujanen, s. 18-19.
- 83 HTK 8.12.1971 (lausuntoliite).
- 84 Seurantaseminaari 29.-30.10.1981 (ja sen nauhoite kirjoittajalla).
- 85 HTK 18.9.1979 (kannanotto hallintoviraston tiedustelun johdosta). Reviirivertaus on professori Pertti Kettuselta, ks. Kalevi Heinilä (1982), *Yliopiston puolustaminen. Jyväskylän yliopiston hallinnonuudistus 1977-1982* (WSOY), s. 171.
- 86 Heinilä, s. 59.
- 87 Aittola, s. 100.
- 88 Sallinen 1980.
- 89 Lasse Kangas (2007), *Painetun sanan elämää. Keski-Suomi ja Keski-suomalainen 1871-2007* (Gummerus OY), s. 296-297. Ks. myös Raimo Salokangas (2002), "Finland: The Road to Concensus in Journalism Education". Teoksessa *Journalism Education in Europe and North America. An International Comparison*. Ed. R. Fröhlich & Ch. Holtz-Bacha (Hampton Press, New Jersey).
- 90 Jaakko Lehtonen, Risto Eräsaari ja Erkki Tuunanen (1986), Toimittajakoulutustyöryhmän väliraportti. Jyväskylän yliopisto (moniste).
- 91 Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen alkuvaiheista enemmän keskuksen verkkolehdeissä *Kulttuurintutkimus* nro 21/2004 (Katarina Eskolan haastattelu).
- 92 Kari Sajavaara (2004), JY:n kielipoliittinen ohjelma (luonnos ohjelmaksi ja taustamuistio, moniste), s. 4.
- 93 Janne Vilkuna (1998), *75 vuotta museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923-1998*. Suomen museoliiton julkaisuja 45, s. 123.
- 94 Kirjoittajan muistiinpanot Tietotekniikka humanistisissa tieteissä -seminaarista TAY:ssa 14.4.1986.
- 95 HTK 3.10.1989 (lausuntoliite).
- 96 Arviointiraportti 1993, s. 61.

- 97 "Monitieteisiin oppiaineisiin" (as 221/1994 18 § 2 mom) vedoten tiedekunta perusti muun muassa nykykulttuurin ja museologian pääaineopinnot. Nykyisessä koulutusvastuuasetuksessa (as 568/2005) "monitieteisten" käsitettä ei enää ole. Humanistisen alan opettajankoulutuksen säätely puuttuu säädöstasolla kokonaan, vain musiikkikasvatus esiintyy asetuksen liitteessä JY:n kohdalla. Oulunkin musiikkikasvatus mainitaan, mutta vain kasvatustieteellisen alan liitteessä.
- 98 Dekaanin Jorma Ahvenaisen lausunto tutkintoasetusluonnoksesta 7.1.1994.
- 99 Konservattoriiliiton lehti nro 31 (toukokuu 1992).
- 100 Myös eräisiin myöhempiin maisteriohjelmiin tiedekunta perusti varmuuden vuoksi omat pääaineet, esimerkiksi musiikin kognitiotieteen *Music, Mind and Technology* -ohjelmaa ja digitaalisen kulttuurin *Nordic Art and Culture Studies* -ohjelmaa (sittemmin *Digital Culture*) varten, vaikka se ei asetusten mukaan olisikaan ollut välttämätöntä. Maisteriohjelmiä koskevassa asetuksessa, jota vuosittain täydennetään, näet säädetään (§ 2), että maisteriohjelmat järjestetään koulutusohjelmina. Ns. koulutusvastuuasetus (nro 568/2005) puolestaan luettelee koulutusohjelmat ja pääaineet rinnakkaisina käsitteinä.
- 101 Dekaanin Kari Sajavaaran toimesta uudistettiin myös väitöskirjojen arviointi v. 2001, jolloin 7-portaisesta latinankielisestä arvosteluasteikosta siirryttiin 3-portaiseen (hyväksytty–hyvä–erinomainen), myös graduissa ja lisensiaattitutkimuksissa. Tätä kirjoitettaessa käydään jälleen keskustelua mahdollisesta siirtymisestä yliopiston yhteiseen asteikkoon ja kriteeristöön.
- 102 Virtuaaliareenasta enemmän artikkelissa: Jari Ojala & Ossi Päärnilä, "Tietotekniikka jatkokoulutuksen hallinnon ja ohjauksen apuna". Teoksessa Merja Peurasaari (toim. 2007), *Tuhat ja yksi tarinaa – TieVie-verkoston seitsemän vuotta*. Suomen virtuaaliyliopiston julkaisuja 1/2007 (Multiprint, Helsinki).
- 103 Esimerkiksi v. 1991 tiedekunnassa valmistuneista 36 % oli opettajia, jota lähimmäksi pääsi Tampere 33 %:lla. Valmistumisprosentti oli yli viisikymmentä, kun se muissa vastaavissa yksiköissä oli 40:n tienoilla. Arviointiraportti 1993, s. 10–11, 57.
- 104 Aki Kangasharju (toim. 2007), *Hyvinvointipalvelujen tuottavuus: Tuloksia opintien varrelta*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT-julkaisuja 46, erit. kuvio 4 ja liite 1.
- 105 Kivinen, Hedman & Peltoniemi (2008), *Tieteellisen toiminnan tuloksellisuus Suomessa 2002–2006*. Koulutussosiologian tutkimuskeskus (RUSE), Turun yliopisto. JY:n humanistinen tiedekunta on tässä tutkimuksessa yhden pisteen päässä (62/63) johtavasta TAY:n humanistisesta tiedekunnasta. Ero alan muihin tiedekuntiin on hieman suurempi.

LIITE 1

HISTORIALLISS-KIELITIEETEELLISEN OSASTON JA HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN DEKAANIT JA VARADEKAANIT 1960–2008

Dekaanit

Professori **Mauno Jokipii** (historia) 19.10.1960–8.3.1966
Professori **Aatos Ojala** (kirjallisuus) 9.3.1966–31.7.1968 (v.a.)
Professori **Sakari Saarikivi** (taidehistoria) 1.8.1968–28.2.1969
Professori **Aimo Sakari** (romaaninen filologia) 1.3.1969–31.7.1971
Professori **Erik Erämetsä** (germaaninen filologia) 1.8.1971–31.1.1975
Professori **Asko Vilkuna** (kansatiede) 1.2.1975–31.7.1977
Professori **Aira Kemiläinen** (yleinen historia) 1.8.1977–31.7.1980
Professori **Heikki Leskinen** (suomen kieli) 1.8.1980–31.12.1981,
1.1.1984–31.12.1985
Apulaisprofessori **Veikko Anttila** (kansatiede) 1.1.1982–31.12.1983
Professori **Tarmo Kunnas** (kirjallisuus) 1.1.1986–31.12.1987
Apulaisprofessori **Erkki Lehtinen** (Suomen historia) 1.1.1988–31.7.1990
Professori **Jorma Ahvenainen** (yleinen historia) 1.8.1990–31.12.1995
Professori **Kalevi Pöykkö** (taidehistoria) 1.1.1996–31.7.1996
Professori **Kari Sajavaara** (soveltava kielitiede) 1.8.1996–31.7.2002
Professori **Maarit Valo** (puheviestintä) 1.8.2002–31.7.2008
Professori **Petri Karonen** (Suomen historia) 1.8.2008–

Varadekaanit

Professori Eero Alanne 1.10.1960–31.8.1961
Professori Aatos Ojala 1.9.1961–8.3.1966
Professori Erik Erämetsä 29.3.1966–31.8.1967, 8.3.1968–31.7.1968,
1.3.1969–31.7.1971
Professori Asko Vilkuna 1.9.1967–7.3.1968
Professori Aimo Sakari 1.8.1968–29.2.1969
Professori Asko Vilkuna 1.8.1971–31.1.1975
Professori Heikki Leskinen 1.2.1975–31.7.1977
Professori Tuomo Pekkanen 1.8.1977–31.7.1980
Professori Kalevi Tarvainen 1.8.1980–31.12.1983
Apul.prof. Raija Markkanen 1.1.1984–31.12.1985, 1.1.1988–31.7.1990
Apul.prof. Erkki Lehtinen 1.1.1986–31.12.1987
Apul.prof. Eeva Maija Viljo 1.8.1990–20.11.1992
Professori Ellen Sakari 1.12.1992–31.7.1993
Professori Kalevi Pöykkö 1.8.1993–31.12.1995
Professori Toivo Nygård 1.1.1996–31.7.1999, 1.8.1999–31.7.2002
Professori Heikki Hanka 1.8.2002–31.7.2005, 1.8.2005–31.7.2008
Professori Minna-Riitta Luukka 1.8.2005–31.7.2008, 1.8.2008–
Professori Raine Koskimaa 1.8.2008–

LIITE 2

HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN KUNNIATOHTORIT

Yleinen promootio 1969

Alvar Aalto	akateemikko
Bertil Malmberg	professori
André Malraux	kulttuuriministeri, Ranska
Arvi Vuorela	kirjailija

Tiedekunnan promootio 1976 (A- ja M-talojen vihkiäiset)

Joonas Kokkonen	akateemikko
György Lako	akateemikko, Unkari
Jaakko Numminen	kansliapäällikkö
Aurélien Sauvageot	professori
Lauri Viljanen	professori emer.

Yleinen promootio 1984

Jasek Fisiac	professori, Poznánin yliopisto
Hugo Moser	professori, Bonnin yliopisto
Lauri Posti	akateemikko
Jaakko Suolahti	professori, Helsingin yliopisto

Yleinen promootio 1990

Sarolta Kodály	professori, Unkari
Eeva-Maija Tammekann	ylikirjastonhoitaja

Yleinen promootio 1996

Christopher N. Candlin	professori, Macquarien yliopisto
Erkki Laatikainen	päätoimittaja
Kaljo Pöllu	professori, Tallinnan taideyliopisto
Pekka Salojärvi	kustantaja

Tiedekunnan promootio 1998 (40-vuotisjuhla)

Norman Fairclough	professori, Lancasterin yliopisto
Juliane House-Edmondson	professori, Hampurin yliopisto
Carol Krumhansl	professori, Ithacan ylopisto
Karl Muru	professori emer., Tallinnan yliopisto
Päiviö Tommila	professori emer., Helsingin yliopisto

Yleinen promootio 2000

Liya Vasiljevna Bondarko

Kauko Sorjonen

Norbert Richard Wolf

professori, Pietarin yliopisto

toimitusjohtaja

professori, Würzburgin yliopisto

Yleinen promootio 2004

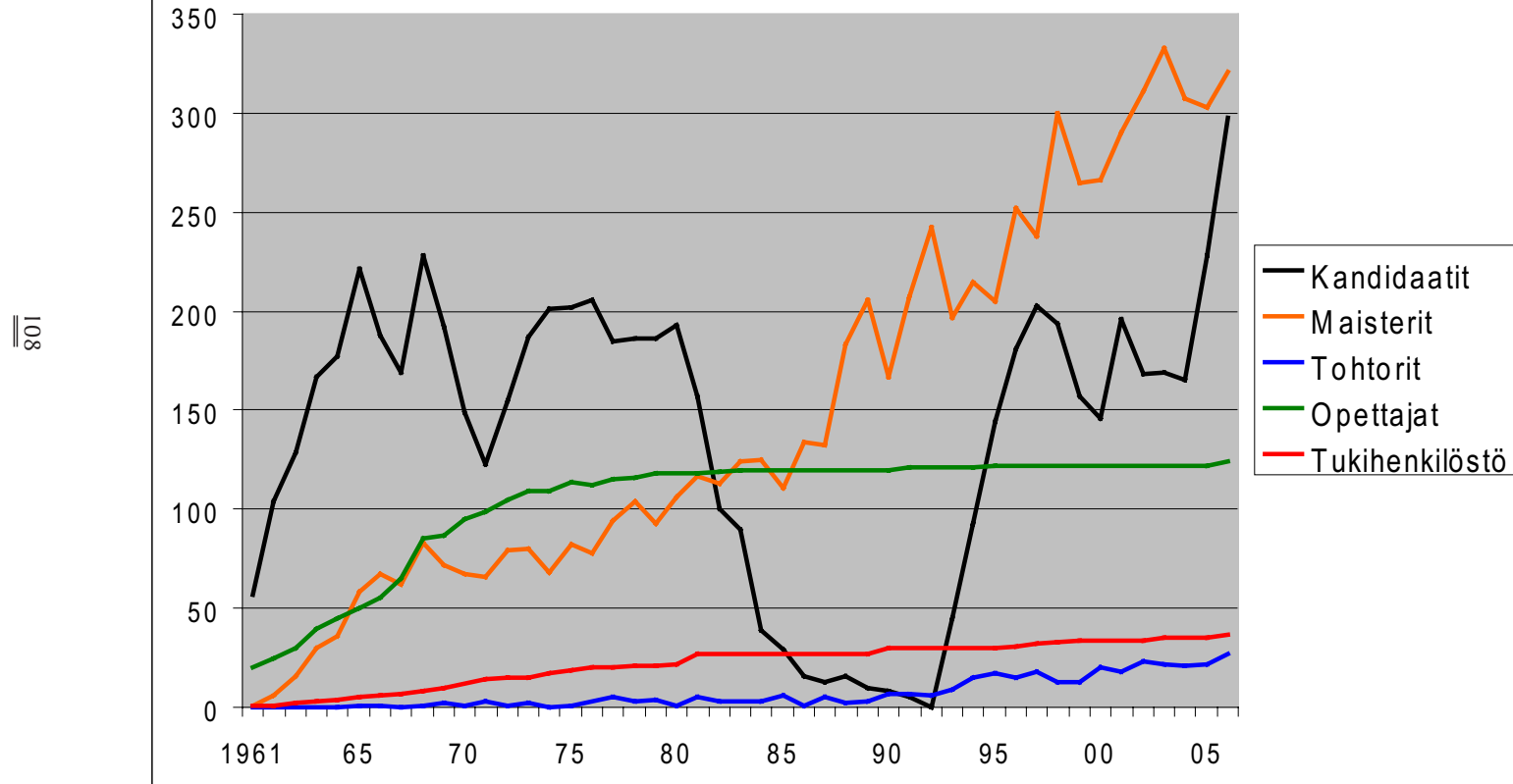
Pekka Kostiainen

Sven Strömqvist

säveltäjä

professori, Lundin yliopisto

Liite 3: Tutkinnot ja vakinainen henkilöstö vuosina 1961-2007

LIITE 4

HENKILÖHAKEMISTO

- Aalto, Alvar 23, 51, 53
Ahlman, Erik 12, 13
Ahvenainen, Jorma 30
Alanne, Eero 18
Anttila, Veikko 75
Barsacchi, Marco 60
Blommaert, Jan 96
Blomstedt, Yrjö 27
Coleman, Michael 70
Erkkilä, Jaakko 84
Erämetsä, Erik 42
Eräsaari, Risto 66
Eskola, Katarina 69
Eskola, Seikko 19
Haavio, Martti H. 17
Hannikainen, Tauno 21
Heikel, I. A. 11
Heiskanen-Mäkelä, Sirkka 30
Henning, Helmut 19
Hiilos, Hilikka 17, 19, 25
Hjerppe, Riitta 71
Hokkanen, Auli 56
Hokkanen, Kari 32
Holden, Anne 19
Honecker, Margot 25
Hosia, Heikki 21
Huldén, Lars 18
Hurme, Pertti 78
Ingman, Olavi 26, 27, 28
Itälä, Jaakko 50
Jokinen, Markku 68
Jokipii, Mauno 17, 18, 23, 25, 30, 44
Jokipii, Tuovi 23
Kalaja, Pekka 17
Kalmbach, Jean-Michel 78
Kaikkonen, Erkki Olavi 24
Kallioinen, Vilho 28
Kekkonen, Urho 21
Kemiläinen, Aira 30, 42, 43, 44
Ketonen, Oiva, 14
Keurulainen, Reijo 84
Kirkinen, Heikki 19, 30
Kiseleff, Constantin 53
Kiss, Antal 72
Koivulehto, Jorma 19
Kokkonen, Joonas 28
Korvola, Timo 92
Koskimaa, Raine 86
Koskinen, Marjukka 48
Kuldsepp, Toivo 58
Kulha, Keijo K. 23, 24, 25, 32
Kuokkanen, Pertti 24
Kurvinen, Auvo 17, 18
Kuusi, Sakari, 14
Laatikainen, Erkki 66
Lahdelma, Tuomo 73
Lehikoinen, Petri 64
Lehtinen, Aira 23
Lehtinen, Erkki 19
Lehtonen, Jaakko 28, 57, 65, 66
Leiwo, Matti 55, 68
Leisimo, Ossian 33, 56
Leskinen, Heikki 42, 48, 66
Lilja, Jenny 24
Lindgren, Lauri 33
Liukkonen, Pauli 32
Louhivuori, Jukka 63
Lyy, Toivo 21
Malinen, Paavo 63, 71
Martin, Maisa 67
Meronen, Auli 68
Mikkonen, Valde 39
Myllykoski, Matti 83
Mäkelä, Keijo 48
Mäkelä, Valter 19
Mäki, Niilo 17

Mäkinen, Timo 58, 63
Mäkinen, Anneli 48
Navarro, Clarita 59
Niemi, Mikko 47
Nikolainen, Aimo 30
Niskanen, Erkki A. 44, 45
Nordenstreng, Kaarle 66
Nousiainen, Jaakko 23
Ojala, Aatos 18, 23, 30, 51
Ojala, Jari 94
Oksala, Kaarle 11, 13, 14, 15
Oksala, Päivö 14, 27, 28
Pajamo, Reijo 63
Palmén, Erkki 19
Pekkanen, Tuomo 60
Peltola, Niilo 23
Penttilä, Aarni 12, 14, 15, 16, 17,
18, 19, 23, 28, 45, 58
Perko, Touko 67
Peuranen, Erkki 29
Pieretto, Giorgio 60
Pirilä, Leena 48
Puupponen, Anna 19
Ranta-Knuuttila, Antti 48
Rautakivi, Seppo 32
Rintala, Päivi 17, 19
Roiha, Eino, 14
Routila, Lauri 71
Rytkönen, Ahti 27
Rönkä, Risto 29
Saarikivi, Sakari 23, 26, 28
Sajavaara, Kari 43, 48, 65, 70, 76, 89
Sakari, Aimo 26, 27
Sakari, Ellen 24
Sallinen, Aino 56, 65, 84
Salokangas, Raimo 67
Salo-Lee, Liisa 84, 85
Schellbach-Kopra, Ingrid 19
Schildt, Wolmar 11
Schmölz, Alfred 64
Schäring, Karl 19
Seies, Ensio 23
Sipinen, Arto 54
Southall, Irene 19
Suojanen (Antola), Päivikki 75
Suomi, Vilho 17, 18, 51
Särkkä, Tauno 58
Takala, Martti 17
Takkinen, Ritva 68
Tammekann, Eeva-Maija 17
Tammi, Olli 42
Tarasti, Eero 59, 64
Tarvainen, Kalevi 19, 24, 49
Thors, Carl-Eric 18, 23
Toiviainen, Petri 87
Tommila, Päiviö 42
de la Torre Moral, Santiago 59
Tubin, Edward 21
Tuunanen, Erkki 32, 66
Vahros, Igor 29
Vainio, Matti 59
Valo, Maarit 73, 89, 94
Valpas, Risto 59
Väisänen, Riitta 48
Väänänen, Marjatta 47
Mikkonen, Valde 39
Vanhala-Aniszewski, Marjatta 96
Vilkuna, Asko 26, 27, 42, 53, 75
Vilkuna, Janne 74
Vörk, Leho 19, 58
Väänänen, Marjatta 47
Widnäs, Maria 29
Wiik, Kalevi 28